

VRIJWILLIG NATIONAAL RAPPORT 2023

INHOUD

01. INLEIDENDE VERKLARING _____	3	SDG 11 DUURZAME STEDEN EN GEMEENSCHAPPEN _____	72
02. HOOGTEPUNTEN _____	5	SDG 12 VERANTWOORDE CONSUMPTIE EN PRODUCTIE _____	76
03. INLEIDING _____	8	SDG 13 KLIMAATACTIE _____	80
04. METHODIEK EN PROCES TER VOORBEREIDING VAN HET RAPPORT _____	10	SDG 14 LEVEN IN HET WATER _____	85
05. BELEID EN FACILITERENDE OMGEVING _____	13	SDG 15 LEVEN OP HET LAND _____	88
06. VOORUITGANG INZAKE DOELSTELLINGEN EN STREEFCIJFERS; EN EVALUATIE VAN DE TOT DUSVER GENOMEN BELEIDSMATREGELEN _____	26	SDG 16 VREDE, VEILIGHEID EN STERKE PUBLIEKE DIENSTEN _____	93
SDG 1 GEEN ARMOEDE _____	28	SDG 17 PARTNERSCHAP OM DOELSTELLINGEN TE BEREIKEN _____	97
SDG 2 GEEN HONGER _____	33	07. BIJDRAGE VAN HET MAATSCHAPPELIJK MIDDENVELD AAN DE VNR 2023 _____	101
SDG 3 GOEDE GEZONDHEID EN WELZIJN _____	37	08. IMPLEMENTATIE VAN DE SDGS OP LOKAAL NIVEAU _____	112
SDG 4 KWALITEITSONDERWIJS _____	41	09. NIEUWE EN OPKOMENDE UITDAGINGEN _____	123
SDG 5 GENDERGELIJKHEID _____	46	10. IMPLEMENTATIEMIDDELEN _____	126
SDG 6 SCHOON WATER EN SANITAIR _____	51	11. CONCLUSIE EN VOLGENDE STAPPEN _____	133
SDG 7 BETAALBARE EN DUURZAME ENERGIE _____	55	BIJLAGE STATISTICAL ANNEX _____	136
SDG 8 WAARDIG WERK EN ECONOMISCHE GROEI _____	60		
SDG 9 INDUSTRIE, INNOVATIE EN INFRASTRUCTUUR _____	64		
SDG 10 ONGELIJKHEID VERMINDEREN _____	68		

01

INLEIDENDE
VERKLARING

VOORWOORD BELGIË'S VNR 2023

België stelde zijn eerste Voluntary National Review (VNR) voor in 2017, twee jaar nadat in 2015 de Agenda 2030 was aangenomen. Zes jaar geleden was de context van de Agenda 2030 echter geheel anders.

Sinds 2021 heeft het High-level Political Forum zich telkens gefocust op herstel en een betere relance na de Covid-19-pandemie. Zoals de VN-secretaris-generaal aangeeft in zijn rapport aan het High-level Political Forum van dit jaar, maken de hoge kostprijs van de pandemie, de oorlog in Oekraïne en de klimaatverandering duidelijk hoe belangrijk het is dat elk land de weg inslaat van een structurele transformatie die de doelstelling van duurzame ontwikkeling in de hand werkt.

Halverwege de implementatie van Agenda 2030, heb ik de eer België's tweede VNR in te leiden op de laatste HLPF voorafgaand aan de tweede SDG-Summit. België, voorzien van een sterk institutioneel kader voor duurzame ontwikkeling en als vurige voorvechter van multilateralisme, neemt het VNR-rapportageproces – hoewel het vrijwillig is – zeer ernstig.

Voorafgaand aan het volledige overzicht van de voornaamste beleidsinitiatieven en beleidsuitdagingen van de verschillende entiteiten per duurzame ontwikkelingsdoelstelling (SDG), wordt beknopt het proces geschetst dat geleid heeft tot de opmaak van deze VNR en bijkomende context gegeven met betrekking tot onze federale Staat.

Gelet op het belang van de multi-stakeholder benadering hebben de verschillende regeringen beslist om zowel een hoofdstuk geschreven door het middenveld en andere stakeholders, alsook een hoofdstuk opge maakt door de verenigingen van lokale besturen in België, in deze VNR op te nemen. Dit geeft blijk van onze overtuiging dat in de geest van een whole of society benadering iedereen moet betrokken worden om de SDG's tegen 2030 te bereiken. Voorts worden nieuwe en opkomende uitdagingen onderzocht. Last but not least, bevat de bijlage van deze VNR een lijst van 82 indicatoren, ingedeeld per SDG, die de huidige stand van zaken weergeven van de implementatie van de SDG's in België, op nationaal en regionaal vlak.

Afgaand op de SDG-indicatoren en op de vele rapporten die de stand van zaken schetsen met betrekking tot de uitvoering van Agenda 2030, kan ik alleen maar concluderen dat het "Decade of Action" voor duurzame ontwikkeling een duw in de rug moet krijgen. Hiervoor is de inzet van alle stakeholders vereist. De verschillende regeringen in België blijven vasthouden aan Agenda 2030 en de SDG's.

Aan de vooravond van de derde vierjaarlijkse cyclus van de High-level Political Forum hoop ik dat deze VNR een stevige boost zal geven voor de SDG's in België. Tevens hoop ik dat het vele werk en de energie die wij in deze VNR staken, nuttig kan zijn voor de internationale gemeenschap - inclusief de Verenigde Naties -, de overige lidstaten, andere lokale besturen wereldwijd en het middenveld en als basis kan dienen voor verdere dialoog en uitwisseling tussen alle betrokken actoren.

Ik wens u een interessante lectuur van België's tweede VNR, in de hoop dat het kan bijdragen tot een gedeelde visie op een welvarende en duurzame toekomst voor ieder van ons.

Zakia Khattabi,
Minister van Klimaat, Leefmilieu, Duurzame Ontwikkeling en Green Deal

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Khattabi'.

02

HOOGTEPUNTEN

02

HOOGTEPUNTEN

VOLUNTARY NATIONAL REVIEW BELGIË – EEN COLLABORATIEF PROCES

De beslissing om een tweede VNR te presenteren, maakt deel uit van een reeds lang bestaand engagement van het federale België voor multilateralisme en duurzame ontwikkeling. Sinds 2007 is duurzame ontwikkeling verankerd in de Belgische Grondwet, zodat de beleidsniveaus in hun respectieve bevoegdheden de sociale, economische en ecologische aspecten nastreven.

De uitvoering van de Agenda 2030 en de SDGs vereist een whole of society aanpak en naast de overheden, mobiliseerden ook andere belangrijke stakeholders inclusief het maatschappelijk middenveld en de privé sector zich rond de wereldwijde Agenda 2030.

Het proces van de tweede Review weerspiegelt deze whole of society aanpak. Dit gemeenschappelijk rapport is het resultaat van een samenwerking tussen de verschillende beleidsniveaus en stakeholders en vat samen hoe deze beleidsniveaus in het federale België bijdragen tot de Agenda 2030 en de SDGs. Sinds de laatste VNR uit 2017 voerde ook het Rekenhof in 2020 een analyse uit over de implementatie, opvolging en rapportering door openbare overheden in België (Preparedness Review).

Om het proces zo inclusief mogelijk te maken, kreeg de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling (FRDO) de opdracht om als centraal aanspreekpunt te fungeren voor het betrekken van verschillende maatschappelijke groepen: werkgeversorganisaties, vakbonden, verenigingen, wetenschap en onderzoek, jongeren en "Leave No One Behind". Deze werden in twee fasen betrokken. In eerste instantie werd hun bijdrage over de implementatie van de SDGs verzameld, weerspiegeld met een volwaardige bijdrage in de VNR zelf. In een tweede fase werd een gezamenlijk advies door verschillende adviesraden gevraagd over het ontwerpverslag.

De volledige bijdragen van alle actoren die hebben deelgenomen (overheden en maatschappelijke groepen) zijn terug te vinden op sdgs.be.

STERKTES, UITDAGINGEN EN BELEID

De regeringen in België starten van een bevoorrechte positie gezien o.a. het sterk institutioneel kader met betrekking tot duurzame ontwikkeling. Met een sterk ontwikkelde economie, kwaliteitsonderwijs en een relatief lage inkomensongelijkheid hebben wij de mogelijkheid om duurzaamheidsinitiatieven na te streven, zowel intern als extern.

Via internationale acties dragen de regeringen in België bij tot de realisaties van de SDGs in het buitenland. Mondiale duurzame ontwikkeling is al lang een gezamenlijk engagement: bevordering en bescherming van de mensenrechten, doeltreffend en inclusief multilateralisme, internationale solidariteit, uitroeiing van armoede, bestrijding van de klimaatverandering en vermindering van ongelijkheden. Dit engagement kwam bijvoorbeeld tot uiting in de Belgische reactie op de COVID-pandemie, alsook in het zesde Belgische mandaat in de VN-Veiligheidsraad in 2019-2020 en de focus op klimaatveiligheid en kinderen in gewapende conflicten. Ook de rol van koningin Mathilde als SDG Ambassadrice illustreert dit engagement.

Deze tweede VNR toont dat de overheden in België veel beleidsinitiatieven hebben opgezet die een positieve bijdrage leveren aan de SDGs, toch liggen er ook nog veel uitdagingen in het verschiet.

De nationale statistieken tonen ook aan dat de tijd dringt. In 2022 was België slechts voor 20 van de 51 onderzochte indicatoren op weg om de doelstellingen te halen. Een annex bij deze VNR toont meer in detail de evolutie sinds 2000 op een uitgebreide lijst van indicatoren, op nationaal en regionaal niveau.

Belangrijke uitdagingen voor de uitvoering van de 2030-Agenda zijn o.a. uiteraard de gevolgen van de COVID-19-pandemie, het thema van het HLPF van dit jaar, maar ook de toenemende geopolitieke onzekerheid, de klimaatcrisis en het biodiversiteitsverlies, sociale ongelijkheden, het verband tussen digitalisering en duurzame ontwikkeling en de centrale rol van het onderwijs. Deze uitdagingen kunnen ook kansen bieden die gegrepen moeten worden.

In hun bijdragen vragen de maatschappelijke groepen o.a. meer coherentie in de manier waarop de verschillende beleidsniveaus de uitvoering van de SDGs en de daarbij horende targets opvolgen. Dit betekent niet enkel aandacht voor de interne Belgische beleidscoherentie, maar ook coherentie met de Europese en internationale context gezien de economische, ecologische en sociale impact over de grenzen heen.

Voorliggende VNR toont dat de overheden in België en actoren zich ertoe blijven verbinden om zich in te zetten voor de SDGs door de bestaande inspanningen verder te zetten en te versterken om de Decade of Action voor duurzame ontwikkeling waar te maken, waarvoor werd opgeroepen door de VN Secretaris-Generaal.

03

INLEIDING

03

INLEIDING

De beslissing om een tweede Vrijwillig Nationaal Rapport (VNR) in te dienen, maakt deel uit van een reeds lang bestaand engagement voor multilateralisme en duurzame ontwikkeling. Sinds de goedkeuring van Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling maakten de verschillende regeringen in België (zie 5.1.) zich de problematiek eigen en vertaalden die in hun eigen beleid. Ook veel maatschappelijke en privé organisaties mobiliseerden zich rond deze nieuwe wereldwijde Agenda.

In het eerste Vrijwillig Nationaal Rapport (2017) presenteerden we deze mechanismen van eigenaarschap en betrokkenheid uitgebreid. Met deze tweede vrijwillige rapportage tonen we de ontwikkeling van de inspanningen sinds 2017, en de nieuwe initiatieven, vooruitgang en uitdagingen halverwege de uitvoeringsperiode van de Agenda. Dit proces dient ook om alle publieke en particuliere belanghebbenden te mobiliseren om de uitvoering te versnellen en lacunes op te vullen en de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen of Sustainable Development Goals (SDGs) te realiseren.

De overheden in België zijn al lang betrokken bij de uitvoering van internationale verbintenissen inzake duurzame ontwikkeling, hetzij rechtstreeks uit de Conferentie van Rio (Agenda 21, verdragen inzake klimaatverandering, biologische diversiteit en desertificatie), hetzij uit aanvullende processen.

Als federale staat legde België het streven naar duurzame ontwikkeling in de grondwet vast om het een brede basis en de hoogste mate van betrokkenheid te geven. Artikel 7bis bepaalt: “Bij de uitoefening van hun respectieve bevoegdheden streven de federale staat, de gemeenschappen en de gewesten de doelstellingen na van een duurzame ontwikkeling in haar sociale, economische en milieugebonden aspecten, rekening houdend met de solidariteit tussen de generaties.”

Het is dus aan elke federale en gefedereerde entiteit om bij te dragen tot de uitvoering van Agenda 2030. Iedereen startte met specifieke strategieën of plannen voor duurzame ontwikkeling op het niveau van hun entiteit, gevolgd door een nationale strategie voor duurzame ontwikkeling in 2017. Sindsdien houdt elke entiteit een dynamisch uitvoeringsproces aan. Ook lokale overheden (provincies, steden en gemeenten) voerden deze inspanningen door. Daarnaast dragen vele actoren uit het maatschappelijk middenveld, de privésector en het onderwijs- en onderzoeksveld bij tot de realisatie van de SDGs.

Ook via internationale acties dragen de verschillende regeringen in België bij tot de realisaties van de SDGs. Wereldwijde duurzame ontwikkeling is al langer een gezamenlijk engagement: bevordering en bescherming van de mensenrechten, doeltreffend en inclusief multilateralisme, internationale solidariteit, uitroeiing van armoede, bestrijding van de klimaatverandering en vermindering van ongelijkheden. Dit engagement kwam bijvoorbeeld tot uiting in de Belgische reactie op de COVID-pandemie, alsook in het zesde Belgische mandaat in de VN-Veilighedsraad in 2019-2020 en de focus op klimaatveiligheid en kinderen in gewapende conflicten. Bovendien zijn alle regeringen in België betrokken bij het Europees beleid inzake duurzame ontwikkeling van de Europese instellingen op het continent en daarbuiten.

Dit tweede verslag presenteert de rijkdom en verscheidenheid van deze bijdragen. Daarom betrokken we vanaf het begin een groot aantal belanghebbenden bij het proces, om hen een plaats te geven in dit Vrijwillig Nationaal Rapport.

04

METHODIEK EN PROCES
TER VOORBEREIDING
VAN HET RAPPORT

04

METHODIEK EN PROCES
TER VOORBEREIDING
VAN HET RAPPORT

De coördinatie van de voorbereiding van het Vrijwillig Nationaal Rapport (VNR) vindt plaats binnen de Interministeriële Conferentie Duurzame Ontwikkeling (IMCDO), die om deze reden werd gereactiveerd na enkele jaren stilstand. Een technische werkgroep, bestaande uit experts van de administraties van de verschillende entiteiten, coördineert de bijdragen van de entiteiten onder voorzitterschap van het Federaal Instituut voor Duurzame Ontwikkeling (FIDO).

De leden van de IMCDO kwamen volgende richtsnoeren overeen:

- **Inhoud:** een evenwicht tussen de verschillende dimensies van duurzame ontwikkeling, de interne en externe componenten, een eerlijke en kritische beoordeling van de realisaties, aandacht voor het universele, transformatieve en holistische karakter van Agenda 2030, een presentatie van de indicatoren voor de monitoring van de SDGs om de sterktes en zwaktes van België te identificeren en een presentatie van het gevoerde beleid en de nieuwe uitdagingen sinds 2017;
- **Structuur:** een inhoudsopgave op basis van de door de Verenigde Naties voorgestelde richtsnoeren; er is gekozen voor een synthetische aanpak waarbij de VNR de essentiële elementen presenteert van de bijdragen van de overheden aan de SDGs en verwijst naar een bijlage waarin de gedetailleerde bijdrage van de verschillende entiteiten in worden opgenomen.
- **Proces:** de verschillende overheidsinstanties en de georganiseerde maatschappelijke groepen vanaf het begin bij het proces betrekken om het verslag te voeden.

Vanaf juli 2022 ontvingen de verschillende overheden en actoren van het maatschappelijk middenveld een vraag tot bijdrage aan de voorbereiding van de VNR. De Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling vroeg daarbij input van de leden van de belangrijkste adviesraden. Ook werd rekening gehouden met het No One Left Behind-beginsel en werd een specifieke lijst van organisaties gecontacteerd die de meest kwetsbare maatschappelijke groepen vertegenwoordigen.

Tijdens het SDG Forum¹, dat plaatsvond op 4 oktober 2022, werden deze bijdragen afgerond. Als eerste multistakeholdersforum over de SDGs in de Benelux betreft het SDG Forum zoveel mogelijk sectoren en biedt het een breed scala aan workshops, plenaire sessies en paneldebatten aan.

Deze bijdragen werden inmiddels op de website www.sdgs.be gepubliceerd en in een ontwerpverslag samengevat. De bijdragen van de georganiseerde maatschappelijke groepen maken integraal deel uit van de VNR, naast de bijdragen van de overheden, hiervan wordt er duidelijk onderscheid gemaakt in de tekst.

Begin 2023 legden we het ontwerprapport voor aan de belangrijkste adviesraden van het maatschappelijk middenveld. Op verzoek van de Interministeriële Conferentie Duurzame Ontwikkeling stelde de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling samen met andere adviesraden een gezamenlijk advies op. In mei 2023 boog de conferentie zich over de definitieve goedkeuring van de VNR.

¹Het SDG Forum wordt georganiseerd door twintig partnerorganisaties uit alle hoeken van de duurzame ontwikkelingssector. Samen brengen ze unusual suspects met elkaar in contact. Het SDG Forum geeft beleidsmakers, bedrijven, NGO's en academici de kans om elkaar te ontmoeten en SDG-ideeën en oplossingen uit te wisselen..

05.05.2022
LANCERING

01

De ministers verantwoordelijk voor duurzame ontwikkeling in de Belgische regeringen bepalen de coördinatiemodaliteiten, activeren de technische groep en sturen de applicatie voor de Voluntary National Review naar de VN.

De technische groep stelt een plan van aanpak op (proces, tijdschema, betrokkenheid van belanghebbenden) en het model voor de bijdrage van de verschillende regeringen en maatschappelijke organisaties.

02

05 > 07/2022
OPSTELLEN VAN EEN PLAN VAN AANPAK

07.2022
GOEDKEURING VAN HET PLAN VAN AANPAK EN VERZAMELEN VAN INFORMATIE

03

De ministers keuren het actieplan goed en sturen verzoeken om bijdragen van maatschappelijke groepen via de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling.

De technische groep verzamelt de bijdragen van de overheden, met inbegrip van de lokale overheden. Bespreking van de bijdragen van maatschappelijke groepen op het SDG Forum (04.10.2023).

04

07 > 10/2022
BIJDRAGEN VAN OVERHEDEN EN MAATSCHAPPELIJKE GROEPEN

10.2022 > 01.2023
COMPILATIE- EN SYNTHESFASE

05

De technische groep bundelt en vat de bijdragen samen in een synthetisch verslag.

De ministers valideren het ontwerpverslag en leggen het voor aan de adviesraden voor een gezamenlijk advies.

06

13.02.2023
GOEDKEURING VAN HET ONTWERPVERSLAG

02 > 04.2023
ONTWIKKELING VAN KERNBODSCHAPPEN EN COMMUNICATIEMATERIAAL

07

De technische groep bereidt de kernboodschappen voor, vult de teksten aan en bereidt een brochure en video voor.

De technische groep past het ontwerpverslag aan naar aanleiding van het advies van de FRDO op 14/04/2023.

08

04.2023
VERWERKING VAN HET GEZAMENLIJK ADVIES VAN HET MAATSCHAPPELIJK MIDDENVELD

05.2023
GOEDKEURING VAN DE BELANGRIJKSTE BODSCHAPPEN EN HET ONTWERPVERSLAG

09

De ministers keuren het ontwerpverslag, de kernboodschappen en het communicatiemateriaal goed.

Afwerking van de documenten, voorlegging aan de VN, publicatie op sdgs.be.

10

06.2023
AFRONDIGING EN PUBLICATIE VAN HET VERSLAG

07.2023
PRESENTATIE OP HET HIGH LEVEL POLITICAL FORUM

11

VOORBEREIDINGSproces

05

BELEID EN
FACILITERENDE
OMGEVING

05

BELEID EN FACILITERENDE OMGEVING

De Interministeriële Conferentie Duurzame Ontwikkeling (IMCDO) besloot op 5 mei 2022 om een tweede Vrijwillig Nationaal Rapport in te dienen. In juli 2022 keurde de IMCDO een 'plan van aanpak' goed voor de opmaak van voorliggend VNR.

5.1.

Bevoegdheidsverdeling

België is een federale staat, samengesteld uit de gemeenschappen en de gewesten. De leiding over het land is in handen van verschillende partners, die onafhankelijk hun bevoegdheden uitoefenen in hun domeinen.

Door de verschillende staatshervormingen (1970, 1980, 1988-89, 1993, 2001 en 2014) heeft de piramide van de eenheidsstaat plaats gemaakt voor een complexer systeem met drie verdiepingen.

Op de hoogste verdieping staan nu de federale staat, de gemeenschappen en de gewesten, die op juridisch vlak alle drie elkaars gelijke zijn. Ze staan op voet van gelijkheid, maar zijn bevoegd voor verschillende domeinen.

De verdieping onmiddellijk daaronder wordt nog altijd ingenomen door de provincies. Vóór de staats-hervorming van 1993 stonden de provincies enkel onder toezicht van de centrale staat. Nu moeten ze werken onder toezicht van alle hogere overheden, in het kader van de federale, gemeenschaps- of regionale bevoegdheden.

Onderaan de piramide vinden we nog steeds de gemeenten, het bestuursniveau dat het dichtst bij de burger staat. Net zoals de provincies staan ze

3 GEMEENSCHAPPEN

3 GEWESTEN

onder toezicht van de hogere overheden, in functie van de uitgeoefende bevoegdheden, dus ofwel van de federale staat, ofwel van de gemeenschap ofwel van het gewest. Over het algemeen worden zij gefinancierd en gecontroleerd door de gewesten.

5.2. Context

A. INTEGRATIE VAN DE SDGs

Alle overheden in België engageerden zich vanuit hun eigen bevoegdheden voor de VN Agenda 2030.

Sinds haar aantreden in 2020 besloot de huidige **federale coalitieregering** om de SDGs te gebruiken als kompas. Deze aanpak kadert onder meer in het Decade of Action voor de verwezenlijking van de SDGs, gelanceerd door de Secretaris-Generaal van de VN en met de strategie van de Europese Commissie voor de verspreiding en mainstreaming van de SDGs. Zo verbond de federale overheid zich ertoe de uitvoering van Agenda 2030 te versnellen, met name door nieuw beleid te formuleren om de eerder vastgestelde lacunes op te vullen.

Daarnaast keurde de huidige federale regering een jaar naar haar aantreden een nieuw Federaal Plan voor Duurzame Ontwikkeling goed. Het plan omvat ongeveer 240 door de federale overheid uit te voeren maatregelen, over de federale departementen heen. Het plan kwam op participatieve wijze tot stand en besteedt bijzondere aandacht aan de meest kwetsbare groepen.

De uitvoering wordt jaarlijks gecontroleerd door de interdepartementale commissie voor Duurzame Ontwikkeling en geëvalueerd door de Task Force Duurzame Ontwikkeling van het Federaal Planbureau. Ditzelfde team is verantwoordelijk voor het toezicht op en de evaluatie van de indicatoren voor duurzame ontwikkeling.

Bovendien beschikt de federale overheid dankzij de wet van 5 mei 1997 al 25 jaar over een institutioneel kader dat de instrumenten en middelen verschaft om de doelstellingen van Agenda 2030 te verwezenlijken.

Om alle federale regeringsleden te mobiliseren, moeten zij sinds 2021 allen jaarlijks in hun beleidsnota die ze voor de voorbereiding van de jaarlijkse begroting aan het parlement moeten voorleggen, aangeven hoe zij zullen bijdragen aan de SDGs. Deze oefening wordt jaarlijks herhaald en geëvalueerd. Tegelijkertijd werken de federale overheidsdiensten samen aan de opstelling van een handvest voor duurzame ontwikkeling, dat in 2023 wordt gepubliceerd. Gezien de toename van het aantal instrumenten om de SDGs te helpen uitvoeren, maakt men ook een inventaris op om de omvang van de huidige en toekomstige behoeften te beoordelen. De resultaten van deze evaluatie zullen in 2023 bekend zijn en worden gepubliceerd op sdgs.be.

De noodzaak om een geïntegreerd of transversaal overheidsbeleid op federaal niveau te ontwikkelen leidt al enkele jaren tot de oprichting of formalisering van talrijke platforms voor uitwisselingen tussen diensten op ad hoc of structurele basis. Vandaag bestaan dergelijke structuren voor het beleid inzake duurzame ontwikkeling (sinds 1997), maar ook voor buitenlands beleid, gender, armoede, invaliditeit, enz. Deze instanties bereiden geïntegreerde beleidsmaatregelen voor duurzame overheidsopdrachten voor, waaronder een recente focus op ICT-apparatuur, maar ook beleidsmaatregelen die due diligence toepassen (bijvoorbeeld het Nationaal Actieplan Bedrijven en Mensenrechten en de federale Due Diligence-tool voor kmo's). Ook bereidt men nieuw federaal beleid voor inzake voedselvoorzieningsketens of kritische grondstoffen.

Het Interfederaal Instituut voor Statistiek (ISS) heeft in samenwerking met de diensten van de gefedereerde entiteiten een voorstel voor een lijst van indicatoren voor de monitoring van de SDGs voor 2022 opgesteld. De ontsluiting van deze set gebeurt via indicators.be.

De **Vlaamse regering** zet zich in voor de realisatie van de doelstellingen voor duurzame ontwikke-

ling, vervat in de Agenda 2030. In 2021 keurde de Vlaamse overheid de vierde Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling goed. Met deze strategie zet de Vlaamse Regering verder in op een duurzame samenleving met Visie 2050 als langetermijnkompas en Vizier 2030 als focus. Vizier 2030 is het Vlaams doelstellingenkader voor 2030 en vertaalt de SDGs naar eigen doelstellingen. Met 53 doelstellingen geeft Vizier 2030 richting aan het Vlaams beleid. Alle Vlaamse ministers voeren een beleid dat bijdraagt aan het realiseren van deze doelstellingen. De langetermijnstrategie Visie 2050 bevat de toekomstvisie, over het Vlaanderen dat we wensen in 2050: een sterk, sociaal, open, veerkrachtig en internationaal Vlaanderen dat welvaart en welzijn creëert op een slimme, innovatieve en duurzame manier en waarin iedereen meetelt. De Vlaamse overheid zet in op een aanpak gebaseerd op transitie management. Zo wordt voor de uitvoering van de vierde Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling ingezet op zeven transitieprioriteiten: (i) circulaire economie, (ii) Leven, Leren en Werken in 2050, (iii) Samen Leven in 2050, (iv) Industrie 4.0, (v) Mobiliteit, (vi): Energie en Klimaat en (vii) Omgeving voor de toekomst. Via het transitieplatform opgevolgd door het Vlaams departement Kanselarij en Buitenlandse Zaken wordt de VSDO4 opgevolgd.

De SDGs fungeren als kapstok voor de Vlaamse duurzaamheidsambities. Tal van Vlaamse beleidsplannen kwamen in dat kader tot stand via een multistakeholdersaanpak. Voorbeelden zijn het relanceplan "Vlaamse Veerkracht", de Mobiliteitsvisie 2040, het Vlaams Energie en Klimaatplan, het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2020-2024 en de Blue Deal. De Vlaamse ontwikkelingssamenwerking anno 2030 "Naar een nieuwe identiteit voor Vlaanderen als partner in ontwikkeling" is de strategische vertaling van de SDGs in het Vlaamse ontwikkelingsbeleid.

In haar beleidsverklaring verbindt de **Franse Gemeenschap** zich ertoe om, via een globale en gecoördineerde strategie, een substantiële bijdrage te leveren aan de inspanningen om onze levenswijze en consumptiepatronen opnieuw vorm te geven en de klimaatnoodtoestand centraal te stellen bij alle acties. Daartoe werd op 1 juli 2021 een decreet goedgekeurd dat de coördinatie en versterking van de acties van de Franse Gemeenschap voor een eco-

logische transitie vaststelt met de volgende afgelijnde en ambitieuze doelstellingen:

- Koolstofneutraliteit ten laatste in 2050;
- Een vermindering van ten minste 55% van de emissie van broeikasgassen in 2030 ten opzichte van 1990;
- Doorvoering van duurzame aanpassingsmaatregelen die nodig zijn om de risico's van klimaatverandering voor de mens en de biodiversiteit tot een minimum te beperken.

Het Ecologische transitieplan (PTE) van de Franse gemeenschap omvat de concrete maatregelen die nodig zijn om deze globale doelstellingen te behalen. Het was de bedoeling dat de ontwikkeling ervan grotendeels participatief zou zijn en dat besturen, sectoren en het maatschappelijk middenveld via representatieve verenigingen zouden worden betrokken. Dit plan verbindt er zich ook toe om de toepassing van de aanbevelingen van het "Burgemeestersconvenant" in de globale vastgoedstrategie te analyseren.

Het actieplan omvat verschillende pijlers: mobiliteit, vastgoedinfrastructuur, overheidsopdrachten, gedragsaanpassingen, opleiding en bewustmaking, en transversale maatregelen. De acties binnen elke pijler spitsen zich toe op specifieke sectoren, organisaties en doelgroepen.

Naast het Ecologisch Transitieplan van de Franse Gemeenschap zijn er nog 5 andere strategische transversale plannen die de acties van de Franse Gemeenschap omkaderen en sturen op het gebied van duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDGs), namelijk: het Media-educatieplan van de Franse Gemeenschap, het Actieplan voor de Rechten van het Kind (PADE) 2020-2024, het Plan ter bestrijding van armoede 2020-2025, het Intra-Franstalig Plan ter bestrijding van geweld tegen vrouwen 2020-2024 en het Vrouwenrechtenplan 2020-2024.

In het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest** zijn projecten voor duurzame ontwikkeling geïntegreerd in de operationele doelstellingen van het bestuur. Bovendien worden acties en projecten voor duurzame ontwikkeling die verband houden met de SDGs twee tot drie keer per jaar opgevolgd en gemonitord.

Het Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling stelt de ontwikkelingsprioriteiten van het Brussels Gewest vast, op basis van de economische, maatschappelijke, milieu- en mobiliteitsbehoeften. Verschillende gewestelijke sectorale plannen zijn gekoppeld aan de SDGs, zoals: Het Natuurplan, het Waterbeheerplan, het Lucht-Klimaat-Energieplan, het Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie, de Good Food-strategie, het Brussels Plan ter Bestrijding van Geweld tegen Vrouwen, het Brussels Plan ter Ondersteuning van Eenoudergezinnen, het Brussels Plan voor de Inclusie van LGBTQIA+-personen, het gewestelijke beleid inzake gender-mainstreaming en handstreaming of de Shifting Economy. Als aanvulling op de concepten sociale ondergrens en ecologische bovengrens van de Donut-theorie, dienen de SDGs als algemeen en verenigend kader voor de strategie Shifting Economy. De Strategie Go4Brussels 2030 gaat voor transitie voor Brussel op vlak van economie, maatschappij en milieu.

Europese regelgeving die overeenstemt met verschillende SDGs, vormt de basis voor de programma's van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Daarmee integreren de Brusselse besturen de SDGs en volgen ze op via specifieke indicatoren.

Sinds 2013 beschikt de **Waalse overheid** over een decreet voor de integratie van duurzame ontwikkeling op institutioneel niveau. Elke Waalse strategie voor duurzame ontwikkeling, en in het bijzonder het actieplan, heeft een levensduur die gelijkloopt aan de legislatuur en een vooruitgangsrapport minstens om de twee jaar.

De Tweede Waalse Strategie voor Duurzame Ontwikkeling (SWDD) uit 2016 sloot reeds aan bij de uitvoering van Agenda 2030 voor duurzame ontwikkeling, en omvatte de 17 SDGs en de 169 doelen ervan als doelstellingen op middellange termijn. Het bevatte ook een langetermijnvisie voor een Wallonië waarin de 17 SDGs worden bereikt.

De derde SWDD (2022) versterkt de uitvoering van de SDGs in Wallonië en vergroot de samenhang van het beleid inzake duurzame ontwikkeling door de sectorale beleidsmaatregelen onderling te koppelen. Dit met name door Wallonië meetbare doelstellingen te geven voor 2030, die gekoppeld zijn aan de SDGs en een duidelijke koers aangeven. Dit is een

belangrijke vooruitgang ten opzichte van de vorige strategie.

Concreet houdt de strategie het volgende in:

- Een cartografie van de meest structurele Waalse strategieën en plannen om de respectieve bijdrage ervan aan de SDGs aan te tonen;
- 89 becijferde doelstellingen met betrekking tot de doelen van de SDGs die als prioritair worden beschouwd voor Wallonië, vertaald naar de Waalse context;
- 91 opvolgingsindicatoren om de vooruitgang van Wallonië naar de SDGs te evalueren;
- 16 transversale acties ter versterking van de capaciteit van Wallonië om de SDGs uit te voeren, verdeeld in zes categorieën: anticiperen, zorgen voor samenhang, deelnemen, opleiden en bewustmaken, financieren en meten.

Naast de meer sectorale benadering van andere Waalse strategieën en plannen bevordert de derde Waalse Strategie voor Duurzame Ontwikkeling dus een systemische benadering op verschillende schalen en met meerdere actoren. Ze past ook binnen een visie op lange termijn, met bijzondere aandacht aan proactiviteit en het narratieve aspect, met het oog op een duurzaam en veerkrachtig Wallonië.

Wallonië heeft sinds 2012 een dienst die specifiek werkt rond duurzame ontwikkeling: de directie Duurzame Ontwikkeling, die in 2022 zo'n dertig medewerkers telde. De opdrachten van deze dienst zijn:

- De duurzame ontwikkeling op strategisch vlak bevorderen en de vertegenwoordiging van Wallonië op dat gebied verzekeren;
- Openbare en particuliere actoren in staat stellen om duurzame ontwikkeling in hun activiteiten en werkzaamheden te integreren;
- De transitie van systemen (voeding, huisvesting, circulaire economie, enz.) naar duurzame ontwikkeling vergemakkelijken;
- De subsidies aan organisaties om duurzame ontwikkeling te bevorderen beheren.

Het Regionale Ontwikkelingsconcept (REK) Ostbelgien Leben 2025 dient, over verschillende regeerperiodes en uitvoeringsfasen heen, als rode draad voor de duurzame ontwikkeling en de uitvoering van de SDGs in de *Duitstalige Gemeenschap*. Dit concept formuleert een visie voor de toekomst van de Duitstalige Gemeenschap als economische, grens-, onderwijs-, solidariteits- en leefregio. In dit kader voert men talrijke projecten uit gedurende drie uitvoeringsfasen (REK I, REK II en REK III).

Het derde Regionale Ontwikkelingsconcept (REK III) omvat 32 toekomstgerelateerde projecten tot 2024. De regering van de Duitstalige Gemeenschap legt om de zes maanden een verslag voor aan het parlement van de Duitstalige Gemeenschap over de stand van zaken. Elke burger kan dit verslag raadplegen. REK III koppelt het thema duurzaamheid voor het eerst aan een internationaal erkend systeem met behulp van de VN-doelstellingen voor duurzame ontwikkeling (SDGs). Zo lees je in het plan voor elk project in een afzonderlijk hoofdstuk aan welke SDGs het bijdraagt.

REK III heeft kruisverbanden met andere REK-projecten en -initiatieven in Oost-België. Voor een succesvolle uitvoering vereisen zij elk een netwerk van partners. Uit de projectbeschrijvingen blijken de raakvlakken voor samenwerkingen of projectgerelateerde partnerschappen. De bevordering van samenwerking, innovatie en duurzame ontwikkeling zijn van meet af aan centrale elementen van de regionale ontwikkelingsstrategie. Waar het zinvol en mogelijk is, betreft het REK in zijn projecten regionale, nationale, Europese of mondiale ontwikkelingen en strategische plannen.

Aangezien de visie Ostbelgien Leben 2025 zijn einddatum nadert, startte de Duitstalige Gemeenschap in 2021 met de ontwikkeling van een nieuwe, geïntegreerde visie Ostbelgien Leben 2040. Deze omvat twee in elkaar grijpende strategieën: een ontwikkelingsstrategie om de ontwikkelingsprogramma's en -projecten uit te voeren, en een ruimtelijke strategie om de nieuwe wetgeving inzake ruimtelijke ordening en bijhorende sturingsinstrumenten te ontwikkelen. De SDGs zullen opnieuw een belangrijke rol spelen bij de uitwerking van deze strategieën.

B. PARTICIPATIE VAN BELANGHEBBENDEN

Reeds in 2016 stelde de *federale overheid* vijf prioritaire assen op om de uitvoering van Agenda 2030 in België te verzekeren.

1. Het eerste gebied is bewustmaking en voorlichting van de betrokken partijen, met name door de organisatie van het SDG Forum. Dit evenement brengt elk jaar meer dan 600 deelnemers uit alle geledingen van de maatschappij, de particuliere sector, de academische wereld en de verheid bij elkaar. Er werd een website gelanceerd sdgs.be die de belangrijkste SDG-initiatieven bundelt. Er werden verschillende brochures ontwikkeld die de SDGs op een toegankelijke manier presenteren. Parallel hiermee vroeg de secretaris-generaal van de VN in 2016 aan koningin Mathilde van België om een van de SDG Advocates te worden. De focus van de Koningin ligt op de emancipatorische kracht van onderwijs, vooral voor meisjes en vrouwen. Haar voornaamste belangstelling ligt bij SDG 4. In die context is er ook met de Vlaamse en Franse gemeenschap (en de federale overheid) samengewerkt. In deze hoedanigheid nam koningin Mathilde een actieve rol op, als gastvrouw voor de UN Global Education Meeting 2018 in Brussel en als vertegenwoordiger van hoog niveau van België op de Global Education Meeting 2020. Zij trad op als keynote-speaker over gendergelijkheid en het versterken van meisjes en vrouwen door onderwijs tijdens de Transforming Education Summit op 19 september 2022. Deze groep vooraanstaande personen helpt de VN om de internationale gemeenschap, het bedrijfsleven en de civiele samenleving te mobiliseren om de doelstellingen te verwezenlijken.

2. De tweede as had tot doel Agenda 2030 te integreren in de federale strategie voor duurzame ontwikkeling zoals bepaald in de wet van 5 mei 1997, met name via een nieuw Federaal Plan voor Duurzame Ontwikkeling. Dit in 2021 goedgekeurde plan is een cruciaal element van de federale regering op het vlak van duurzame ontwikkeling tijdens deze regeerperiode. De SDGs zijn ook geïntegreerd in het ontwerp kader van de jaarlijkse duurzaamheidsactieplannen.

3. De derde as was gericht op de integratie van Agenda 2030 in het federale beleid. Na evaluatie van het bestaande beleid, voerde een groep onafhankelijke onderzoekers in 2017 en 2019 twee gapanalyses uit. Dit leidde uiteindelijk tot een voorstel voor gekwantificeerde doelstellingen voor een betere implementatie van de SDGs in de federale context. Om de vastgestelde lacunes op te vullen en nieuwe acties te initiëren, werden vier federale overheidsdiensten uitgenodigd om een materialiteitsanalyse met betrekking tot de SDGs uit te voeren. Tenslotte integreerden alle federale afdelingen de SDGs in hun jaarlijkse strategische plannen.

4. Samenhang met andere politieke autoriteiten was het doel van de vierde actielijn. Na de presentatie van het eerste Belgische rapport in juli 2017 organiseerden de federale en gefedereerde entiteiten een nationale conferentie om lessen te trekken uit deze eerste evaluatie en de gezamenlijke implementatie van de SDGs te versnellen. Ook de huidige federale regering sprak zich bij aantreden opnieuw uit voor een coherent ontwikkelingsbeleid.

5. De laatste actielijn was het opzetten van partnerschappen met het maatschappelijke middenveld en de privé sector. De eerste stappen zijn gezet om een breed publiek bewust te maken via de SDG Voices. Daarnaast trok de federale overheid financiële middelen uit voor de ontwikkeling van specifieke projecten of structurele steun aan twee overlegplatforms van maatschappelijke organisaties (Verenigingen21 en Reset.Vlaanderen). In oktober 2017 ondertekenden meer dan tachtig bedrijven, maatschappelijke organisaties en vertegenwoordigers van de publieke sector het Belgisch SDG-charter voor Internationale Ontwikkeling.

Zoals uiteengezet in het federaal regeerakkoord 2020 neemt de Agenda 2030 een belangrijke positie in wat betreft het interne en externe beleid van de federale regering: "In de internationale arena zal de regering een groot voorstander zijn van multilaterale samenwerking. De Sustainable Development Goals en de Agenda 2030 van de Verenigde Naties staan hierbij centraal." Daarnaast is er ook aandacht

voor een rechtvaardige transitie en de meest kwetsbare groepen.

Met de participatieve en holistische aanpak van Visie 2050 en Vizioer 2030 heeft **Vlaanderen** een sterke governance. Vlaanderen werkt hierbij samen met betrokken stakeholders. Zoals SDG 17 bepaalt is partnerschap cruciaal voor het bereiken van de doelstellingen. Zo ondersteunt Vlaanderen bijvoorbeeld lokale overheden bij activiteiten die invulling geven aan het Vlaams beleid rond duurzame ontwikkeling, waaronder de organisatie van de Week van de Duurzame Gemeente. Dat de SDGs goed verankerd zijn bij de lokale besturen, blijkt ook uit het engagement van de koepelorganisaties Vereniging van VVSG en de VVP om een Voluntary Subnational Review op te maken. Vlaanderen ondersteunt ook CIFAL Flanders bij het ontwikkelen van een SDG Wegwijzer met praktische informatie, tools, kritische reflecties, best practices en praktische tips aanreikt over hoe je met de SDGs aan de slag kan.

Om de betrokkenheid van de belanghebbenden bij duurzame ontwikkeling te verhogen, zette **Wallonië** in 2021 het Waals partnerschap voor duurzame ontwikkeling op. Dit nieuwe dialoogorgaan brengt 25 vertegenwoordigers van organisaties samen, geïnspireerd op de Major Groups (belangrijke groepen) van Agenda 21 (Top van Rio in 1992).

Het Waalse Partnerschap voor Duurzame Ontwikkeling verwijst naar SDG 17 (Partnerschappen om doelstellingen te bereiken) en werkt aan verschillende opdrachten:

- Bijdragen aan de opstelling, uitvoering en opvolging van het actieplan van de derde Waalse Strategie Duurzame Ontwikkeling (SWDD);
- De doelstellingen en acties van deze strategie doorgeven aan de geïdentificeerde groepen actoren om hen te mobiliseren;
- Bijdragen aan en reageren op de Waalse vooruitgang op vlak van de 17 SDGs (regelmatige gewestelijke verslagen die de positie van Wallonië meten aan de hand van indicatoren);
- De gezamenlijke opbouw van de langetermijnvisie voorbereiden.

De organisaties die lid zijn van het Waals partnerschap leverden ook een bijdrage aan dit Vrijwillig Nationaal Verslag.

De derde Waalse strategie duurzame ontwikkeling versterkt de uitvoering van de SDGs in Wallonië en versterkt de coherentie van het ontwikkelingsbeleid door het behaalde sectorale beleid eraan te koppelen.

De **Duitstalige Gemeenschap** maakte bij de opstelling van zijn derde Regionale Ontwikkelingsconcept (REK III, uitvoering 2019-2024) gebruik van een breed participatieproces met het maatschappelijk middenveld en de bevolking. Zo'n 170 belanghebbenden uit het maatschappelijk middenveld gaven hun mening in een schriftelijke raadpleging. Daarnaast brachten een burgerdiscussie, een online bevraging en interviews met vertegenwoordigers van de studentenraden van diverse scholen risico's en suggesties voor de toekomst aan het licht. Daarmee kon men de in 2008 uitgevoerde SWOT-analyse actualiseren. Momenteel is een nieuwe ontwikkelingsstrategie voor de periode na 2025 in voorbereiding.

De gemeenten, de sociale partners, de LEADER-actiegroepen en de openbare dienstverleners zijn belangrijke partners om de toekomstige doelstellingen van het Regionale Ontwikkelingsconcept (REK) en dus de uitvoering van de SDGs te realiseren. Zij waren betrokken bij de voorbereiding van het REK in de vorm van eigen projecten of adviezen en begeleiden de uitvoering via een werkgroep en bestaande overlegstructuren met de overheid. Naast projecten onder toezicht van het ministerie bevat het REK III ook projecten van deze actoren. Bij de afzonderlijke REK-projecten is een groot aantal instellingen, actoren en burgers betrokken, bijvoorbeeld in de vorm van voorlichtingsevenementen of workshops. Samen werken ze aan de verdere ontwikkeling en positionering van Oost-België tot een aantrekkelijke plaats om te wonen en werken.

Het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest** neemt in zijn Gewestelijk Strategisch Plan tegen 2040 de Europese aanbevelingen voor een duurzame stad op (Stedelijke Agenda, Charter van Leipzig), en verwijst daarbij uitdrukkelijk naar de SDGs. Deze zijn de fac-

to opgenomen in het Gewestelijk Strategisch Plan en ingebed in het dagelijks beheer.

Het Brussels Gewest voert bewustmakingscampagnes op het niveau van de bestuursorganen (directiecomité, kabinet). Via de verschillende strategische plannen (Shifting Economy, Good Move, enz.) lopen bewustmakingsacties in verband met de SDGs voor gemeenten, het grote publiek of specifieke doelgroepen (jongeren, vrouwen, LGBTQIA+, enz.).

C. BELEIDSCOHERENTIE VOOR DUURZAME ONTWIKKELING

De uitvoering van de 2030 Agenda en de SDGs als een geïntegreerd en coherent geheel vormt een uitdaging. Het op evenwichtige wijze aanpakken van de interacties tussen economische, sociale en milieudoelstellingen en het vermijden van negatieve effecten op het welzijn van de huidige en toekomstige generaties, is belangrijk bij de implementatie van de SDGs.

Beleidscoherentie voor duurzame ontwikkeling (BCDO) is een instrument om de economische, sociale, milieu- en bestuursdimensies van duurzame ontwikkeling in alle stadia van de binnenlandse en internationale beleidsvorming te integreren. Het is een waardevol element om de SDGs te verwezenlijken. Het is belangrijk dat spillover effecten en trade-offs worden geïdentificeerd en dat er beleidsantwoorden worden geformuleerd. Sommige beleidsmaatregelen kunnen met elkaar in strijd zijn of hebben onvoorziene negatieve effecten. De productie- en consumptiepatronen (SDG 12), het klimaatbeleid (SDG 13), de bescherming van het leefmilieu (SDGs 14 en 15) of het handelsbeleid (SDG 17) zijn slechts enkele voorbeelden die mogelijk (diepgaande) transnationale effecten, zowel positief als negatief, kunnen hebben op andere landen, inclusief ontwikkelingslanden. Door middel van BCDO tracht men te voorkomen dat de gevoerde beleidsmaatregelen elkaar tegenwerken of onverwachte negatieve gevolgen hebben. Gezien de federale structuur van België, met verschillende bestuursniveaus die verantwoordelijk zijn voor

verschillende beleidsdomeinen, is beleidscoherentie voor duurzame ontwikkeling relevant.

Duurzame ontwikkeling vergt dus een transversale aanpak, waarin alle bestuursniveaus betrokken worden, en een langetermijnvisie om de mogelijke negatieve effecten te vermijden.

In het derde federaal plan duurzame ontwikkeling, engageert de federale overheid zich alvast om sterker in te zetten op BCDO. Zo zal om de kennis en de uitwisseling van praktijken en instrumenten tussen overheidsdiensten te versterken, de Interdepartementale Commissie voor Duurzame Ontwikkeling (ICDO) een nieuwe werkgroep voor beleidscoherentie oprichten en wordt bekeken hoe ook op interfederaal vlak meer rekening kan worden gehouden met BCDO.

D. LEAVING NO ONE BEHIND (NIEMAND ACHTERLATEN)

Niemand achterlaten en het bereiken van de meest kwetsbaren staat centraal in het beleid van de verschillende overheden in België. Voorbeelden van hoe zich dat concreet vertaalt worden toegelicht onder SDG 1, 5 en 10.

De **federale overheid** past het beginsel van Leaving No One Behind bij deze overgang naar duurzame ontwikkeling toe op een hele reeks beleidsterreinen. Het is bijvoorbeeld een belangrijk thema in het Federaal Plan voor Duurzame Ontwikkeling. Maar de regering besloot ook om een specifiek beleid te voeren ten aanzien van de meest kwetsbare groepen om tot een rechtvaardige transitie te komen. Het komt met name tot uiting in de goedkeuring van het federale plan ter bestrijding van armoede en ongelijkheid vermeld in SDG 1.

Dit beginsel vormt ook een van de hoekstenen van het Belgische buitenlandse beleid, zoals onder meer blijkt uit het Belgische engagement voor de rechten van minderheden, de ontwikkeling van de minst ontwikkelde landen, conflictpreventie, vredeshandhaving en vredesopbouw.

Het federale regeerakkoord voorziet in de organisatie van een "Nationale Conferentie over een

rechtvaardige transitie om de uitdagingen voor een inclusieve klimaattransitie op het vlak van werkgelegenheid, sociaal beleid, reskilling en economie aan te pakken". In 2022 werden op federaal niveau de Staten Generaal van de Rechtvaardige Transitie aangekondigd. Het doel van de Staten Generaal is om vanuit verschillende invalshoeken input te verzamelen om een Conferentie voor te bereiden, hiertoe richtte de federale overheid vier werven op:

- Er werd een Hoog Comité voor rechtvaardige transitie opgericht dat vanuit de academische wereld een rapport zal leveren met als doel te onderzoeken hoe de rechtvaardige transitie in België moet worden geïstitutionaliseerd en georganiseerd.
- Met de Agora voor rechtvaardige transitie zal een diverse groep van gelote burgers zich buigen over de vraag: aan welke voorwaarden moet het transitiebeleid voldoen zodat er zeker niemand uit de boot valt?
- De federale overheidsdiensten zullen via de ICDO vanuit hun expertise reflecteren over de prioritaire uitdagingen in hun vakgebied en hierover een inputrapport opmaken.
- Tot slot werd ook het Forum voor een rechtvaardige transitie gelanceerd, om de input van het georganiseerde middenveld te verzamelen.

In het **Waalse Gewest** staat de aandacht voor de meest kwetsbare burgers centraal in elk regionaal beleid. Hoewel dit een sectoroverschrijdende uitdaging vormt, heeft Wallonië ook een specifiek plan uitgewerkt namelijk het "Plan Wallon de sortie de la pauvreté". Deze heeft tot doel alle Walen progressieve middelen aan te bieden om uit de armoede te komen, via toegang tot basiscomfort en toegang tot werk. Het focust dus op de toegang tot sociaal-professionele integratie, huisvesting en welzijn voor iedereen. Het plan is één van de pijlers van de Waalse politieke actie. Andere voorbeelden bevinden zich in het volgende hoofdstuk.

Het bereiken van de meest kwetsbaren staat centraal in het **Vlaams** beleid rond gelijke kansen, inclusie en inburgering. Het verminderen van on-

gelijkheden is een gedeelde verantwoordelijkheid van alle beleidsdomeinen en vergt een inclusieve, horizontale aanpak. Dit betekent dat er vanuit de diverse domeinen acties worden genomen en er structurele aandacht is voor het creëren van de best mogelijke omstandigheden om alle burgers gelijke kansen te bieden. Het Horizontaal Integratie- en Gelijke Kansenbeleidsplan 2020 – 2024 is goedgekeurd op 23 oktober 2020.

Volwaardige participatie aan de samenleving staat in Vlaanderen voorop. Opleiding en werk zijn de belangrijkste hefboomen. De Nederlandse taal krijgt een belangrijke rol als verbindende factor. Ook de uitbouw van een sterk netwerk voor nieuwkomers staat centraal. Met het Plan Samenleven ondersteunt de Vlaamse overheid lokale besturen om samenleven in diversiteit te bevorderen. Het beleid wordt wetenschappelijk onderbouwd. De survey Samenleven in diversiteit en de Barometer Samenleven verzamelen data, onder andere op vlak van evenredige participatie, actief en gedeeld burgerschap en sociale cohesie. Dit brengt verschillende aspecten van het samenleven in diversiteit in kaart en maakt het opvolgen van de evolutie in Vlaanderen mogelijk. De gemeente- en stadsmonitor biedt een schat aan informatie van het lokale niveau.

Ook bij de aanpak van armoedebestrijding komt het Leaving No One Behind-principe duidelijk naar voor. Sinds het Armoedebestrijdingsdecreet (2003) ontwikkelde Vlaanderen meerdere beleidsinstrumenten. Daaronder valt zowel het Permanent Armoedeoverleg als de in 2019 opgenomen Armoedetoets, dat nieuw beleid toetst op inclusiviteit. Ook het departement Financiën en Begroting zet in op het vergaren van financiële data om de impact van beleid op kwetsbare groepen beter te kunnen simuleren. Het Leaving No One Behind-principe geldt ook als leidraad op internationaal vlak. Zo is het bereiken van de meest kwetsbaren één van de voorwaarden in de Landenstrategienota's en de daarop aansluitende projectvoorstellen voor Vlaamse ontwikkelingssamenwerking.

Het derde Regionale Ontwikkelingsconcept (REK III) van de **Duitstalige Gemeenschap** houdt, via diverse projecten, rekening met kwetsbare of kansarme groepen. Het veiligstellen en verder ontwikkelen

van ziekenhuislocaties is een permanente taak, evenals het verbeteren van de gezondheid van de bevolking. Ook het project Gezond leven in Oost-België streeft dit doel na, met een grotere actieradius dankzij nieuwe bevoegdheden, wat zorgt voor nieuwe mogelijkheden voor de uitvoeringsfase tot 2025. Het project Samen Tegen Armoede neemt gerichte maatregelen om het risico op armoede te verminderen, met name voor mensen die geen opleiding voltooiden. Begeleiding naar het beroepsleven zorgen voor financiële onafhankelijkheid.

De verdere uitbreiding van de gezinsvriendelijkheid behoort tevens tot de doelstellingen van de solidariteitsregio. Het project Ouders Ontlasten, Ouders Versterken plant maatregelen om de kinderopvang te verbeteren en het gezin te versterken als fundament van de samenleving. Het project Ondersteuning van Senioren dicht bij Huis wil de beschikbare mogelijkheden van het totaalconcept voor het seniorenbeleid optimaal benutten. Demografische veranderingen benadrukken de noodzaak van een verdere ontwikkeling van de diensten voor zorgbehoevenden.

Bovendien is het belangrijk om woonhulpregio's dicht bij de woonplaats te ontwerpen met actieve participatie van de oudere generatie. Om deelname van ouderen aan het beroepsleven en vrijwilligersactiviteiten mogelijk te maken of te vergemakkelijken moeten we de infrastructuur en de arbeidsomstandigheden aanpassen. Om mensen met een ondersteuningsbehoefte en hun verzorgende familieleden nog beter te ondersteunen, is het belangrijk om zelfbeschikking te bevorderen, zowel van senioren als van mensen met een beperking. Dit vormt de kern van het toekomstige project Zelfstandig Leven van de Duitstalige Gemeenschap.

Het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest** integreerde het Leaving No One Behind-principe in haar strategische kaders (Gewestelijke Beleidsverklaring 2019-2024, strategie Go4Brussels 2030). Het Gewest leidt de bevoegde gemeentediensten op en financiert ze zodat zij zelf ondersteunende initiatieven kunnen nemen die aansluiten bij de realiteit op het terrein. In het algemeen betreft het Gewest vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld bij de uitwerking van actieplannen. Het subsidiebeleid

ondersteunt de acties van het maatschappelijk middenveld. Contacten met de experts op het terrein leveren input voor het dagelijks werk van de Gewestelijke diensten. Het Gewest houdt ook bij projecten voor territoriale ontwikkeling rekening met kwetsbare groepen.

Op vlak van kinderbijslag voerde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest steunmaatregelen in voor bepaalde Brusselse gezinnen en ging de strijd aan met het fenomeen van non take-up van kinderbijlagen.

Sociale ondernemingen krijgen in het kader van projecten voor de ondersteuning en begeleiding van bepaalde doelgroepen een opdracht: de begunstigden moeten vaardigheden verwerven en opvolging krijgen met het oog op hun inschakeling op de arbeidsmarkt. Specifieke methoden moeten de toegang tot werk bevorderen.

Een ordonnantie betreffende de bestrijding van dakloosheid koppelt de instanties die acute (hoogdringende) situaties van dakloosheid aanpakken aan structuren voor duurzamere herhuisvesting, in de zoektocht naar stabiliteit en langetermijnoplossingen.

Wat mobiliteit betreft, bestaan er voor kansarme groepen specifieke projecten om het gebruik van het openbaar vervoer en de fiets te bevorderen. Op het gebied van ruimtelijke ordening investeert het Brussels Gewest in de zones waar de grootste bestaansonzekerheid heerst om er openbare ruimten en een kwaliteitsvolle leefomgeving te ontwikkelen.

E. INSTITUTIONELE MECHANISMEN (coördinatie tussen verschillende besturen en/of bevoegdheidsniveaus)

Zoals is vastgelegd in art. 7bis van de Grondwet : *Bij de uitoefening van hun respectieve bevoegdheden streven de federale staat, de gemeenschappen en de gewesten de doelstellingen na van een duurzame ontwikkeling in haar sociale, economische en milieugebonden aspecten, rekening houdend met de solidariteit tussen de generaties.* Elk bestuursniveau dient dus bij te dragen tot een duurzame ontwikkeling. Het overleg en de samenwerking tussen de

gefedereerde entiteiten inzake duurzame ontwikkeling gebeuren binnen de Interministeriële Conferentie Duurzame Ontwikkeling (IMCDO) die op 6 juni 2012 werd opgericht door het Overlegcomité. De IMCDO verenigt de leden van de regeringen die verantwoordelijk zijn voor duurzame ontwikkeling op federaal, gewestelijk en gemeenschapsniveau. Het is het belangrijkste orgaan voor dialoog en samenwerking tussen federale en gefedereerde entiteiten met betrekking tot de uitvoering van Agenda 2030. Deze kwam tussen 2017 en voorjaar 2022 niet meer samen en de nationale strategie duurzame ontwikkeling van 2017 is niet ten volle uitgerold.

Met het oog op de opmaak van de VNR, werden de activiteiten van de IMCDO opnieuw gereactiveerd, en komt de IMCDO sinds mei 2022 opnieuw regelmatig samen in een nieuwe dynamiek o.a. door een roterend voorzitterschap, onder meer met het oog op het redigeren van deze VNR. De goede werking van de IMCDO is belangrijk voor de samenwerking tussen de verschillende overheden op vlak van duurzame ontwikkeling.

F. PREPAREDNESS REVIEW VAN HET REKENHOF

De Rekenhoven bevinden zich wereldwijd als externe auditoren van overheden in een unieke positie om bij te dragen aan de opvolging en review van de Agenda 2030 en de SDGs. In het Strategisch Plan 2017–2022 van INTOSAI, de wereldwijde vereniging van rekenkamers, zijn de SDGs een prioritair aandachtspunt. De rekenkamers engageren zich om na te gaan in welke mate hun nationale overheden zijn voorbereid op de realisatie van de SDGs. Daartoe voeren ze een zogenaamde preparedness review uit.

Ook in België onderzocht het Rekenhof in 2020 hoe alle bestuursniveaus in België zich engageren en organiseren ten aanzien van de zeventien duurzame ontwikkelingsdoelstellingen of Sustainable Development Goals (SDGs) uit Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling van de Verenigde Naties.

In het rapport formuleert het Rekenhof aanbevelingen ten aanzien van de verschillende overheden.

Zo is nagegaan of de diverse overheden in België een adequaat systeem hebben opgezet om de SDGs te realiseren, de voortgang ervan op te volgen en erover te rapporteren. Het Rekenhof heeft in het bijzonder aandacht gehad voor de coördinatie binnen en tussen de bestuursniveaus. De eigenlijke resultaten van het beleid rond duurzame ontwikkeling vielen buiten de scope van deze review. Voor de review werd een zevenstappenmodel van INTOSAI als normenkader gebruikt. Concreet is het Rekenhof nagegaan of de overheden:

1. een sterk commitment hebben om de SDGs te realiseren;
2. daarbij het publiek en de relevante stakeholders betrekken;
3. de verschillende verantwoordelijkheden en overeenstemmende middelen duidelijk hebben toegewezen;
4. voor voldoende onderlinge coördinatie zorgen;
5. specifieke beleidsplannen met duidelijke doelstellingen hebben;
6. hun beleid degelijk voorbereid hebben;
7. een systeem hebben opgezet om de realisatie van de doelstellingen te monitoren en hierover te rapporteren.

In wat volgt worden een aantal vaststellingen, conclusies en aanbevelingen van het rapport weergegeven:

Vanuit hun autonomie kunnen de bestuursniveaus hun engagement ten aanzien van Agenda 2030 verschillend invullen, maar het Rekenhof beveelt hen aan hun plannen en engagementen te kaderen in de nationale strategie, becijferde doelstellingen vast te leggen en daar beleidsmaatregelen aan te koppelen. De indicatoren om de realisatie van de SDGs op te volgen, moeten in overeenstemming zijn met de indicatoren die nationaal worden gebruikt en de bestuursniveaus dienen hun rapportering over het SDG-beleid zó op te stellen dat de resultaten op het nationale niveau kunnen worden gecoördineerd.

De verschillende bestuursniveaus in België (federale staat, gemeenschappen en gewesten) zijn ertoe

gehouden een politiek engagement rond de SDGs op te nemen. Zij kunnen hun eigen beleid autonoom uitstippelen, maar doordat 133 van de 169 subdoelstellingen behoren tot de bevoegdheid van de verschillende bestuursniveaus zijn overleg en coördinatie essentieel. Elk bestuursniveau moet ook nagaan in welke mate het voor het bereiken van deze (sub)doelstellingen al beleid heeft ontwikkeld en of verdere beleidsacties noodzakelijk zijn.

Voor de nationale coördinatie, op basis waarvan België zijn internationale engagementen voor Agenda 2030 moet nakomen, fungeert de Interministeriële Conferentie Duurzame Ontwikkeling (IMCDO) als overlegorgaan. Zo stelde ze in 2017 de Nationale Strategie Duurzame Ontwikkeling op, die een basis wil bieden voor een coherente aanpak van de beleidslijnen over duurzame ontwikkeling in België, en werkte ze mee aan de VNR die in 2017 aan de VN werd gepresenteerd.

De Nationale Strategie die ze in 2017 opstelde, bevat geen specifieke doelstellingen, de erin opgenomen samenwerkingswerven zijn vooral procesmatig en bevatten geen streefcijfers. Het tweede evaluatieverslag van de Nationale Strategie, dat gepland was voor maart 2019, werd vooralsnog niet opgemaakt.

Het SDG-beleid wordt opgevolgd aan de hand van indicatoren. Voor 34 indicatoren werd een eerste stand van zaken over het gevoerde beleid gemaakt. In 2018 breidde het Interfederaal Instituut voor de Statistiek deze indicatorenset verder uit en verzamelde het voor 82 indicatoren meetgegevens, terug te vinden in de Annex van deze VNR. Sinds februari 2020 wordt voor 32 indicatoren een uitsplitsing per gewest gemaakt.

Vanuit hun autonomie hebben de bestuursniveaus hun politiek engagement ten aanzien van Agenda 2030 verschillend ingevuld. De meeste hebben strategische plannen rond duurzame ontwikkeling opgesteld en acties ontplooid om de burgers en de stakeholders te betrekken. Ook de coördinatie binnen eenzelfde bestuursniveau wordt op uiteenlopende wijze opgezet, zowel op vlak van beleidsaansturing als op vlak van coördinatie door de administratieve diensten. De begrotingen van de overheden bevatten middelen die inhoudelijk wel een raakvlak hebben met de SDGs, maar

een uitdrukkelijke link met Agenda 2030 is eerder uitzonderlijk. Die uiteenlopende invulling geldt ook voor de beleidsvoorbereiding: de meeste overheden evalueerden het bestaande beleid op het vlak van duurzame ontwikkeling ter voorbereiding van hun strategische plannen, maar alleen het federale en Vlaamse niveau deden dit aan de hand van een vergelijking met de 17 SDGs.

Ook de indicatoren om de SDGs binnen een bestuursniveau te monitoren zijn verschillend uitgewerkt. Zo ontbreken vaak streefwaarden en nulmetingen en is er geen duidelijke koppeling van de indicatoren met de overheidsprogramma's en acties uit de strategische plannen rond de SDGs. De rapportering over de SDGs blijft vaak beperkt tot een vermelding van de gerealiseerde acties, zonder ze te evalueren ten aanzien van de SDGs.

Daarnaast richt het Rekenhof aanbevelingen aan de verschillende overheden gezamenlijk. Zij moeten de bijgestuurde Nationale Strategie gebruiken als een gezamenlijke visie om hun strategische plannen en verdere politieke engagementen rond duurzame ontwikkeling te kaderen. Ook moeten ze daarin de mondiale SDGs omzetten in concrete, becijferde doelstellingen, toegespitst op hun eigen bestuursniveau, en daar vervolgens de nodige beleidsmaatregelen aan koppelen. Voor de indicatoren moeten de overheden streefwaarden vaststellen.

Het Rekenhof beveelt verder aan de beleidsvoorbereiding en de betrokkenheid van burgers en stakeholders planmatiger aan te pakken en de strategische plannen en beleidsmaatregelen duidelijker te coördineren en op te volgen, zodat een periodieke rapportering aan de parlementen kan worden gegarandeerd. De overheden moeten de verantwoordelijkheden van alle overheidsactoren duidelijk vastleggen en de middelen ramen die nodig zijn om de doelstellingen te realiseren.

Het rapport werd besproken in de verschillende parlementen, in Vlaanderen in de commissie voor Algemeen Beleid, Financiën, Begroting en Justitie van 16 oktober 2020 .

De overheden hebben zich kunnen laten inspireren door de aanbevelingen van dit rapport om nieuwe initiatieven te nemen, zoals o.a. het vaststellen van

gekwantificeerde doelstellingen in strategieën voor duurzame ontwikkeling (vb. Wallonië), het reactiveren van de IMCDO of nog de integratie van de SDGs in de beleidsnota's van de federale regering en het aannemen van een nieuwe federaal plan duurzame ontwikkeling. Andere aanbevelingen blijven relevant, zoals een sterkere verwijzing naar de nationale strategie voor duurzame ontwikkeling van 2017.

In Vlaanderen wordt in de Beleids- en begrotingstoelichting (BBT) naar aanleiding van de begrotingsuitvoering elk jaar een antwoord gegeven op de aanbevelingen van het Rekenhof.

06

VOORUITGANG INZAKE
DOELSTELLINGEN EN
STREEFCIJFERS

06

VOORUITGANG INZAKE DOELSTELLINGEN EN STREEFCIJFERS

In dit hoofdstuk wordt alle SDGs onder de loep gehouden. De evolutie van de belangrijkste indicatoren worden weergegeven en vatten per SDG de sterktes en zwaktes van België samen. Het overzicht per SDG wordt vervolledigd door een selectie van goede praktijken onder verschillende subthema's.

Deze selectie van goede praktijken laat zien hoe de overheden in België positief bijdragen aan de SDGs. Dit mag echter de uitdagingen van België met betrekking tot de uitvoering van de Agenda 2030 niet verhullen, met name aangegeven door de indicatoren en beschreven in het laatste onderdeel per SDG.

Merk op dat niet alle beleidsacties zijn opgenomen van iedere entiteit, deze zijn wel terug te vinden in de gedetailleerde bijdrage van elke entiteit voor elke SDGs. Deze bijdragen zijn beschikbaar als bijlagen van de uitgebreide VNR en kan ook worden geraadpleegd op www.sdgs.be.

SDG 1/
GEEN ARMOEDE

SDG1 GEEN ARMOEDE

Beëindig armoede overall en in al haar vormen

SDG Indicator	Eenheid	Doelstelling	Evaluatie
i01. Risico op armoede of sociale uitsluiting	%	10,8	⊖
i02. Zeer lage werkintensiteit	%	↘	⊕
i05. Overmatige schuldenlast van de gezinnen	%	↘	⊙

Sinds het Vrijwillig Nationaal Rapport van 2017 maakten de verschillende regeringen in België nieuwe actieplannen voor armoedebestrijding, met diverse accenten, zoals kinderarmoede, onderwijs en werk. Ook de energiecrisis en COVID-19 vormden de aanleiding tot specifieke acties.

De verschillende politieke niveaus hebben de Interministeriële Conferentie Maatschappelijke Integratie, Wonen en Stedelijk Beleid nieuw leven ingeblazen. Het werk wordt binnen deze context voortgezet, met name om synergieën in de strijd tegen armoede te identificeren en om de samenwerkingmethoden bij de aanpak van dakloosheid te actualiseren.

NON-TAKE-UP EN KWETSBAARHEID

Potentiële begunstigen van een sociale dienstverlening of uitkering zijn niet altijd op de hoogte over hun rechten, hebben soms niet de reflex om of weten niet hoe deze te benutten. Hier draait de strijd tegen non-take-up om. Het vierde **federaal** Plan Voor Armoedebestrijding en ongelijkheid, aangenomen in 2022 heeft met name de ambitie om deze strijd aan te gaan en voorziet in acties rond vier thema's: vroegtijdige opsporing van armoede, toegang tot duurzame werk als hefboom in armoe-

debestrijding, emancipatie en inclusie van iedereen, en een actie op de Europese sociale agenda. In het kader van dit plan zullen concrete maatregelen worden genomen om de toegang tot sociale rechten te versterken, non-take-up te bestrijden en de automatisering van rechten te bevorderen.

Vlaanderen blijft verschillende vormen van armoede bekampen en actief inzetten op armoedebestrijding en preventie van sociale uitsluiting. Armoedebestrijding is al sinds 2003 een transversaal beleidsthema in Vlaanderen. Alle beleidsdomeinen nemen structurele maatregelen om armoede te voorkomen en bestrijden. Zo wordt er ingezet op verschillende armoedefactoren zoals o.a. de toegang tot de arbeidsmarkt, emancipatie en tewerkstelling van vrouwen met een migratieachtergrond en opleiding. Daarnaast werden ook e-inclusieve digitalisering, inclusief ondernemerschap, sociale bescherming, betere publieke diensten, energie en water, en mobiliteit steeds belangrijker om het armoederisico te bekampen. Voorts zet de Vlaamse regering in op het zelfredzaam maken van mensen en het aanpakken van de structurele oorzaken van armoede. Sinds 2019 zijn de Vlaamse beleidsdomeinen verplicht om de Armoedetoets toe te passen tijdens de beleidsvorming om zo te evalueren wat de mogelijke impact van beleid is op kwetsbare

groepen. Het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2020-2024 kwam tot stand tijdens de covid-19 pandemie, met de regiefunctie van lokale besturen, participatief krachtgericht beleid, resultaatgerichte monitoring en burgerlijke solidariteit als leidende principes.

Het **Waalse** plan ter beëindiging van armoede (Plan Wallon de Sortie de la Pauvreté) dat in 2021 aangenomen werd, steunt op drie assen: sociale en arbeidsinclusie, toegang tot welzijn en toegang tot huisvesting, met name via een gecoördineerde Waalse strategie om mensen uit de dakloosheid te krijgen.

De regering van de Franse Gemeenschap nam een plan ter bestrijding van armoede en ter vermindering van sociale ongelijkheden 2020-2025 aan. De klemtoon ligt op het verhogen van de deskundigheid in de strijd tegen armoede en de vermindering van sociale ongelijkheid, de toegankelijkheid van diensten en het voorkomen van kwetsbaarheid.

Het REK-III-project Samen Tegen Armoede van de **Duitstalige Gemeenschap** focust op de doelstelling om een einde te maken aan alle vormen van armoede (2020-2025).

De Regering van het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest** keurde in 2022 het eerste geïntegreerde Brusselse sociaalgezondheidsplan goed: Brussels Takes Care. De goedkeuring van een nieuw Brussels Armoedeplan binnen Brussels Takes Care zal het beleid bepalen om armoede en dakloosheid te voorkomen.

KINDEREN EN JONGEREN

Begin mei 2022 diende België zijn nationaal actieplan rond de EU-Kindgarantie in bij de Europese Commissie. Met de Europese Kindgarantie willen de Europese lidstaten, en zo ook België, meer gelijke kansen voor kwetsbare kinderen. In 2019, vlak voor de coronacrisis, liep meer dan 22% (18 miljoen) van de kinderen in Europa het risico op armoede of sociale uitsluiting. Dit Belgisch nationaal actieplan is het resultaat van een gecoördineerde samenwerking tussen alle verantwoordelijke beleidsniveaus rond kinderrechten en de strijd tegen armoede, alsook middenveldorganisaties vertrouwd met dit thema.

Zo sluit ook **Vlaanderen** zich aan bij de Europese Kindgarantie waarbij kinderen tot 18 jaar in kwetsbare situaties een aantal minimale garanties krijgen, zoals gratis toegang tot onderwijs, opvang, huisvesting, gezondheidszorg en minstens één maaltijd per schooldag (SDG 1.3). Met verschillende acties heeft Vlaanderen bijgedragen aan het Interfederaal Actieplan voor de Kindgarantie (2022-2030). Hiernaast biedt Vlaanderen ook ondersteuning aan via het Groeipakket, de Vlaamse kinderbijslag. Ook is er een Vlaams Jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan 2020-2024.

De **Franse Gemeenschap** heeft haar Actieplan voor de Rechten van het Kind (PADE) 2020-2024 dat de rechten die worden erkend in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) concretiseert door middel van verschillende maatregelen. Dit plan is opgebouwd rond 9 strategische doelstellingen.

HUISVESTING/DAKLOOSHEID

De innovatieve Housing First-projecten werden op **federaal** niveau versterkt. Dit zijn projecten die tot doel hebben het aantal ondersteuningsroutes voor daklozen naar huisvesting te vermeerderen. Dit project heeft ook steun gekregen van het Europees herstelplan om een projectoproep te lanceren die meer gericht is op jongeren.

Het Actieplan ter Voorkoming en Bestrijding van Dakloos- en Thuisloosheid 2020-2024 vult het **Vlaams** Actieplan Armoedebestrijding aan. Het is een geïntegreerd beleidsplan dat vertrekt van de bevoegdheden Wonen en Welzijn. Hiervoor werkt men samen met het Platform Dak- en Thuisloosheid dat bestaat uit het maatschappelijk middenveld, agentschappen en ondersteunende Vlaamse beleidsorganen.

Om het aanbod aan openbare huisvesting te vergroten, voert het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest** een duurzame renovatie van het huisvestingsbestand uit en streeft naar 6.400 bijkomende woningen. Een noodplan voor het sociale huisvestingsbeleid biedt een concrete oplossing voor 15.000 huishoudens die op een sociale woning wachten. Een daklozenverordening brengt de instanties voor acute (nood)

dakloosheid en herhuisvestingsvoorzieningen structureel met elkaar in contact en versterkt de capaciteit van de nachtopvang. Daarnaast is er in het kader van het relance- en herontwikkelingsplan een substantieel budget vrijgemaakt om structurele herhuisvestingsoplossingen te implementeren voor daklozen en gezinnen die tijdelijk zijn ondergebracht in de noodregelingen in verband met covid-19. Ten slotte werd qua geïndividualiseerde ondersteuning voor elke persoon en elk gezin de psychosociale operatoren (vooral de Housing First- en diensten begeleid wonen) versterkt.

CULTUUR

Het cultuurbeleid van de **Franse Gemeenschap** besteedt bijzondere aandacht aan kwetsbare groepen. Een reeks (steun)maatregelen bevordert hun culturele expressie, deelname aan het burgerlijke en culturele leven en de uitoefening van culturele rechten. Ook de Vlaamse Gemeenschap zet via diverse maatregelen in op de culturele participatie van kansengroepen.

INTERNATIONALE ACTIES

De verschillende regeringen nemen actief deel aan de verwezenlijking van SDG 1 door bijzondere steun aan de opbouw en ontwikkeling van universele stelsels van sociale bescherming, die een van de prioriteiten van zijn ontwikkelingssamenwerkingsbeleid vormen.

Enkele voorbeelden:

- Het in 2018 opgerichte netwerk Belgian Dialogue Universal Social Protection 2030 biedt een permanente dialoogruimte aan alle Belgische actoren die betrokken zijn bij sociale bescherming en ontwikkelingssamenwerking. Het netwerk organiseerde twee grote conferenties (2020 en 2022);
- Enabel, het Belgisch agentschap voor ontwikkelingssamenwerking, ontwikkelde een

thematische portefeuille over sociale bescherming. In verschillende Afrikaanse landen steunt Enabel de invoering van een universele ziekteverzekering;

- De Internationale Arbeidsorganisatie blijft een belangrijke strategische partner via de niet-geoordeelde meerjarenfinanciering. Daarnaast verleent België sinds 2020 financiële steun aan het Flagship Programme Social Protection Floors dat zich richt op verschillende Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara;
- Voor de Vlaamse Strategienota's Ontwikkelingssamenwerking met Mozambique en Malawi begroot Vlaanderen 25 miljoen euro voor elk van beide landen, en dat per uitvoeringsperiode van 5 jaar.

UITDAGINGEN

Als reactie op de COVID-19-crisis richtte de verschillende regeringen werkgroepen op met verschillende thema's binnen hun bevoegdheden, zo richtte de federale regering in 2020 een werkgroep op die de sociaaleconomische gevolgen regelmatig monitort en daarover rapporteert. Deze werkgroep organiseerde in oktober 2022 een seminarie om de balans van de energiecrisis op te maken. In Vlaanderen werd tijdens de COVID-19 pandemie o.a. een Taskforce Kwetsbare Gezinnen opgericht. Specifiek voor kinderen en jongeren werkte Vlaanderen in 2020 het Actieplan Generatie Veerkracht uit.

Ondanks de bestaande steunregelingen weegt het risico op armoede of sociale uitsluiting op een groot aantal huishoudens (bijna één persoon op vijf in België). 2.144.000 landgenoten of 18,7% van de Belgische bevolking loopt risico op armoede of sociale uitsluiting (ARPE). Dat blijkt uit de armoedecijfers voor 2022 op basis van enquêtes naar de inkomens en levensomstandigheden (EU-SILC).

13,2% van de Belgen woont in een huishouden waarvan het totale beschikbare inkomen lager ligt dan de armoededrempel, die 1.366 euro per maand

bedraagt voor een alleenstaande. Zij worden beschouwd als een risicogroep voor monetaire armoede (AROP). Daarnaast leefde 11,5% van de bevolking in een huishouden met een lage werkintensiteit (LWI). 5,8% van de Belgen werd in 2022 geconfronteerd met ernstige materiële en sociale deprivatie (SMSD).

Achter de nationale cijfers schuilen regionale verschillen. Voor elk van de kernindicatoren is de situatie het meest precair in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het minst in het Vlaams Gewest. Het Waals Gewest situeert zich tussenin, maar heeft wel hogere armoedeniveaus dan het nationale niveau. Meer details zijn terug te vinden in de statistische annex.

In een context van stijgende prijzen voor basisgoederen, zoals energie en voeding, moet armoedebestrijding en ongelijkheid een prioriteit blijven.

SDG 2/
GEEN HONGER

SDG2 GEEN HONGER

Beëindig honger, bereik voedselzekerheid en verbeterde voeding en bevorder duurzame landbouw

SDG Indicator	Eenheid	Doelstelling	Evaluatie
i07. Obesitas bij volwassenen	%	↘	⊖
i08. Vleesconsumptie	g/inwoner/dag	↘	+
i09. Oppervlakte biologische landbouw	%	↗	+

De verschillende beleidsniveaus stelden sinds het vorig rapport van 2017 nieuwe actieplannen op.

COLLABORATIEVE PROCESSEN

Het project Made in Ostbelgien van de **Duitstalige Gemeenschap** richt zich op regionale korteketen-producten. Het label wil de duurzame ontwikkeling van de regio bevorderen, met nauwere banden tussen producenten en consumenten die helpen om de economie te versterken, de werkgelegenheid in de regio veilig te stellen, de regionale identiteit te versterken en het cultuurlandschap te behouden voor toekomstige generaties.

In **Wallonië** ontwikkelde het Waalse College voor Duurzame Voeding eind 2022 op participatieve wijze Food Wallonia, een alliantie tussen werkgelegenheid en milieu inzake voedsel. Om de overgang naar een duurzaam voedselsysteem mogelijk te maken, werkt Food Wallonia rond zes doelstellingen:

- De toegang tot duurzaam voedsel waarborgen;

- Bijdragen tot een goede gezondheid van burgers;
- Sociaaleconomische welvaart genereren;
- Het milieu beschermen;
- Een hoog niveau van kennis en vaardigheden op het gebied van duurzame voedselsystemen bekomen;
- Verantwoorde en doeltreffende bestuursmechanismen toepassen.

Dit actieplan draagt volledig bij aan de EU-strategie en Farm To Fork en Biodiversiteit voor 2030.

In de **Franse Gemeenschap** is een budget vrijgemaakt voor de ontwikkeling van het aanbod van gratis maaltijden in het basisonderwijs voor instellingen waarvan het publiek over het algemeen sociaaleconomisch het meest kansarm is.

Het **Vlaams** programma Flanders' FOOD brengt startups met eiwitinnovaties in contact met gevestigde spelers uit de voedingsindustrie om uitwisseling en samenwerking te promoten.

PESTICIDE

Met het eind 2022 goedgekeurde Nationaal Actieplan voor de Reductie van Pesticiden 2023-2027, verhoogt de regering zijn ambitie om de gevolgen van het gebruik van pesticiden voor de menselijke gezondheid en het milieu te verminderen. **Vlaanderen** zet ook in op een vermindering van landbouwpesticiden met de voorbereiding voor een Vlaams Actieplan Duurzaam Pesticidengebruik 2023-2027 en steunt ook de Europese ambitie om tegen 2030 50 procent minder pesticiden te gebruiken.

LANDBOUW/PRODUCTIE

Het **Vlaams** doelstellingenkader Vizier 2030 focust op korte termijn op landbouwproductiviteit, daar waar de lange termijn focust op het waarborgen van voedselhulpbronnen. De Vlaamse ambities zijn echter verregaander. Zo is landbouw een belangrijke schakel in de transitieprioriteit Circulaire economie. Met de Vlaamse voedselstrategie Vlaamse Kost zet de Vlaamse overheid naast gezonde voeding in op een veerkrachtige, duurzame circulaire voedsel economie die boer en burger dichterbij elkaar brengt, en een eerlijke voedselprijs voor beide mogelijk maakt. Deze strategie moet de landbouwsector een impuls geven tot zowel waardig inkomen voor elke schakel in de voedselketen (SDG 2.3) als verduurzaming (SDG 2.4). De **Vlaamse** eiwitstrategie 2021-2030 zorgt voor de verduurzaming en diversificatie van de productie van eiwitten. Het houdt een shift in van dierlijke naar plantaardige en alternatieve eiwitbronnen. Met het Strategisch Plan Biologische Landbouw 2018-2022 liep Vlaanderen voor op de Europese bioverordening van 2021. Het plan biedt een antwoord op de snelgroeiende vraag van de consument naar meer bioproducten van eigen bodem en wil de Vlaamse biolandbouw verder laten groeien.

In 2021 startte de **Waalse** overheid met Plan Bio 2030, een nieuw ontwikkelingsplan voor de biologische productie in Wallonië. Het doel is om het regionale aanbod en de vraag naar biologische producten te vergroten, met een evenwicht tussen beide om het positieve effect voor de regio te maximaliseren. Het strategische deel van het plan bevat ambitieuze ontwikkelingsdoelstellingen

voor de biologische sector tegen 2030, waaronder: 30% van het landbouwareaal bebouwd volgens de biologische regels, 4.720 landbouwbedrijven onder biologische controle, 1.490 verwerkingsbedrijven voor landbouwproducten onder biologische controle en een aandeel van 14,9% bioproducten in het totale aandeel aangekochte levensmiddelen. Het operationele deel van het plan bevat de acties voor een eerste periode van vijf jaar (2021-2025). Zowel de ontwikkeling als uitvoering van het plan verlopen via een participatieve aanpak met de overheden, verenigingen en vertegenwoordigers van de biologische sector in Wallonië.

VOEDSELHULP

De **federale overheid** heeft het aanbod van voedselhulp aanzienlijk vergroot. In 2020 was 13 miljoen euro bestemd voor de aankoop van houdbare levensmiddelen. In 2023 wordt nu 25 miljoen euro uitgetrokken voor de aankoop van deze producten. Overheidsactie heeft ook een aanbod van materiële hulp ontwikkeld (shampoo, tandpasta, luiers, tampons, maandverband) met een budget van 8 miljoen euro over 3 jaar. Hoewel de link met voedselhulp niet direct lijkt, weegt de aankoop van de essentiële producten wel degelijk op het budget van een huishouden. Door de verdeling van deze producten te organiseren, hebben veel huishoudens een deel van hun budget kunnen besteden aan de aanschaf van nieuwe voedingsmiddelen.

Ten einde de nefaste sociaal-economisch en ecologische impact van het gebruik van biobrandstoffen te beperken, de voedselveiligheid niet in het gedrang te brengen en de impact op de voedselprijzen te beperken heeft de federale overheid beslist het aandeel biobrandstoffen geproduceerd o.b.v. voedsel- en voedergewassen geleidelijk af te bouwen.

In **Brussel** sloegen het Gewest en de Gemeenschappen de handen in elkaar om structurele middelen te voorzien ter ondersteuning van coördinatie en overleg op het gebied van voedselhulp, kruidenierswinkels en sociale restaurants. Het Brussels Gewest versterkt bovendien de financiering van het Europees Sociaal Fonds voor Meest Behoeftigen, uitgevoerd door de federale staat, met een bijkomend budget van 17 miljoen euro voor de

periode 2021-2027. Deze steun is versterkt in de context van de COVID-19-pandemie, met name via een specifieke oproep voor projecten inzake het recht op voedsel en voedselhulp.

De strategie Good Food 2 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wil elke Brusselaar toegang geven tot goed voedsel, aangepast aan diens behoeften, met inachtneming van een eerlijke prijs voor de producenten. De strategie ondersteunt projecten die de toegankelijkheid van goede voeding voor iedereen bevorderen, voorziet in de opleiding van sociale en gezondheidswerkers in de beginselen van goede voeding en wil optreden op buurtniveau met acties die voorzien in de specifieke behoeften van buurten waar weinig of geen aanbod van goede voeding is.

INTERNATIONALE ACTIES

Nu de voedselcrisisen toenemen, richt de **federale overheid** zich zowel op kortetermijnoplossingen, via onder andere humanitaire bijdragen aan het Wereldvoedselprogramma (WFP), als op structurele langetermijnoplossingen door ondersteuning van de overgang naar duurzamere voedselsystemen. Bijzondere aandacht gaat uit naar:

- De ondersteuning van agro-ecologische methoden;
- De bevordering van een meer inclusieve aanpak (met name vrouwen en kleinschalige landbouwers);
- De bevordering van de toegang tot veilig, kwantiteitsvol en betaalbaar voedsel;
- Investerings in onderzoek en toegang tot innovaties.

De federale overheid doet dit via de verschillende kanalen van de Belgische Internationale solidariteit: ondersteuning van een veerkrachtige en klimaatvriendelijke landbouwsector is één van de prioriteiten binnen de gouvernementele samenwerking, maar ook via de multilaterale partners (bijdragen aan het Flexibele Fonds van de Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties (FAO) en de Adviesgroep Internationaal Landbouwonderzoek (CGIAR)) en via de niet-gouvernementele partners en de universitaire samenwerking.

De **Vlaamse Regering** heeft een nieuwe overeenkomst met de Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties getekend voor de Vlaamse bijdrage 2022-2025 aan de Flexible Voluntary Contribution (FVC) dat bijdraagt aan de zogenaamde Four Betters (betere productie, voeding, milieu en leven), waaronder innovaties die de agrovoedselsystemen in Afrika meer bestand moeten maken tegen klimaatverandering. De Vlaamse ontwikkelingssamenwerking in Malawi richt zich volledig op de landbouwsector. Er zijn meerdere subsidies vrijgemaakt om ondersteuning te bieden aan zowel overheidsprojecten als niet-gouvernementele projecten die de landbouwsector beter bestand moeten maken tegen de effecten van klimaatverandering en gendergelijkheid in de sector bevorderen.

Brussel Hoofdstedelijk Gewest werkt in Kinshasa mee aan een project om de voedselonzekerheid aan te pakken. Dankzij dit project kan men voedingsmiddelen rechtstreeks op het platteland tot meel verwerken om een waardeketen te creëren en het aantal tussenpersonen te verminderen, en ondertussen de keten voor de verkoop en afzet van producten in de stad ontwikkelen.

UITDAGINGEN

Er is nood aan een transitie van het hele voedselsysteem, met een globale en geïntegreerde aanpak in alle schakels van de keten. Daarbij dienen sociaal-economische aspecten in rekening worden genomen, waaronder de levensvatbaarheid van landbouwbedrijven en de toegang tot duurzaam voedsel voor iedereen.

Klimaatmitigatie en klimaatadaptatie stellen de landbouw- en voedingssector voor uitdagingen. De effecten van klimaatverandering bemoeilijken verschillende teelten. Tegelijkertijd kan de landbouwsector ook een rol spelen in het terugdringen van broeikasgasemissies. Toch bestaan er ook kansen voor de sector als spil in de transitieprioriteiten circulaire economie, energie, klimaat en omgeving voor de toekomst, en moeten we ook inzetten op landbouwpraktijken die geen negatieve gevolgen hebben voor het milieu.

SDG 3/
GOEDE GEZONDHEID
EN WELZIJN

SDG3 GOEDE GEZONDHEID EN WELZIJN

Verzeker een goede gezondheid en bevorder welzijn voor iedereen op alle leeftijden

SDG Indicator	Eenheid	Doelstelling	Evaluatie
i12. Levensverwachting in goede gezondheid	Jaren bij geboorte	↗	⊖
i15. Voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen	Aantal/100.000<65	70,1	+
i22. Dagelijkse rokers	%	13,2	+

De verschillende overheden in België zijn al vele jaren actief op het gebied van ziektepreventie, bevordering van gezondheid en welzijn, onderzoek en verkeersveiligheid.

ZIEKTEPREVENTIE EN BEVORDERING VAN GEZONDHEID

Wallonië beschikt sinds 2018 over een Waals preventie- en gezondheidsbevorderingsplan voor 2030. In het kader van het plan om een einde te maken aan armoede, biedt de Impulseo-regeling van het **Waalse Gewest** financiële steun voor de vestiging van huisartsen in gebieden met een tekort aan dokters. Op basis van een evaluatie zal men de criteria voor de toekenning van de Impulseo-steun opnieuw vaststellen om gebieden met een bijzonder nijpend tekort te bevoordelen.

Het **Brussels Gewest** heeft een nieuw Gezondheidsbevorderingsplan 2023-2027. Dit plan stelt een gemeenschappelijk stappenplan en concrete acties op het gebied van gezondheidsbevordering vast om het welzijn van de Brusselaars te verbeteren en sociale ongelijkheden op gezondheidsgebied te bestrijden.

De **Duitstalige Gemeenschap** versterkt haar gezondheidsnetwerk met het project Verzekeren van de gezondheidszorg. Een van de doelstellingen is

het verbeteren van de eerstelijnsondersteuning, o.a. via de ontwikkeling van een frontlijnconcept en een kadaster van beroepen in de gezondheidszorg.

België lanceerde NAPED, een nationaal plan tegen hormoonontregelaars, dat gebaseerd is op preventie, regelgeving en wetenschappelijk onderzoek. Deze drie zwaartepunten vullen elkaar aan en volgen een One World One Health-benadering (één wereld, één gezondheid) die rekening houdt met de connectie tussen de gezondheid van mens, dier en milieu.

Vlaanderen blijft investeren in geestelijke gezondheidszorg en specifiek ook in de woon- en leefkwaliteit van ouderen in woonzorgcentra. Daarnaast beoogt het een gezondere levensstijl te promoten, mensen te beschermen tegen besmettelijke ziektes en in de tijdige opsporing van ziektes te voorzien. Binnen het Vlaams Actieplan Suïcidepreventie is er oog voor specifieke noden en doelgroepen. Zo loopt er een campagne om psychische problemen beter bespreekbaar te maken, specifiek gericht op mannen (komuitjekop.be). Ruim 4,5 miljoen mensen betalen elk jaar de zorgpremie voor de Vlaamse sociale bescherming. De Vlaamse sociale bescherming gebruikt deze middelen om meer dan 300.000 zorgbehoevende mensen elke maand te versterken met een zorgbudget.

ONDERZOEK

België is zeer actief in de strijd tegen spier- en skeletaandoeningen, die tot de meest voorkomende beroepsziekten behoren, waaronder RSI.

Het MEMO+-project, in 2021 opgestart in het kader van het Nationaal Actieplan Leefmilieu-Gezondheid monitort exotische tijgermuggen in België.

Het Vlaamse Impulsprogramma Zorg versterkt de samenwerking rond innovatie, ambieert een betere zorg voor iedereen in Vlaanderen en gaat resoluut voor een gepersonaliseerde en digitale geneeskunde en zorgtechnologie. Het Flanders' Care programma wil door innovatie het aanbod van kwaliteitsvolle zorg verbeteren en verantwoord ondernemerschap in de zorg economie stimuleren. Via transversale samenwerking tussen zorg en industrie faciliteert Flanders' Care 4.0 de ontwikkeling van samenwerkings- en businessmodellen om een efficiëntere samenwerking tussen de zorgsector en de ondernemerswereld uit te bouwen.

EERSTELIJNSZORG EN PSYCHOSOCIAAL

Het partnerschap Zorg in de Stad in het **Brusselse Gewest** brengt actoren uit de gezondheidszorg, de sociale sector en de ruimtelijke ordening samen om hun behoeften te detecteren en te bekijken hoe ze de klantenervaring nog kunnen verbeteren.

De projecten voor de hervorming van de geestelijke gezondheidszorg voor kinderen en jongeren, volwassenen en ouderen lopen door, en worden geoptimaliseerd waar mogelijk. Tijdens de COVID-19-crisis vergrootte de toegankelijkheid tot eerstelijnspsychologen voor kwetsbare groepen. Evaluatie en optimalisatie verbeteren ook deze werking verder.

Vlaanderen investeert sinds 2020 in een partnerorganisatie rond geestelijke gezondheidsbevordering en brengt via o.a. de geluksdriehoek.be bestaande kennis en praktische tools over veerkracht en mentaal welbevinden tot bij de brede bevolking. Met het Jeugd- en Kinderrechtenbeleidsplan richt Vlaanderen zich onder meer op het welbevinden en de positieve identiteitsontwikkeling van kinderen en jongeren, het ontwikkelen van goede en gezonde buurten met kwaliteitsvolle woningen, voldoende

'ontmoetingsruimte' en toegang tot ontspanning. Daarnaast zet het plan in op een geïntegreerd vrijetijdsbeleid en mediawijsheid.

Naar aanleiding van COVID-19, in het kader van het relanceplan **Waalse** Veerkracht, zette het Gewest een project op om de verdere ontwikkeling van een zorgcontinuüm mogelijk te maken, door de geestelijke gezondheidszorg in de stad te bevorderen binnen alle leeftijdsgroepen en leefmilieus.

In het REK II lanceerde de **Duitstalige Gemeenschap** het project Verzekeren van de Gezondheidszorg, en werkt een decreet en uitvoeringsbesluiten uit die helpen om de geestelijke gezondheid van de bevolking te stimuleren.

VERKEERSVEILIGHEID

De **federale overheid** nam de nodige maatregelen om gevaarlijk gedrag van weggebruikers te voorkomen (bestrijding van recidive, automatische opsporing van overtredingen, optimalisering van de grensoverschrijdende handhaving, bestudering van de invoering van een puntenrijbewijs, herziening van de verkeersregels, enz.). De federale overheid ontwikkelde een federaal verkeersveiligheidsplan voor 2021, met concrete en gekwantificeerde doeltellingen, waaronder het herleiden van het aantal jaarlijkse verkeersdoden van zeshonderdvijftig nu naar nul in 2050.

Het Verkeersveiligheidsplan **Vlaanderen** 2021-2025 plaatst fietsers en voetgangers voorop. De belangrijkste doelstelling van het plan is om het aantal verkeersdoden te doen dalen. Er is ook aandacht voor rijden onder invloed, overdreven en/of onaangepaste snelheid en afleiding.

INTERNATIONALE ACTIES

In het kader van noodoplossingen op korte termijn voor de COVID-19-pandemie steunde België COVAX, voor een billijke toegang tot vaccins voor landen met een laag en gemiddeld inkomen. De Belgische regering besloot om vaccindoses door te sturen naar landen met een tekort aan vaccins, en ondersteunde de inspanningen op het gebied van logistieke en medische voorzieningen. **Vlaanderen**

is partner voor vaccindonaties aan Mozambique: de donatie van Astra Zenecavaccins aan dat land maakt deel uit van het tussen België en zijn deelstaten overeengekomen engagement om tegen eind 2021 minstens 4 miljoen vaccins via het multilaterale verdelingsmechanisme COVAX naar midden- en lage-inkomenslanden te herverdelen.

Daarnaast draagt ons land bij aan de reactie van de internationale financiële instellingen op COVID-19 en is het een belangrijke speler in verschillende Team Europe Initiatives van de EU in de gezondheidssector. Daartoe versterkt België samen met zijn Europese partners (Duitsland, Frankrijk en de Europese Unie) de institutionele capaciteit van de Afrikaanse landen voor lokale productie door het regionale regelgevingskader via de Wereldgezondheidsorganisatie te verbeteren en door de deskundigheid van de betrokken nationale (volksgezondheidsinstellingen, ministeries van volksgezondheid) en regionale actoren te ontwikkelen.

De **federale overheid** zet de universele toegang tot basisgezondheidszorg centraal in haar samenwerking met partnerlanden hierbij blijft de She Decides beweging een belangrijke partner voor uitwisseling. Verder blijven het recht op gezondheid, inclusief seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, en de versterking van de gezondheidsstelsels een prioriteit voor onze niet-gouvernementele partners, de burgerlijke samenleving en academische actoren. De federale overheid steunt humanitaire partners bij de versterking van beschermingsmechanismen om de toegang tot seksuele en reproductieve gezondheidszorg te garanderen voor bevolkingsgroepen in kwetsbare situaties.

Een belangrijk doel van de **Vlaamse** Ontwikkelingssamenwerking is het verder versterken van het gezondheidssysteem in Mozambique en het uitbreiden van de basisgezondheidszorg in dit land. Bovendien wil Vlaanderen het recht op (seksuele) gezondheid en op zelfgekozen en gezonde zwangerschap van vrouwen, adolescenten en andere kwetsbare groepen zoals seksuele en genderminderheden (LGBTQIA+), ontheemden en personen met een handicap mee helpen realiseren, zowel in Mozambique als wereldwijd.

UITDAGINGEN

In het algemeen kan België goede cijfers voorleggen voor SDG 3, maar net als in andere sectoren blijft de zoektocht naar voldoende arbeidskrachten en sterke profielen in de zorgsector een uitdaging.

Ook andere risicofactoren voor de gezondheid blijven een belangrijk aandachtspunt. In 2020 waren er naar verwachting ongeveer 74 000 nieuwe gevallen van kanker en ongeveer 30 000 sterfgevallen door kanker. De incidentie van kanker ligt in België hoger dan het EU-gemiddelde, zowel voor mannen als voor vrouwen. Er is dus nog altijd een uitdaging van preventie en vroegtijdige opsporing van chronische ziekten zoals kanker, diabetes of cerebrovasculaire ziekten.

In 2019 waren er in België bij de min-65-jarigen 87,7 sterfgevallen door chronische aandoeningen per 100.000 inwoners van die leeftijdsgroep. Om SDG 3 tegen 2030 te realiseren, moet dat cijfer dalen naar 69,5. Er is een daling, maar dat doel wordt niet bereikt met een voortzetting van de trend sinds 2003 (gegevens beschikbaar in november 2022). Het aantal voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen evolueert dus ongunstig.

Overgewicht en obesitas zijn toegenomen als gevolg van ongezonde voeding en te weinig lichaamsbeweging. Ook het aantal vermijdbare ziekenhuisopnamen moet omlaag, in het bijzonder voor astma en chronische obstructieve longziekten.

Tot slot heeft de COVID-19-pandemie, net als in andere landen, een invloed gehad op de geestelijke gezondheid van Belgen en heeft het gezorgd voor meer psychische problemen. Zo is de prevalentie van angst- en depressiesymptomen onder volwassenen tijdens de eerste golf bijvoorbeeld meer dan verdubbeld. Toen vervolgens tijdens de zomer van 2020 de beperkende maatregelen werden versoepeld, daalde de prevalentie opnieuw (maar niet tot het niveau van vóór COVID-19), om tijdens de tweede golf opnieuw te stijgen tot een vergelijkbaar niveau. Tegen maart 2021 was de prevalentie licht gedaald, maar bleef ze nog steeds bijna tweemaal zo hoog als in 2018. Een bijzondere aandacht voor mentale veerkracht bij de jongere generatie is noodzakelijk. De pandemie heeft de nood aan investeringen in de gezondheidszorg onderstreept (infrastructuur en personeel).

SDG 4/
KWALITEITSONDERWIJS

SDG4 KWALITEITSONDERWIJS

Verzeker inclusief en billijk kwaliteitsvol onderwijs en bevorder levenslang leren voor iedereen

SDG Indicator	Eenheid	Doelstelling	Evaluatie
i23. Vroegtijdige schoolverlaters	%	0% (18-24)	—
i24. Levenslang leren	%	15	—
i26. Onvoldoende leesvaardigheid	%	15	—

De **Vlaamse** en **Franse Gemeenschap** werken sinds 2015 samen in het kader van de mondiale besluitvorming en monitoring van de implementatie van SDG 4. In 2022 namen ze het co-leiderschap op van de actielijn financiering van de Transforming Education Summit van de Verenigde Naties. In het onderwijsbeleid leggen de gemeenschappen onder meer klemtonen op de begeleiding en inclusie van kinderen met een taalachterstand, levenslang leren, geletterdheid bij volwassenen en digitalisering.

Vanuit ontwikkelingssamenwerking zet ook de **federale overheid** in op het toegankelijk maken van onderwijs voor meisjes.

DUURZAME ONTWIKKELING IN HET ONDERWIJS

De **Vlaamse** en **Franse Gemeenschap** kennen verschillende initiatieven en instrumenten voor onderwijs in duurzame ontwikkeling, zowel op school als in beroepsopleidingen.

In de **Franse Gemeenschap** vinden we in het verplichte schoolcurriculum een bewustzijn van

milieueducatie in de discipline "wetenschappelijk onderwijs". De curricula omvatten ook transversale vaardigheden, onder meer op het gebied van burgerschapseducatie en media-educatie (goedkeuring in 2021 van zijn media-educatieplan). Bovendien kent de Franse Gemeenschap een jaarlijkse subsidie toe aan de Academie voor Onderzoek en Hoger Onderwijs (ARES) met het oog op het organiseren van een projectoproep gericht op instellingen voor hoger onderwijs die tot doel hebben de duurzame ontwikkeling binnen deze instellingen te bevorderen.

Wallonië verleent financiële steun aan projecten, met name in scholen. Dit is bijvoorbeeld het geval voor het label Duurzame School, een initiatief van vzw Coordination Environnement dat steunt op een gestructureerde methodologie die verwijst naar de 17 SDGs.

Wat beroepsopleidingen betreft, omvatten alle opleidingscursussen voor ambachten van het Waals Instituut voor Arbeidsbemiddeling en Middenstand een module over duurzame ontwikkeling.

Ook het actieprogramma van het samenwerkingsakkoord Éducation Relative à l'Environnement et au

Développement Durable tussen de **Franse Gemeenschap**, het **Waaals** Gewest en het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest** (2021-2024) kadert in de verwerving van de kennis en vaardigheden die nodig zijn om duurzame ontwikkeling te bevorderen.

De leerplannen voor de **Duitstalige Gemeenschap** omvatten vakoverschrijdende competenties inzake burgerschapsvorming en mediacompetentie. Vanaf het schooljaar 2022-2023 zijn er extra halftijdse functies (middenkader) in de middelbare scholen om dit project te ondersteunen. Het gaat om interdisciplinaire coördinatoren met taken op het gebied van burgerschapsvorming, media-educatie en beroepskeuzeoriëntatie. Verder werd er aan de Autonome Hogeschool van Oost-België een adviesorgaan rond politieke vorming opgericht.

Vlaanderen zet in op het verhogen van de kwaliteit van het onderwijs via maatregelen zoals bijvoorbeeld ambitieuze door de Vlaamse overheid opgelegde minimumdoelen.

GELIJKE KANSEN EN INCLUSIE

Vlaanderen voert een beleid van gelijke onderwijskansen met een systeem van schoolfinanciering op basis van de sociaal-economische leerlingenkenmerken. Vlaamse scholen kunnen rekenen op extra middelen en mogelijkheden om anderstalige nieuwkomers op te vangen en Nederlands te laten leren. Ook voor gevluchte studenten hoger onderwijs en volwassenen wordt het recht op onderwijs en taalinclusie (NT2) gegarandeerd. Via het horizontaal Integratie- en Gelijke Kansenbeleidsplan wordt er in **Vlaanderen** maximaal ingezet op het verwerven van het Nederlands zodat de inclusie en toegang tot opleidingen en werk toeneemt, onder meer via taalstimulering in zomerscholen voor anderstalige kinderen en een taalapp waarmee anderstalige Brusselaars kunnen oefenen op spreken, luisteren, schrijven en lezen.

De leerplicht werd verlaagd van 6 jaar naar 5 jaar en bij aanvang van de leerplicht wordt bij elk kind gekeken naar het taalniveau via de KOALA-test. Kinderen met een taalachterstand volgen verplicht een taaltraject om de leerachterstand en schooluitval tegen te gaan en gelijke kansen te bevorderen.

Vlaanderen wil over tien jaar in de top 5 staan van landen met de beste leesvaardigheid. De Vlaamse Regering wil die inhaalbeweging realiseren met een groot Leesoffensief, dat zich in de eerste plaats richt op mensen die vandaag nog amper of zelfs niet lezen.

Verder werden in kader van de COVID-19-crisis relancemiddelen voorzien voor het relanceplan “van kwetsbaar naar weerbaar”. Via dit plan worden initiatieven uitgerold om het onderwijs toekomstbestendiger te maken, met specifieke aandacht voor de meest kwetsbaren.

In 2019 lanceerde de **Franse Gemeenschap** een nieuw decreet voor de opvang, het onderwijs en de begeleiding van leerlingen die de onderwijstaal niet beheersen.

LEVENSLANG LEREN

De snelle technologische evoluties vragen een voortdurende aanpassing van de competenties van de werknemers maar ook van de burgers in het algemeen, wat de noodzaak aan levenslang leren nog groter maakt.

Via de projecten Leren binnen het bedrijf, Begeleiding en bemiddeling als uit één hand en Integratie en diversiteit verbetert de **Duitstalige Gemeenschap** de toegang tot betaalbaar kwaliteitsonderwijs. Deze projecten bieden laaggeschoolde werklazen, herintreders, zij-instromers, migranten en ver van de arbeidsmarkt verwijderde doelgroepen gemakkelijker toegang tot onderwijs en opleiding.

In 2021 lanceerden de **Vlaamse** Ministers van Werk en Onderwijs het Actieplan Levenslang Leren, Koers zetten naar een lerend Vlaanderen, een samenhangend en beleidsdomeinoverschrijdend geheel van zeven vlaggenscheppen met 47 prioritaire acties. Op 25 maart 2022 keurde de Vlaamse regering de visienota Naar een leer- en loopbaanrekening in Vlaanderen goed. Deze visienota zet een groeipad uiteen voor de stapsgewijze uitwerking van de leer- en loopbaanrekening. Met Edusprong: van Achterstand naar Voorsprong - Plan voor een Kwalitatief Versterkt Volwassenenonderwijs geeft Vlaanderen het volwassenenonderwijs een boost. Het plan pakt

structurele uitdagingen aan: (1) het versterken van digitale competenties, (2) het aanpakken van ongekwalificeerde uitstroom en (3) het versterken van arbeidsmarktkansen.

In 2021 nam de **Franse Gemeenschapsregering** een gezamenlijk actieplan voor 2021-2024 aan om analfabetisme aan te pakken. Dit plan wil (1) de kennis over analfabetisme en laaggeletterdheid bij de volwassen bevolking vergroten (2) het beleid onderling afstemmen en alfabetiseringstrajecten uitwerken/optimaliseren en (3) personeel, en dan vooral opleiders, verder opleiden en bijscholen.

DIGITALISERING

De **Duitstalige Gemeenschap** maakt gebruik van de herstel- en veerkrachtfaciliteit van de Europese unie om van 2022 tot 2024 de digitalisering van zijn onderwijs verder te ontwikkelen, met de nadruk op het standaardiseren en duurzaam ondersteunen van de IT-omgeving van het scholensysteem.

Via haar “Pacte pour un Enseignement d’excellence” heeft de **Franse Gemeenschap** haar digitale strategie ontwikkeld die over meerdere jaren is gepland en gebaseerd is op vijf prioritaire gebieden die tot doel hebben de digitale transitie te bevorderen: opleidingsondersteuning voor onderwijsteams, schooluitrusting, terbeschikkingstelling van digitale middelen, media en media-educatie, en tot slot digitaal en veilig beheer van de school.

Het **Vlaams** programma Digisprong staat voor kwaliteitsvolle digitalisering in het onderwijs: een toekomstgerichte en veilige ICT-infrastructuur voor alle scholen van het leerplichtonderwijs, een sterk ondersteunend en doeltreffend ICT-schoolbeleid, ICT-competente leerkrachten en aangepaste digitale leermiddelen en een kennis- en adviescentrum Digisprong ten dienste van het onderwijsveld.

Het **Brussels Gewest** investeert in de digitale uitrusting van scholen, zowel wat betreft de connectiviteit (Fiber to School) als de versterking van de mobiele digitale uitrusting en de interne connectiviteit in de Brusselse scholen met een kwetsbaar publiek. Ook andere ondersteunde proefprojecten dragen bij tot deze uitdaging van digitalisering binnen de scholen.

Denk daarbij aan projecten die (cyber)pesten op school voorkomen of werken rond de bescherming van persoonsgegevens en privacy op het internet. Ook digitale hulpmiddelen voor beroepsgerichte taallessen in het kwalificerend onderwijs vallen hieronder.

SCHOOLUITVAL

Het **Brussels Gewest** stelde een schoolfacilitator aan, die de strijd tegen schooluitval in goede banen moet leiden. Diverse maatregelen en plannen helpen daarbij, waaronder het schoolversnellings- en ondersteuningsprogramma, dat kinderen en jongeren steunt bij school- en burgerschapsactiviteiten. De middelen zijn er vooral voor leerlingen in moeilijkheden, vaak uit de meest achtergestelde gebieden. Het Gewest helpt gemeenten ook bij de uitvoering van hun lokale plannen om scholen te behouden.

Met haar globaal plan ter bestrijding van schooluitval wil de **Franse Gemeenschap** het aantal vroegtijdige schoolverlaters met 50% terugdringen. Het bestaat uit het opzetten van drie assen van ondersteuning van studenten: een preventie-as, een interventie-as en een compensatie-as.

INTERNATIONALE ACTIES

België was verkozen lid van het SDG Education 2030 Steering Committee van 2016 tot 2021 en gastland van de UN Global Education Meeting in Brussel, van 3 tot 5 december 2018. In 2022 namen de Vlaamse en Franse Gemeenschap het co-leiderschap op van action track 5 – financing education voor de Transforming Education Summit.

België ondertekende de Paris Declaration: A call for investing in the future of education (2021) en schreef zich in het benchmarking proces voor SDG 4, geleid door UNESCO, in 2022.

Onderwijs is een prioritaire as van de Belgische wet op de ontwikkelingssamenwerking, met inbegrip van beroepsopleiding. Op het niveau van de overheidssamenwerking vertaalt dit zich bijvoorbeeld in acties ter verbetering van de toegang tot

kwaliteitsonderwijs voor meisjes, steun voor het basisonderwijs, projecten die jongeren via beroepsopleiding en technisch onderwijs begeleiden naar werk en ondernemerschap, lerarenopleiding, en de duurzame renovatie van scholen. Daarnaast richten veel niet-gouvernementele, door de Belgische ontwikkelingssamenwerking gefinancierde actoren zich ook op onderwijs, opleidingen en universitaire samenwerking.

De **federale overheid** zal participatieve acties op het gebied van onderwijs en kinderrechten blijven uitvoeren, met name via het Educaid-platform, dat onderwijsactoren uit alle geledingen van de maatschappij samenbrengt. De financiering van het Kinderfonds van de Verenigde Naties (UNICEF) en het Wereldwijde Partnerschap voor Onderwijs bevordert onderwijs, leren, bescherming en eerbiediging van de rechten van kinderen. België steunt de Organisatie van de Verenigde Naties voor hulpverlening aan Palestijnse vluchtelingen in het Nabije Oosten bij het onderwijs aan Palestijnse vluchtelingenkinderen in humanitaire crisissituaties. Binnen SDG 4 zet de federale overheid ook in op wereldburgerschap: dat is de sensibilisering en opleiding van burgers en gemeenschappen over de SDGs en de mondiale uitdagingen. Hierdoor worden burgers en gemeenschappen aangezet om een persoonlijk of collectief engagement op te nemen ten voordele van een meer duurzame en rechtvaardige wereld.

Vlaanderen heeft een subsidie gegeven aan het project Werkplekleren voor levenslang leren (2020-2022) van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO). Doel van dit project is de kennis en capaciteit van IAO-lidstaten, werkgevers en werknemers versterken om werkplekleren te moderniseren en te komen tot een mondiale strategie. Op internationaal vlak neemt Vlaanderen deel aan diverse OESO-programma's die bijdragen aan SDG 4 en steunt het UNESCO-projecten voor de versterking van onderwijscapaciteiten in het buitenland.

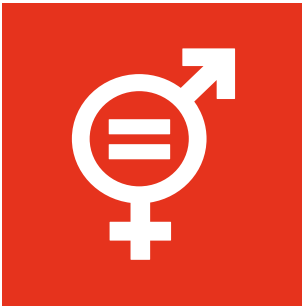
UITDAGINGEN

Hoewel de meeste indicatoren België boven het Europese gemiddelde plaatsen, tonen verschillende studies aan dat de kwaliteit van het onderwijs afneemt. Er bestaan verschillen per gemeenschap binnen België maar de drie gemeenschappen doen inspanningen om de kwaliteit van hun onderwijs te versterken. Zo scoort Vlaanderen op alle drie domeinen (leesvaardigheid, wiskundige kennis en wetenschappelijke kennis) van de PISA-ranking beter dan het gemiddelde van de buurlanden en het OESO-gemiddelde en zijn de resultaten van de Duitstalige Gemeenschap zijn vergelijkbaar met de gemiddelden van de buurlanden. De Franse gemeenschap bevindt zich op alle drie de domeinen onder het OESO-gemiddelde. De drie gemeenschappen zijn hun inspanningen aan het opvoeren om van onderwijs een echte hefboom voor een duurzamere samenleving te maken. Onderwijs voor duurzame ontwikkeling is een belangrijke hefboom die meer moet worden ingezet in de brede maatschappij. Deze holistische benadering gaat verder dan de benadering die momenteel wordt gebruikt bij milieueducatie of burgerschapseducatie.

Net als de rest van de arbeidsmarkt zoekt het onderwijs sterke profielen. Daardoor wordt het moeilijk om vervangers te vinden. Daarom worden er gerichte maatregelen genomen zodat nieuw personeel wordt aangetrokken naar het onderwijs én er aan de slag blijft. Schooluitval is een ander probleem dat om een gedegen aanpak vraagt, volgens het principe van "Leave no one behind".

SDG 5/
GENDERGELIJKHEID

SDG5 GENDERGELIJKHEID

Bereik gendergelijkheid en empowerment voor alle vrouwen en meisjes

SDG Indicator	Eenheid	Doelstelling	Evaluatie
i27. Loonkloof tussen vrouwen en mannen	%	0	⊖
i28. Zonder beroepsactiviteit door familie-verantwoordelijkheden	%	↘	⊙
i29. Vrouwelijke parlementsleden	%	50	⊖

De verschillende overheden in België doen inspanningen om gendergelijkheid te bereiken en gender-gerelateerde discriminatie tegen te gaan. Dankzij in wet- en regelgeving verankerde mechanismen is de strijd tegen discriminatie en voor gendergelijkheid over de hele linie verankerd en vormt het een basis voor beleid op alle terreinen. Intersectionaliteit, hoewel nog steeds een uitdaging, vormt de kern van de processen. Bijzondere aandacht gaat uit naar meer kwetsbare vrouwen zoals vrouwen met een handicap, vrouwen uit armoede, vrouwen van buitenlandse afkomst, LGBTQIA+, vluchtelingen of asielzoekers.

België doet het goed op het vlak van LGBTQIA+-rechten en staat tweede op de Rainbow Europe Index 2023 van ILGA, de Europese koepel van LGBTQIA+-organisaties.

ONDERZOEK

België blijft investeren in onderzoek naar gendergelijkheid en ondersteuning van maatschappelijke organisaties via verschillende financieringen. De **federale overheid** voorziet hiervoor sinds 2022 een bijkomend budget van ongeveer 5 miljoen euro.

Hierdoor kan het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen (IGVM) zijn acties verderzetten en versterken. Bovendien stelt België elk jaar een verslag op over de loonkloof.

PRAKTIJKTESTS

Op 31 maart 2022 nam de **federale overheid** een wet aan die de discriminatietests beter uitvoerbaar maakt. Deze tests beogen het vaststellen van discriminatie tijdens de aanwerving.

MAINSTREAMING VAN NON-DISCRIMINATIE

De Belgische overheden besteden verder aandacht aan gendergelijkheid. Specifieke actieplannen helpen om non-discriminatie te mainstreamen:

- In uitvoering van de Wet Gender Mainstreaming, nam de **federale overheid** een Federaal Plan Gender Mainstreaming (2020-2024) aan dat ertoe strekt de genderdimensie te integreren in het federale beleid;

- **Wallonië** heeft het Genderplan 2020-2024 goedgekeurd dat tot doel heeft om gender te integreren in al het overheidsbeleid via het concept van gendermainstreaming;
- Bij het ESF+-Programma van de **Duitstalige Gemeenschap** (2021-2027), is gendergelijkheid een beoordelingscriterium voor het toekennen van projectsteun;
- Het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest** neemt sinds 2016 het begrip genderbudgettering op in de begrotingscirculaire die het elk jaar naar de gemeenten stuurt, om hen aan te moedigen hun begroting vanuit een genderperspectief te analyseren. In december 2022 keurde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn Brussels plan voor gendermainstreaming en gelijkheid van vrouwen en mannen goed. Ondersteund door de vrijwilligerssector, die grotendeels betrokken was bij de ontwikkeling ervan, stelt deze 69 zeer concrete transversale acties voor om een betere gelijkheid van vrouwen en mannen in regionaal overheidsbeleid te waarborgen. Binnen elke administratie waakt een focal point voor gelijke kansen over de uitvoer van het regionale mainstreamingbeleid; De populatie van gedetineerden vormt een weerspiegeling van de samenleving en omvat ook LGBTQIA+-personen. Daarom ontwikkelde men aanbevelingen en een toolbox specifiek voor transgendergedetineerden;
- **Vlaanderen** brengt een periodiek gendersyntheserapport uit dat de maatschappelijke positie en participatie van mannen en vrouwen in Vlaanderen in kaart brengt;
- Het Vlaams Plan Samenleven is de vertaling van het Horizontaal Integratie en Gelijke Kansenbeleid 2020-2024 naar de context van Vlaamse lokale besturen en ondersteunt hen om samenleven in diversiteit te bevorderen. Lokale besturen kunnen steun ontvangen voor bijvoorbeeld acties ter verhoging van de veiligheid en leefbaarheid, het versterken van de Nederlandse taalkennis, en het bestrijden van discriminatie en uitsluiting;
- Het door **Vlaanderen** gesteunde project Veilige(re) en vertrouwde omgevingen (2022 – 2024) draait om het creëren en faciliteren van veilige

omgevingen voor de LGBTQIA+ gemeenschap in Vlaanderen;

- In september 2020 nam de **Franse Gemeenschap** een Vrouwenrechtenplan 2020-2024 aan dat bijdraagt tot de bestrijding van geweld tegen vrouwen, het deconstrueren van stereotypen, en het zorgen voor een betere representatie van vrouwen in alle beroepssectoren, op alle niveaus in besluitvormingsorganen en verantwoordelijke functies, en de combinatie van privéleven en beroepsleven vergemakkelijken;
- In januari 2016 keurde de **Franse Gemeenschap** een decreet goed over de integratie van de genderdimensie in alle beleidslijnen van de Franse Gemeenschap. Het heeft ook de genderbudgetteringsmethode opgenomen in zijn begrotingscyclus en dient een jaarverslag, de "Gendernota" genaamd, in bij het parlement.

GEWELDPREVENTIE

Verschillende beleidsinitiatieven leggen de nadruk op de preventie en bestrijding van gendergerelateerd geweld:

- In 2021 keurde de **federale overheid** het Nationaal Actieplan ter bestrijding van gendergerelateerd Geweld 2021-2025 (NAP) goed. Dit plan is opgebouwd rond zeven strategische pijlers en uitgesplitst in 201 sleutelmaatregelen. Er is een nationaal platform van het maatschappelijk middenveld opgericht dat moet zorgen voor een onafhankelijke opvolging van het NAP 2021-2025, adviesverlening naar aanleiding van de tussentijdse en eindevaluatie, en het verstrekken van adviezen op verzoek of uit eigen beweging aan de interdepartementale groep (IDG) in het kader van de implementatie van het NAP.
- De federale campagne Act Against Violence uit 2021, waarvoor een bedrag van 1 miljoen euro was uitgetrokken, zorgde voor een forse toename van het aantal oproepen naar de hulplijnen voor slachtoffers of getuigen van partnergeweld;
- De federale regering startte in 2017 met een pilootproject Zorgcentrum na Seksueel Geweld (ZSG), een onuitgegeven multidisciplinair part-

nerschap tussen een ziekenhuis, de politie en het parket. België telt momenteel 9 ZSG's, met name in Antwerpen, Brussel, Charleroi, Gent, Genk, Luik en Roeselare, Leuven en Namen en er wordt gestreefd naar 10 ZSG's in België;

- **Wallonië** nam een actieplan aan en ondersteunt No Means No, een tweejarig project (2020-2021), gefinancierd door het programma Rechten, Gelijkheid en Burgerschap van de Europese Unie (2014-2020). Het project bestrijdt geweld tegen vrouwen met een handicap door middel van feministische zelfverdediging. Het project bracht zeven partnerorganisaties in België, Frankrijk, Duitsland en Polen samen;
- Het **Vlaams** actieplan ter bestrijding van seksueel geweld zet in op preventie en op gepaste maatregelen als seksueel geweld zich daadwerkelijk voordoet, waarbij zowel wordt geïnvesteerd in slachtoffers als in daders en op het versterken van de kwaliteiten van professionals en betrokken sectoren in de strijd tegen seksueel geweld. Vlaanderen zet de komende periode extra in op de uitbouw en uitrol van Family Justice Centers. In deze centra werken politie, justitie en hulpverleners onder één dak samen om geweld in gezinnen te stoppen. Dit komt ook tegemoet aan de gecoördineerde aanpak van huiselijk geweld die in het Verdrag van Istanbul wordt vooropgesteld.
- De Genderkamer van de **Vlaamse** Ombudsdienst zorgt voor de behandeling van vragen en klachten over genderdiscriminatie en grensoverschrijdend gedrag. De Genderkamer maakt specifiek deel uit van een actieplan tegen grensoverschrijdend gedrag in de cultuur- en mediasector.
- Sinds 2020 lanceert de **Franse Gemeenschap** een jaarlijkse projectoproep ter bestrijding van homofobe, bifobe en transfobe discriminatie en geweld.
- In juli 2020 keurde de **Brusselse regering** haar eerste actieplan tegen geweld tegen vrouwen goed. De 56 acties van dit plan zijn van toepassing op preventie en veiligheid, huisvesting, tewerkstelling en overheidsdienst, mobiliteit, opleiding, statistiek, stedenbouw, ruimtelijke ordening en uiteraard gelijke kansen.

- De **Brusselse overheid** heeft een actieplan aangenomen voor een uitgaansleven dat inclusiever, veiliger en gastvrijer is voor iedereen. Daarnaast is eind 2022 een campagne gestart om het bewustzijn te vergroten en getuigen van straatintimidatie en aanranding in het uitgaansleven te activeren.

COMMUNICATIE

Een werkgroep stelt, in opdracht van CommNet-Kern, praktische aanbevelingen voor federale communicatoren op om de communicatiestrategie van de **federale overheid** meer inclusief maken, ook vanuit een genderperspectief.

INTERNATIONALE ACTIES

Bij de **federale overheid** staat gendergelijkheid centraal in alle nieuwe instructies voor bilaterale samenwerking, waarbij de federale overheid SDG 5 expliciet noemt als een prioriteit. In de partnerlanden van de federale ontwikkelingssamenwerking gingen projecten van start rond transformatieve mannelijkheid, de strijd tegen gendergerelateerd geweld, en de deelname van meisjes en vrouwen aan alle sectoren in de samenleving, waaronder ook de digitalisering. Daarnaast neemt België deel aan de verwezenlijking van deze SDG via financiering aan multilaterale partnerorganisaties zoals UN Women, met in het bijzonder haar African Girls Can Code Initiative, en aan internationale ngo's en fondsen.

De federale ontwikkelingssamenwerking zoekt naar concrete en realistische manieren om vrouwenorganisaties ter plaatse directer te financieren. Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten zijn prioritair in verschillende samenwerkingsportefeuilles van de overheid. Dit engagement komt tot uiting in het Belgische partnerschap met onder meer het Bevolkingsfonds van de Verenigde Naties (UNFPA) en het Gemeenschappelijk Programma van de Verenigde Naties voor HIV/AIDS (UNAIDS). Het speelt ook een rol in de financiering binnen gouvernementele en niet-gouvernementele samenwerkingsprogramma's, alsook in de actieve betrokkenheid van België bij de She Decides-beweging en de Belgische

standpunten bij Europese en internationale onderhandelingen en fora. België steunt ook het mandaat van de Speciale Vertegenwoordiger van de Secretaris-generaal inzake seksueel geweld in conflictsituaties en het team van experts over de rechtstaat en seksueel geweld in conflict.

Vlaanderen steunde ook een aantal projecten zoals Nadia's Initiative (dat onder meer de door IS vervolgte Jezidi-bevolking helpt), Mozaika (medeorganisator van de Baltic Pride), Bedayaa Organisation in Egypte (om een netwerk op te bouwen voor LBQ-vrouwen) en de Poolse organisatie Love Does Not Exclude (om juridische ondersteuning te voorzien voor mensen uit de LGBTQIA+-gemeenschap).

UITDAGINGEN

De loonkloof tussen mannen vrouwen blijft een aandachtspunt. Gemiddeld verdienen vrouwen 5,3% minder per uur dan mannen (2020), waarbij de situatie verslechtert met de leeftijd. De opkomende conservatisme ten aanzien van gendergelijkheid, de rechten van meisjes en vrouwen alsook meer specifiek van een progressief beleid rond seksuele en reproductieve gezondheid en rechten vormt een probleem in een toenemend aantal VN-lidstaten met een groot gewicht in hun regio. België ageert hiertegen door positie in te nemen binnen relevante VN-instellingen en organisaties (UNAIDS, HRP/WHO, UNWOMEN, UNWOMEN CSW, ICPD...) en door het ondersteunen van concrete acties in de partnerlanden.

De strijd tegen feminicide, de meest extreme vorm van gendergeweld, moet voor België een prioriteit zijn. Ons land beschikt momenteel niet over officiële statistieken. Er is nood aan efficiënte tools om de problematiek beter in te schatten en de slachtoffers te beschermen; een wetsontwerp.

SDG 6/
SCHOON WATER
EN SANITAIR

SDG6 SCHOON WATER EN SANITAIR

Verzeker toegang tot en duurzaam beheer van water en sanitair voor iedereen

SDG Indicator	Eenheid	Doelstelling	Evaluatie
i30. Nitraat in rivierwater	mg NO ₃ -N/l	↘	+
i31. Nitraat in grondwater	mg NO ₃ -N/l	↘	0
i323. Waterverbruik	%	20	+

INTEGRALE ACTIEPLANNEN DROOGTE/WATER

De afgelopen vijf jaar kende **Wallonië** vier zomerdroogtes en één zomer met overstromingen, die een zware tol eisten op het vlak van mensenlevens (39 doden) en materiële schade (geraamd op bijna 5,7 miljard euro).

De integrale droogtestrategie van de Waalse overheden (2021) moet de gevolgen van deze verschijnselen voorkomen of minstens verzachten en richt zich op:

- Het zo lang mogelijk vasthouden en conserveren van water in stedelijke en plattelandsgedebieden en in de landbouw;
- Het beheer van de vraag naar water en vermindering van verspilling;
- Een betere verdeling van de watervoorraden en inzet van nieuwe voorraden.

Tallose reeds lopende beheerplannen, per stroomgebiedsdistrict, op het niveau van overstromingsrisico's of met betrekking tot stikstof, omvatten acties voor de aanpassing aan de gevolgen van droogte.

Als antwoord op de droogte zette de **Vlaamse Regering** in 2020 de Blue Deal op, een integraal en breed programma dat zowel regelgeving als terreinrealisaties omvat om de droogteproblematiek op een structurele manier aan te pakken. Het is een samenwerkingsverband tussen overheden, landbouwbedrijven, kennisinstellingen, burgers, lokale besturen en (natuur)verenigingen. De Blue Deal buigt de gevolgen van waterschaarste en droogte om door middel van onder meer een efficiënter watergebruik, (her)gebruik van alternatieve waterbronnen, het herstel en de uitbreiding van natte natuur en het vergroten van de ruimte voor water (zowel in de open ruimte als in de stedelijke omgeving), het verminderen van verharding en het uitbreiden van groenblauwe netwerken. Deze acties genereren ook positieve effecten op de biodiversiteit en verminderen de kans op overstromingen. De Europese

Faciliteit voor Herstel en Veerkracht zorgt voor een gedeeltelijke financiering. De Droogtecommissie, onderdeel van de Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid, is sinds mei 2021 verantwoordelijk voor het reactief droogtebeheer van Vlaanderen tijdens lange periodes van droogte. In reactie op de waterproblematiek werd de Blauwdruk voor hemelwater- en droogteplannen opgesteld als handleiding voor lokale besturen om zo bij te dragen aan klimaatmitigatie en -adaptatie. Ook de landbouwsector wordt gestimuleerd om bij te dragen met het Actieplan water voor land- en tuinbouw 2019 – 2023.

Vlaanderen zet in op circulair watergebruik via een transversale samenwerking. Deze werkagenda sluit aan bij de Vlaamse ambities voor een circulaire economie waarvan Vlaanderen Circulair de trekker is.

Vlaanderen kiest er ook voor om water opnieuw meer ruimte te geven. Hermeandering van beken en rivieren zorgen voor een nattere bodem en meer zuurstof in het water. Oeverzones vormen een belangrijke buffer tussen land en water en voorkomen dat sediment, pesticiden en meststoffen in het water terechtkomen.

Het LEADER-project Onze Wateren en hun Afvalwatersituatie (2017-2020) in de gemeenten Eupen, Lontzen en Raeren kwam er onder impuls van de plaatselijke actiegroep Tussen Weser en Göhl. Doel van het project was burgers, landbouwers en andere ondernemers bewust maken van de problemen, alternatieven tonen en bewoners ondersteunen. Natuurcentrum Haus Ternell coördineerde het project.

In haar ontwikkelingsprojecten past het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest** zijn milieuambities toe en voert ze concreet uit: nullozing van regenwater in het riool, maximale infiltratie, hergebruik van grijs water, enz. De overheidsbedrijven werken hiervoor systematisch samen met de waterfacilitator van Leefmilieu Brussel. Op het gebied van het beheer van de beschikbare watervoorraden in het Brussels Gewest is op 1 april 2019 een nieuwe regelgeving inzake grondwaterwinning in werking getreden. Er is ook een "water quantity plan" opgesteld voor de korte en middellange termijn (tot 2040). om onze infrastructuur te optimaliseren om in 2020 aan de drinkwaterbehoefte te voldoen, zonder op zoek te gaan naar nieuwe waterbronnen.

WATERVOORZIENING

In **Vlaanderen** heeft iedereen recht op aansluiting op het openbare waternetwerk en heeft hiermee toegang tot voldoende, kwaliteitsvol en veilig drinkwater. De openbare drinkwatervoorziening is een bevoegdheid van de Vlaamse gemeenten – die de uitvoering van deze taak organiseren via drinkwaterbedrijven. Vanuit het Integraal Waterbeleid startte de Vlaamse Overheid een transversaal actieprogramma van waterschaarste en droogte: de Blue Deal (zie hoger). Hiermee waarborgt Vlaanderen niet alleen kwalitatief drinkwater voor iedereen, maar zorgen we tegelijkertijd voor een betere bescherming van onze strategische watervoorraden.

Met de invoer van het afsluitverbod van het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest** is het voortaan verboden om gebruikers die niet betalen de toegang tot drinkwater te ontzeggen. Op 1 januari 2022 ging nog een hele reeks sociale maatregelen van kracht om de toegang tot drinkwater voor iedereen te versterken en het probleem van de wateronzekerheid te bestrijden: sociale interventie bij de betaling van de waterfactuur, versterking van het sociaal waterfonds, de mogelijkheid tot redelijke betalingsplannen, enz.

De taken van de waterbeheerder omvatten ook de productie en distributie van drinkwater en het beheer van het rioleringsnet.

INTERNATIONALE ACTIES

Vlaanderen draagt bij aan de internationale beleidsdialoog met publieke en private belanghebbenden en het maatschappelijk middenveld over toekomstbestendig waterbeheer, bijvoorbeeld in Kaapstad (Zuid-Afrika). Dit maakt onderdeel uit van het door Vlaanderen gesteunde project Economics and Governance of Water Security in Africa van de OESO.

De Vlaamse watersector bundelde haar krachten onder de noemer Fluid Crew, om zo de verschillende Vlaamse (technologische) wateroplossingen breder uit te dragen, de droogteproblematiek grensoverschrijdend aan te pakken en Vlaamse technologie te optimaliseren en internationaal verder op de kaart te zetten.

Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* beschikt over een Internationaal Solidariteitsfonds. Voor elke door de wateroperator gefactureerde kubieke meter water, gaat 0,005 euro naar projecten rond de toegang tot drinkwater en adequate sanitaire voorzieningen in ontwikkelingslanden. Dit fonds bestaat sinds 2015 en steunde al 35 projecten voor een totaalbedrag van bijna 2,5 miljoen euro.

UITDAGINGEN

De toenemende droogte maakt dat de uitdagingen op het gebied van het duurzaam beheer van de watervoorraden zijn toegenomen. Ook de waterkwaliteit blijft een uitdaging. De beschikbaarheid en kwaliteit van veilig (drink)water is nauw verbonden met de effecten van de klimaatverandering. Langere periodes van droogte en hogere temperaturen verminderen de beschikbaarheid van water en verhogen de (piek)vraag. Dit vereist een langetermijnstrategie die zowel toekomstige als huidige noden ondervangt. De overheden in België zijn zich bewust van deze uitdagingen en zetten hier op in (zie hoger).

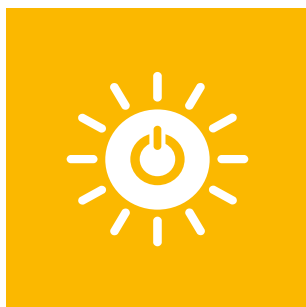
De daling van de grondwaterstand zet zich verder. In het Vrijwillig Nationaal Rapport van 2017 merkten we al op dat het behoud van voldoende en kwaliteitsvol grondwater een uitdaging vormt (SDG 6.3, 6.4, 6.5, 6.6).

Bijna geen enkele waterloop kan tegenwoordig zijn eigen loop bepalen. Door particulier en commercieel grondgebruik dwingt de mens een stroom of rivier tot een grotendeels rechtgetrokken bedding, versterkt door muren. Hierdoor nemen de watermassa en stroomsnelheid toe. Bij hevige regenval betekent dit onvermijdelijk dat de rivier buiten haar oevers treedt en landbouwgronden of gebouwen onder water zet. Dergelijke structurele veranderingen van de beekbedding leiden tot een verlies van microhabitats, waardoor de ecologische waarde van de waterloop en de veerkracht afnemen. Volgens de watertoestandverslagen van de laatste jaren zorgen onbehandeld huishoudelijk en landbouwafvalwater voor extra vervuiling.

SDG 7/
BETAALBARE EN
DUURZAME ENERGIE

SDG7 BETAALBARE EN DUURZAME ENERGIE

Verzeker toegang tot betaalbare, betrouwbare, duurzame en moderne energie voor iedereen

SDG Indicator	Eenheid	Doelstelling	Evaluatie
i34. Woningen zonder voldoende verwarming	%	0	–
i35. Hernieuwbare energie	%	17,5	+
i37. Energieproductiviteit	€ ₂₀₁₀ /kg olie-eq.	11,4	–

TRANSVERSALE PLANNEN

De Climate Employment Renovation Alliance (ACER, 2021) maakt deel uit van het **Waalse** herstelplan en wil de isolatie van gebouwen versnellen om tegen 2050 tot een koolstofvrij gebouwenbestand te komen. Dit sluit aan bij andere allianties tussen werkgelegenheid en milieu: partnerschappen die tot doel hebben om milieuverbeteringen tot een bron van economische kansen en werkgelegenheid te maken. ACER heeft een participatief bestuur en wil de vraag naar duurzame renovatie van zowel openbare als particuliere gebouwen stimuleren en het aanbod kwantitatief en kwalitatief versterken.

Het **Vlaams** Energie- en Klimaatplan (2021-2030) telt meer dan 300 maatregelen om de broeikasgasuitstoot te verminderen, de energie-efficiëntie te verbeteren en het aandeel hernieuwbare energie te verhogen, met een jaarlijkse rapportage.

In het kader van het POLLEC3-steunprogramma van het **Waalse** Gewest beslisten in 2017 alle Duitstalige gemeenten in België om zich aan te sluiten bij het Convenant van Burgemeesters voor Klimaat en

Energie. De regering van de Duitstalige Gemeenschap sloot zich in 2018 als territoriaal coördinator aan bij het Burgemeestersconvenant, en diende in 2019 een actieplan in voor duurzame energie en klimaatadaptatie in.

De beleidsverklaring van het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest** bevat een plan gewijd aan hernieuwbare energie, waarmee het zijn economische en sociale ontwikkeling afstemt op de overgang naar milieuvriendelijke technieken. Daarnaast is er sinds juni 2021 ook een Klimaatverordening dat de belangrijkste verbintenissen op klimaatgebied omvat.

Het nieuwe Plan Air-Climat-Energie van het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest**, dat in 2023 ter goedkeuring wordt voorgelegd, verhoogt de doelstelling om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen van 40% tot 47% tegen 2030, ten opzichte van 2005, in overeenstemming met het Europese pakket Fit for 55. Met dit plan wil de Gewestregering Brussel bevrijden van de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen, de stad voorbereiden op de gevolgen van de klimaatverandering en er tegen 2030 een groenere, aangename en veerkrachtigere stad van

maken. De Europese Unie selecteerde Brussel als een van de deelnemers aan de missie 100 Klimaat-neutrale en Slimme Steden tegen 2030.

In haar transversaal plan voor ecologische transitie (PTE) wil de *Franse Gemeenschap* de energieprestaties van haar gebouwen (openbare, school-, universitaire, culturele, sport- en jeugdhulpinfrastructuur) verbeteren. Er zijn verschillende hervormingen doorgevoerd om eenduurzamere infrastructuur te hebben. Er werd met name een 10-jarig strategisch renovatieplan voor de schoolinfrastructuur goedgekeurd voor een totaal budget van 1 miljard euro.

Tijdens de COVID-19-crisis besloot de *federale* overheid om de doelgroep voor het sociaal tarief uit te breiden. Deze maatregel omvat de toekenning van een gunstig tarief voor elektriciteit, aardgas of warmte om personen of gezinnen die behoren tot bepaalde categorieën van rechthebbenden te helpen om hun energiefactuur te betalen. Door de uitbreiding van de doelgroep genieten 1 miljoen Belgische huishoudens van deze maatregel, die n.a.v. de energieprijzen crisis werd verlengd en zo ook een bescherming bood tegen de hoge energieprijzen. Daarnaast nam de federale regering sinds het begin van de energiecrisis ook een resem andere maatregelen, waaronder het basispakket voor elektriciteit en gas en een Btw-verlaging op de energiefactuur om bij te dragen aan het vrijwaren van de betaalbaarheid van de energiefactuur.

THEMATISCHE PLANNEN

De *federale overheid* neemt, binnen haar bevoegdheden, een hele resem maatregelen (fiscaliteit, productnormen, offshore energie, mobiliteit, waterstof, overheidsgebouwen) die bijdragen aan de afbouw van de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen en aan het verminderen van de broeikasgasuitstoot. Daarnaast lanceerde de federale overheid 2 communicatiecampagnes n.a.v. de energieprijzen crisis. EnergyWatchers is een site die de burger/consument via praktische tips en rekenmodules een schat aan informatie biedt om zijn energieverbruik en CO₂-uitstoot te verminderen.

Om het aandeel hernieuwbare energie te verhogen binnen het *Vlaams Gewest*, werden verschillende thematische actieplannen opgezet, met diverse normerende, stimulerende en ondersteunende acties.

Het Warmteplan 2025 bevat 26 maatregelen om de omslag te maken naar duurzaam verwarmen en het vergroenen van energiedragers. Het plan voert de doelstellingen rond groene warmte en restwarmte uit het Vlaams Energie- en Klimaatplan (VEKP) uit. Het Zonneplan 2025 omvat verschillende acties om meer groene stroom uit zonne-energie te halen. Ter versterking van het Zonneplan 2025, werd een PV-verplichting op daken van grote elektriciteitsafnemers ingevoerd. Het Windplan 2025 moet zorgen voor het realiseren van de Vlaamse doelstellingen voor windenergie. Het flexibiliteitsplan 2025 omvat 20 concrete acties om het potentieel van flexibiliteit te ontsluiten. Daarnaast wordt ook ingezet op het realiseren van waterstofprojecten in Vlaanderen.

Het Vlaams Gewest nam verschillende bijkomende maatregelen om de renovatiegraad van gebouwen te verhogen zoals het bundelen van de renovatiepremie en de meeste energiepremies tot een geïntegreerde premie, de Mijn VerbouwPremie (MVP). Daarnaast werd de energielening omgevormd tot de Mijn VerbouwLening (MVL). De MVL bedraagt maximaal 60.000 euro, is terugbetaalbaar op maximaal 25 jaar en is inzake doelgroepen en werkzaamheden afgestemd op de Mijn VerbouwPremie. Vanaf 2023 zijn nieuwe eigenaars van een woongebouw met EPC-label E of hoger verplicht de woning binnen vijf jaar na notariële overdracht in volle eigendom te renoveren tot minimaal label D. Dit minimaal EPC-label na overdracht wordt vanaf 2028 aangescherpt tot label C, vanaf 2035 tot label B en vanaf 2040 tot label A. Het Vlaams huurdecreet 2022 verbiedt de indexering op huur van niet-energiezuinige woningen. Dit is een onderdeel van de hervormingen ter bevordering van de energie-efficiëntie van het bestaande woningpatrimonium.

Het wetgevend kader en de vrijwillige Energiebeleidsovereenkomsten om energie-efficiëntie bij energie-intensieve ondernemingen te stimuleren werd uitgebreid en verstrengd. Voor de niet energie-intensieve ondernemingen werd een nieuw wetgevend kader ingevoerd. *Vlaanderen* zet in het

kader van het nieuwe Energiearmoedeplan 2025 in op de structurele bestrijding van energiearmoede.

De Renovation-strategie bevat belangrijke maatregelen om de gebouwgebonden broeikasgasemissies in het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest** te beperken, waaronder een verplichte renovatie van alle niet-energiezuinige woningen tegen 2033. De strategie streeft ook naar een gemiddeld niveau van energiestaat voor Brusselse woongebouwen van C+, wat overeenstemt met een verbruik van 100 kWh/m²/jaar, en dat tegen 2050. Begeleidende en financiële steunmaatregelen moeten ervoor zorgen dat de energietransitie eerlijk en inclusief verloopt en niemand achterblijft.

FINANCIERING TRANSITIE

De uitwerking van het **Vlaams** Klimaatfonds dat wordt aangewend bij de realisatie van de broeikasgasreductiedoelstellingen uit het Vlaams Energie en Klimaatplan werd geoptimaliseerd volgens de principes van cofinanciering en overheidskostenefficiëntie. Dit betekent dat broeikasgasreductiemaatregelen niet integraal gefinancierd kunnen worden vanuit het Vlaams Klimaatfonds, maar ook gefinancierd worden met andere overheidsmiddelen. De bijdrage uit het klimaatfonds is proportioneel hoger bij een hogere kostenefficiëntie van de gefinancierde maatregel. De premie na audit, ecologiepremie+ en de strategische innovatiesteun geven een financiële tegemoetkoming aan ondernemingen die investeringen doen om hun productieproces milieuvriendelijk en energiezuinig te organiseren.

In 2021 voerde de **Duitstalige Gemeenschap** een vereenvoudigd energieprijensysteem met hogere subsidies voor particuliere huishoudens in. De Duitstalige Gemeenschap draagt nu ook de verantwoordelijkheid voor hernieuwbare warmte en kan daarmee de particuliere renovaties op dit vlak subsidiëren.

Binnen het Plan Air-Climat-Energie van het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest** gaat veel aandacht uit naar maatregelen ter begeleiding van de energietransitie en ter bestrijding van brandstofarmoede. Dit stappenplan moet leiden naar koolstofneutraliteit in alle bevoegdheidsdomeinen van het Brussels Gewest:

van economie tot ruimtelijke ordening, met inbegrip van mobiliteit, huisvesting, voeding, digitale technologie, afvalbeheer, enz.

De **federale overheid** stimuleert de vergroening en een versnelling van de transitie via diverse fiscale maatregelen. Zo werd in 2021 een vergroening doorgevoerd van de fiscaliteit inzake bedrijfswagens en wordt momenteel gewerkt aan een vergroening van de investeringsaftrek voor ondernemingen.

INTERNATIONALE ACTIES

België draagt bij tot de verwezenlijking van de energieveiligheid in België en Europa. Het Europese beleid over TEN-E draagt bij tot de realisatie van een Europese energie-infrastructuur, die ook nodig is voor de energietransitie waar de Europese Green Deal naartoe werkt. België is bovendien lid van het International Energy Agency (IEA). De Belgische Investeringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden (BIO) en de multilaterale fondsen die we steunen, zoals het Green Climate Fund, lanceren duurzame energieprojecten.

De **federale overheid** werkt binnen diversie energiepartnerschappen, zoals de Benelux, het Pentaterraal Forum, de North Sea Energy Cooperation en recent nog samen met de landen van de Esbjerg-verklaring aan de uitbouw van de offshore wind productiecapaciteit in de Noordzee en bijkomende interconnectie-capaciteit.

UITDAGINGEN

De energiecrisis die is ontstaan als gevolg van de oorlog in Oekraïne creëerde nieuwe uitdagingen. In de eerste plaats moet het energiebeleid inzetten op het afbouwen van onze afhankelijkheid van fossiele brandstoffen en het garanderen van de bevoorradingszekerheid, energie-efficiëntie, betaalbare energie die duurzaam is en waarvan de bevoorrading en veiligheid verzekerd is. Het decarboniseren van onze energiebevoorrading, een doorgedreven elektrificatie, het ontsluiten van vraag- en aanbodflexibiliteit, het betaalbaar houden van de energiekost, een rechtvaardige en inclusieve energietransitie, het verder verhogen van het aandeel hernieuwbare

energie, de omschakeling naar een waterstofeconomie en prioritair het realiseren van een hogere energie-efficiëntie binnen alle sectoren van de samenleving zijn daarin de belangrijkste uitdagingen. De maatregelen moeten ook gericht worden ingezet om de kwetsbare doelgroepen te bereiken. Die uitdagingen hebben niet enkel een nationale draagwijdte, maar moeten ook worden beschouwd in een Europese en mondiale context.

België staat voor aanzienlijke uitdagingen nu het zijn energietransitie voortzet. In 2020 waren fossiele brandstoffen (voornamelijk olie en aardgas) goed voor 71% van de energievoorziening. De meeste vraag naar fossiele brandstoffen is afkomstig van de industrie, het vervoer en gebouwen. Van 2011 tot 2019 daalden de energiegerelateerde broeikasgasemissies met slechts 3,5 miljoen ton kooldioxide (Mt CO₂) tot 90 Mt CO₂. De Belgische afhankelijkheid van fossiele brandstoffen en het stagneren van de emissies en de emissiereductie zijn uitdagingen, vooral in de niet-ETS sectoren zoals gebouwen en transport. Met het oog op het garanderen van de bevoorradingszekerheid zal, omwille van de sluiting van meerdere kernreactoren het verbruik van aardgas en de koolstofintensiteit van de elektriciteitsopwekking tijdelijk toenemen, doch deze emissies vallen onder het ETS-uitstootplafond. De energiecrisis biedt tegelijk ook kansen om de energietransitie en de overstap naar koolstofarme technologieën en elektrificatie te bespoedigen.

SDG 8/
WAARDIG WERK EN
ECONOMISCHE GROEI

SDG8 WAARDIG WERK EN ECONOMISCHE GROEI

Bevorder aanhoudende, inclusieve en duurzame economische groei, volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen

SDG Indicator	Eenheid	Doelstelling	Evaluatie
i40. Werkloosheidsgraad	%	↘	⊙
i42. Jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen	%	9	+
i43. Dodelijke arbeidsongevallen	Aantal / 100.000	↘	+

De verschillende overheden ontwikkelden diverse initiatieven m.b.t. o.a. waardig werk en NEET-jongeren om de werkgelegenheidsgraad te verhogen naar tachtig procent. De werkzaamheidsgraad evolueert gunstig sinds 2017 maar vertoont regionale verschillen.

LEVENSLANG LEREN EN HERACTIVATIE

Met het plan *Alle hens aan dek wil Vlaanderen*, samen met de sociale partners, zorgen voor een duurzame relance en transformatie van de Vlaamse arbeidsmarkt dat focust op drie prioriteiten: levenslang leren, digitalisering en duurzame tewerkstelling voor iedereen. Met het werkgelegenheidsakkoord Iedereen Nodig, Iedereen Mee: 40 Maatregelen voor de Vlaamse Arbeidsmarkt pakken de Vlaamse overheid en de sociale partners een aantal cruciale uitdagingen op de arbeidsmarkt aan. Het akkoord

werkt rond vier krachtlijnen: (1) een resultaatgericht activeringsbeleid, (2) een doorgedreven opleidingsbeleid, (3) inzetten op werkbaar werk en (4) de kansen van interregionale mobiliteit en economische migratie benutten.

Om enerzijds de werkzaamheidsgraad te verhogen en anderzijds werknemers met lage inkomens te motiveren om aan de slag te gaan en te blijven, lanceerde Vlaanderen een jobbonus die zich richt op de lage lonen.

Opdat Vlaanderen betere toegang tot werkgelegenheid zou bieden, werd een Partnerschap Levenslang Leren opgericht met een ruime verscheidenheid aan actoren uit zowel het werk- als het onderwijsveld. Samen met het Actieplan Levenslang Leren moet dit van Vlaanderen een lerende samenleving maken.

In **Vlaanderen** werd gemeenschapdienst ingevoerd voor personen die langer dan twee jaar werkloos zijn. Hierbij voeren langdurig werkzoekenden kleinschalige taken uit bij lokale besturen, onderwijsinstellingen en vzw's om te werken aan generieke competenties en een arbeidsritme op te bouwen.

In **Wallonië** wil het project Coup de Boost jongeren van 18 tot 25 jaar die zeer ver van de arbeidsmarkt staan heractiveren, begeleiden en een toekomst bieden. Het project levert positieve resultaten op: na zes maanden is bijna één op de twee jongeren (47,5%) opnieuw op weg naar de arbeidsmarkt (werk, een opleiding die tot een kwalificatie leidt of hervatting van de studie). Na één jaar stijgt dit percentage tot bijna 3 op 4 betrokken jongeren (71%).

In het kader van de Jeugdgarantie zet het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest** acties op touw om de Brusselse jongeren die hun school niet afmaken en/of niet werken (opnieuw) vertrouwen te geven in hun capaciteiten en in de openbare instellingen. Sinds 2019 kaderen de acties van Actiris, de officiële instantie die instaat voor vorming en begeleiding van werklozen, binnen het algemeen kader van de SDGs. De Oplossingsgarantie voor Iedereen is een pact dat een oplossing moet vinden voor elke werkzoekende, en dat binnen de twaalf maanden na inschrijving. Dat kan gaan om een baan, een opleiding of een stage. Er zijn verschillende steunmaatregelen via stages, zoals Stage First, CPE, Eurodyssey, ReActivate, Contrat d'insertion, enz.

De **federale** overheid hervormde in 2017 het recht op opleiding van werknemers. De overheid baseerde zich hiervoor op een verslag van de Belgische deskundigengroep Concurrentievermogen en Werkgelegenheid. Deze hervorming voorzag in :

- Een collectief recht op opleiding van 5 dagen per jaar per voltijds equivalent;
- De aanmaak van een individueel opleidingsaccount waarmee de werknemer de evolutie van de gevolgde opleiding kan volgen;
- Een aanvullend recht op opleiding van gemiddeld 2 dagen per werknemer (VTE) per jaar, wanneer het recht op opleiding niet op sectorniveau is geregeld of de werknemer geen

individueel opleidingsbudget heeft;

- Beoordelingscriteria: de werkgever brengt verslag uit over de geleverde inspanningen in zijn jaarrekening die hij bij de Nationale Bank van België indient.

Er is ook meer aandacht voor welzijn op het werk, geestelijke gezondheid en het evenwicht tussen werk en privé. Om toekomstige uitdagingen het hoofd te bieden, zet Defensie bijvoorbeeld sterk in op het project The New Way of Working. Personeel vormt hierbij de prioriteit, wat in de toekomst een hogere inzetbaarheid zal combineren met een grotere mate van mentaal welzijn. Op federaal niveau loopt sinds 2022 een project bij Defensie, dat de werkkansen voor NEET-jongeren wil verhogen.

CRISISMAATREGELEN VOOR BEDRIJVEN

De COVID-19-pandemie trof verschillende bedrijfssectoren. De verschillende overheden in België namen maatregelen om bedrijven door de crisis te helpen. Een van de belangrijkste maatregelen genomen door de **federale overheid** is de hervorming van de vennootschapsbelasting, waaronder de verlaging van de nominale vennootschapsbelasting-tarieven, de verlaging en vervolgens de afschaffing van de aanvullende crisisbijdrage en de invoering van enkele aanvullende fiscale stimuleringsmaatregelen. Om kmo's te ondersteunen, verhoogde de federale overheid het tarief van de gewone investeringsaftrek voor kmo's in 2022.

Het project Wirtschaftsstandort Ostbelgien Vermarkten ondersteunt en versterkt het concurrentie- en innovatievermogen van Oost-België en zijn ondernemingen.

INTERNATIONALE ACTIES

De **federale overheid** financiert het Extractive Industries Transparency Initiative (EITI) om de mijnbouwsector duurzamer te maken en ervoor te zorgen dat de mijnbouwinkomsten bijdragen aan de lokale gemeenschap.

Wat waardig werk betreft, realiseerde de federale

ontwikkelingssamenwerking een gemeenschappelijk strategisch kader (GSK) Waardig Werk (2021) met niet-gouvernementele partners en een innovatieve thematische portefeuille voor Sociale Bescherming, met focus op waardig werk in Centraal-Afrika, uitgevoerd door Enabel. De Belgische Investeringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden (BIO) ontwikkelde in 2022 een nieuwe strategie waardig werk die er nog beter voor moet zorgen dat investeringen in bedrijven in ontwikkelingslanden een positieve impact hebben op de mensen die er werken.

In het kader van de *Vlaamse* samenwerking met de IAO werden over de afgelopen jaren o.a. projecten gesteund met focus op inclusieve handel en waardig werk. Een voorbeeld is de promotie van waardig werk op theeplantages in Malawi, gericht op het bevorderen van duurzaam, landelijk levensonderhoud en waardig werk. Ook in Marokko wordt ingezet op jobcreatie in de groene economie.

UITDAGINGEN

De arbeidsmarktkrapte: dalende werkloosheid en een toename van tewerkstelling en vacatures die moeizamer ingevuld geraken. Kwantitatieve en kwalitatieve mismatch, een vergrijzende bevolking, technologie en digitalisering die de aard van de jobs zullen veranderen zijn slechts enkele van de uitdagingen. De inclusie van langdurig zieken en personen met een handicap bevorderen zijn erg van belang.

In de context van een transitie naar een groene en digitale economie, zijn constante bijscholing en

omscholing cruciaal om wendbaar in te spelen op veranderingen in de arbeidsmarkt. Een permanente leercultuur, gecombineerd met individuele competentieversterking, moet mensen beter beschermen tegen kwalificatieveroudering. Dit vraagt doorgedreven inspanningen van het beleid.

De Oekraïne-crisis brengt nieuwe uitdagingen met zich mee voor de arbeidsmarkt, zoals de opvang en begeleiding van lager gekwalificeerde oorlogsvluchtelingen en ondernemingen die de productie stilleggen.

SDG 9/
INDUSTRIE, INNOVATIE EN
INFRASTRUCTUUR

SDG9 INDUSTRIE, INNOVATIE EN INFRASTRUCTUUR

Bouw veerkrachtige infrastructuur, bevorder inclusieve en duurzame industrialisering en stimuleer innovatie

SDG Indicator	Eenheid	Doelstelling	Evaluatie
i44. Vervoer van personen met de wagen	modaal aandeel	67,4	–
i45. Vervoer van goederen over de weg	modaal aandeel	63,7	–
i48. Onderzoek en ontwikkeling	% BBP	3	+

INNOVATIE

Op het vlak van innovatie werken de verschillende regeringen in België met strategische kaders om de gebieden aan te pakken waarin zij prioritair wensen te investeren en die elk bijdragen tot verschillende SDGs.

De Smart Specialisation Strategy (S3) vormt het strategisch kader voor het **Waalse** onderzoeks-, innovatie- en industriebeleid. Deze aanpak stelt elke Europese regio in staat om haar eigen concurrentievoordelen te identificeren en te ontwikkelen op basis van haar sterke punten en potentieel.

Met Flanders Technology & Innovation toont **Vlaanderen** zich als het technologielaboratorium van de wereld en wil het vijf grote maatschappelijke uitdagingen aanpakken: klimaat en energie (energy tech), gezondheid (health tech), onderwijs en arbeidsmarkt (Flanders Next Academy), data en digitalisering (data tech) en entertainment en media

(entertainment tech). Rond deze thema's zullen vijf thematische symposia georganiseerd worden. In maart 2024 zijn er vervolgens grote publieksevenementen gepland, gespreid over de vijf Vlaamse provincies. Vlaanderen kent ook omvangrijke beleidsprogramma's Artificiële Intelligentie (AI) en Cybersecurity (CS). Het Vlaams Agentschap Innoveren en Ondernemen (VLAIO) maakt opleidings- en investeringssteun mogelijk voor internationaal gerichte ondernemingen die een transformatie met een sterk innovatief karakter doormaken.

In het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest** fungeert de oproep voor digitale en economische transitieprojecten als een vlaggenschipactie van de Shifting Economy, dat de digitalisering van bedrijven bevordert door steun aan digitale projecten met een positieve sociale en milieu-impact. De Crea.Brussels-projectoproep staat dan weer open voor in Brussel gevestigde bedrijven, ondernemers en kunstenaars die actief zijn in de culturele en creatieve industrieën.

DIGITALE TRANSITIE BIJ OVERHEIDSDIENSTEN

De digitalisering bij overheidsdiensten zet zich voort. Het nog te ontwikkelen Just-on-web van de **federale overheid** moet tegemoetkomen aan de noodzaak van een sneller, moderner en digitaal Justitie. Dit unieke portaal moet burgers en bedrijven één duidelijk aanspreekpunt bieden voor alle interacties met Justitie, naar het voorbeeld van Tax-on-web.

Een ander gepland project is de aanleg van een glasvezelnetwerk in de **Duitstalige Gemeenschap** en de realisatie van een duurzame digitale infrastructuur die voldoet aan de verwachtingen en behoeften van onze huidige en toekomstige (digitale) samenleving. De Herstel- en Veerkrachtfaciliteit van de Europese Unie zorgt voor financiering van 2022 tot 2026. Het hoofddoel is de regio aantrekkelijker maken voor zowel burgers als bedrijven, vooral kmo's. Enkel een solide digitale infrastructuur, zoals de glasvezelkabel, biedt de noodzakelijke basis om de mogelijkheden van de digitalisering in alle sectoren ten volle te benutten, waaronder particuliere huishoudens, bedrijven, scholen, landbouw en ziekenhuizen. Het project wil ook de gelijke kansen op toegang tot een hoogwaardige internetverbinding voor alle burgers versterken.

In **Vlaanderen** werd het Vlaams Datanutsbedrijf opgericht om economische en maatschappelijke welvaart te stimuleren met vernieuwende initiatieven op vlak van datagebruik. Deze instelling moet als onafhankelijke broker zowel het vertrouwen van burgers in data delen versterken als het vinden en uitwisselen van gegevens voor bedrijven vereenvoudigen. De Vlaamse Datastrategie 2022 die tot stand kwam in samenwerking tussen de Vlaamse overheid, de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten en de Vereniging van de Vlaamse Provincies, zet in op datageletterdheid en het verbreden van vaardigheden, het betrekken van alle betrokkenen binnen en buiten de overheid, en datakwaliteit en het gebruik van data.

INCLUSIE IN DE DIGITALISERING

De Belgische overheden werken ook op het vlak van digitalisering aan inclusie. Een voorbeeld is de oprichting van een Digilab binnen de **federale overheid** voor het beheer van jaarlijkse oproepen tot het indienen van projecten gericht aan OCMW's en andere sociale actoren. Deze projecten beogen de bevordering van de digitale inclusie van kwetsbare personen en het wegwerken van ongelijkheden op het gebied van digitale vaardigheden of het gebruik van essentiële digitale diensten. De federale overheid investeert dertig miljoen euro vanuit zijn incubatiefonds om deze projectoproepen te financieren.

Digital Wallonia is de digitale strategie van **Wallonië**, geleid door de Waalse regering. Deze werd officieel gelanceerd in december 2015 en in 2018 en 2022 geactualiseerd, met name door de integratie van de digitale prioriteiten van Europa en de middelen die beschikbaar zijn gesteld in het kader van het Relanceplan van Wallonië. Het fungeert als een structurerend regionaal kader en zorgt voor de coherentie en duurzaamheid van digitaal beleid. Het levert een grote bijdrage aan de innovatie in het Waalse Gewest.

Het **Vlaams** actieplan 'Iedereen Digitaal' ondersteunt lokale besturen bij het uitwerken van een digitale, drempelverlagende inclusiewerking. De oproep Digibanken dicht de digitale kloof via drie doelstellingen:

- Gelijke toegang tot digitale technologie door het voorwaardelijk beschikbaar stellen van laptops, schermen en andere hardware en ondersteuning in een specifieke context;
- Opleiding en kennisdeling rond digitale vaardigheden versterken, zowel inzake persoonlijke als technische vaardigheden (bijvoorbeeld het herstel van IT-materiaal);
- Begeleiding voor een verbeterde digitale toegang tot essentiële diensten via fysieke knooppunten.

INTERNATIONALE ACTIES

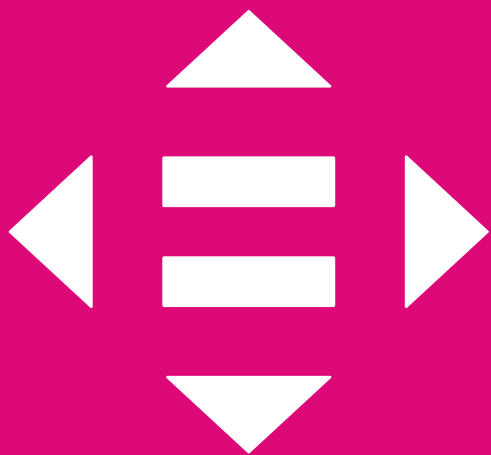
Het **federale** ontwikkelingsagentschap Enabel speelt een voortrekkersrol inzake digitalisering voor ontwikkeling (D4D) via haar D4D-Hub, een multi-stakeholderplatform voor uitwisseling, samenwerking en het opzetten van partnerschappen tussen Europese en globale partners om samen een 'human-centric' digitale transformatie te ondersteunen, en via Wehubit, een project dat inzet op sociale innovatie d.m.v. digitale oplossingen.

Het **Vlaams** strategisch onderzoekscentrum Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek is een drijvende kracht van het internationale programma The Global Sustainable Technology & Innovation Community. Dit programma richt zich op het versnellen van de ontwikkeling en toepassing van geïntegreerde technologische oplossingen voor de SDGs.

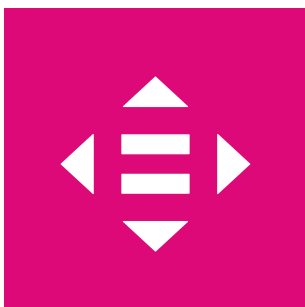
UITDAGINGEN

Agenda 2030 vraagt extra stappen, onder andere door het introduceren van nieuwe businessmodellen, het in vraag durven stellen van bestaande werkwijzen en de evolutie van een aanpak waarbij de focus niet ligt op het louter beperken van de negatieve impact maar op het realiseren van een positieve impact. Circulair werken is een belangrijke hefboom om dit te realiseren.

SDG 10/
ONGELIJKHEID
VERMINDEREN

SDG10 ONGELIJKHEID VERMINDEREN

Dring ongelijkheid in en tussen landen terug

SDG Indicator	Eenheid	Doelstelling	Evaluatie
i50. Armoederisico	%	↘	○
i51. Diepte van het armoederisico	%	↘	○
i52. Inkomensongelijkheid: Gini-index	Index 0-100	→ ↘	+

De inkomensongelijkheid in België ligt relatief laag t.o.v. de andere EU-lidstaten. Alle regeringen in België pakken ongelijkheid aan binnen alle domeinen.

INCLUSIE

Vlaanderen voorziet een inclusieve aanpak in gelijke kansen, inclusie en inburgeringsbeleid. Een doelgroepgerichte benadering komt er enkel wanneer dit echt noodzakelijk blijkt. Vlaanderen voert daarin een robuust beleid dat streeft naar een samenleving waarin kansen centraal staan, waarbij iedereen bijdraagt aan onze samenleving en vormgeeft aan het Vlaams burgerschap.

DISCRIMINATIE OP DE ARBEIDSMARKT

Op het gebied van werkgelegenheid voorziet het Nationaal Plan voor Herstel en Veerkracht in een wetenschappelijke monitoring van diversiteit en discriminatie op de arbeidsmarkt op sectoraal niveau. Een **federaal** wetsontwerp voorziet in een nauwe betrokkenheid van de sectoren bij dit toezicht via gemengde commissies en subcommissies. Het ontwerp omvat de oprichting van een Dienst Diversiteit van de Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid,

Arbeid en Sociaal Overleg, die sectorale fiches opstelt voor de betrokken sectoren.

GELIJKE KANSEN

De Gemeenschappen en Gewesten lanceerden verschillende structurele plannen ter bevordering van gelijke kansen, transversaal of op een specifiek gebied.

Vlaanderen vertaalt SDG 10 in Vizier 2030 in termen van een evenredige participatie van kansengroepen, het verminderen van de sociale ongelijkheid in gezondheid en welzijn en het streven naar een Vlaanderen waar elke langdurig in Vlaanderen gevestigde persoon een voldoende kennis heeft van het Nederlands. Tevens wordt gekeken naar de werkzaamheidsgraad, en naar culturele, sportieve en politieke participatie. Het Horizontaal Integratie- en Gelijke Kansenbeleidsplan 2020-2024 legt voor Vlaanderen de focus op participatie in de samenleving vanuit het perspectief van verruiming van de horizon maar ook als burgerplicht. Deelnemen aan de samenleving geeft burgers meer inzicht in de arbeidsmarktkansen, vermindert segregatie en verhoogt het begrip voor meerlagige identiteiten in een diverse samenleving.

In **Wallonië** ging in 2020 een plan ter bestrijding van discriminatie bij de toegang tot huisvesting van start. De belangrijkste maatregelen zijn:

- Het opstellen van een nieuw decreet dat mystery checks mogelijk maakt, d.w.z. situatietests op een eerlijke, legale en niet-provocerende manier;
- Het opstellen van een brochure die vergelijkbaar is met een praktische gids voor het grote publiek om de vragen te beantwoorden die elke verhuurder, huurder, vastgoedmakelaar, enz. kan hebben en wat hij kan doen bij discriminatie;
- Opleiding van vastgoedmakelaars, gemeenten en openbare huisvestingsmaatschappijen via een module over de wetgeving inzake discriminatie.

SOCIALE ZEKERHEID

Het recht op sociale zekerheid voor iedereen is een fundamenteel beginsel van Agenda 2030. In 2021 stelde de **federale** regering een actieplan voor toegankelijke sociale zekerheid op. Het bevat verschillende maatregelen, waarvan sommige tot doel hebben bepaalde statuten te evalueren en te verbeteren om de toegang tot (formele, effectieve, adequate en transparante) sociale zekerheid te verbeteren:

- Hervorming van het statuut van kunstenaars: deze hervorming beoogt de modernisering van het statuut in overeenstemming met de hedendaagse professionele artistieke praktijk en is in hoge mate op participatie gericht. Het kwam tot stand na een participatief traject.
- De levens- en arbeidsomstandigheden van sekswerkers verbeteren;
- Zorgen voor goede arbeidsomstandigheden en een betere sociale bescherming voor mensen die structureel actief zijn in de platformeconomie.

Werkgevers in de **Duitstalige Gemeenschap** die mensen met een achterstandspositie op de arbeids-

markt in dienst nemen, ontvangen daarvoor een AktiF- of AktiF PLUS-subsidie. De doelgroep omvat onder meer jongeren van maximaal 25 jaar en met maximaal een diploma middelbaar onderwijs, langdurig werkzoekenden, werkzoekenden ouder dan 50 jaar, enz.

INCLUSIE VAN MIGRANTEN

Binnen het Vlaamse inburgeringsbeleid speelt de Nederlandse taal een belangrijke rol als verbindende factor in de samenleving. De uitbouw van een sterk netwerk voor nieuwkomers staat centraal. Het nieuwe inclusiebeleid legt de nadruk op meer economische en sociale zelfredzaamheid, grondige verwerving van de Nederlandse taal en kennis van de Vlaamse samenleving, waarden en normen.

Het inclusietraject in **Oost-België** is een op de omstandigheden en behoeften van de migrant afgestemd onderwijs- en ondersteuningsprogramma dat de migrant helpt om zijn eerste stappen in de gastsamenleving te zetten. Het parcours bestaat uit een eerste opvang, een sociale evaluatie, een taal cursus, een inburgeringscursus, individuele begeleiding tijdens de cursus en infosessies over sociaal-professionele inclusie. Met het oog op de oorlog in Oekraïne, zette men een aparte website op met informatie voor nieuwkomers uit Oekraïne. Op de website is informatie beschikbaar over overheden, gezondheid, financiën, werk, huisvesting, mobiliteit, onderwijs en vrije tijd. Sport- en recreatiecentrum Worriken werd een opvangcentrum met tweehonderd bedden voor vluchtelingen uit Oekraïne.

Het REK-project Integratie en Diversiteit draait om gelijke toegang tot onderwijs. Een onderwijsaanbod op maat moet mensen met een migratieachtergrond in Oost-België helpen om vlotter aan de samenleving deel te nemen.

Andere goede praktijken zijn bijvoorbeeld:

- De oprichting van een **Vlaams** Mensenrechteninstituut, met een breed en onafhankelijk mandaat ter bescherming van alle mensenrechten en ter behandeling van klachten inzake discriminatie binnen de Vlaamse bevoegdheden;

- De oproep voor projecten van Women in Business van het **Brussels-Hoofdstedelijk Gewest**, bevat een criterium inzake intersectionaliteit;
- Oproepen voor projecten ter bevordering van gelijke kansen in het algemeen en oproepen voor projecten ter bevordering van de rechten van een specifieke doelgroep op het gebied van de bestrijding van discriminatie en geweld tegen vrouwen op **federaal** niveau;
- De oproep voor projecten Crea.**Brussels** integreert de UNIA (een onafhankelijke openbare dienst voor de bestrijding van discriminatie en de bevordering van gelijke kansen) in de jury, met een focus op gelijke kansen.
- De hervorming van de penitentiaire gezondheidszorg draagt bij tot een meer toegankelijke, kwaliteitsvolle zorg voor personen in detentie. Streefdoel is een globaal en geïntegreerd zorgaanbod, ingebed in een breder gezondheidsbeleid en een beleid inzake zinvolle detentie.
- JustFromCell is een digitaal platform waarbij gedetineerden toegang hebben tot een aantal applicaties. Dit project van de **federale overheid** draagt ook bij tot het bevorderen van de inclusie van de gedetineerde in de maatschappij. Een dergelijk platform voorziet in een interface die een beveiligde en beperkte toegang biedt tot de diensten van de gevangenis en tot het internet, bijvoorbeeld om werk te zoeken, te solliciteren en online lessen te volgen.

PERSONEN MET EEN BEPERKING

Het actieplan DG Inclusiv 2025 bevat concrete maatregelen en uitgangspunten die moeten leiden tot de uitvoering van de VN-conventie inzake de rechten van personen met een handicap in de **Duitstalige Gemeenschap**. Het plan definieert een visie voor het jaar 2025 en doelstellingen binnen tien actiegebieden. Deze doelstellingen zijn het resultaat van uitgebreid overleg met personen met een beperking en beantwoorden dus aan hun behoeften.

INTERNATIONALE ACTIES

De **federale overheid** verbond zich in het kader van het Addis Tax Initiative tot het mobiliseren van binnenlandse middelen: Domestic Resource Mobilisation (DRM). Naast DRM als aandachtspunt in sommige bilaterale samenwerkingsportefeuilles of projecten rond verbeterde fiscale governance, leidde de inzet van België tot meer samenwerking met het Internationaal Monetair Fonds om het belastingbeleid in partnerlanden te versterken. In de nasleep van de COVID-19-pandemie steunde de Belgische regering het initiatief tot opschorting van de schuldendienst (Debt Service Suspension Initiative).

De **federale overheid** stelde de terugbetalingen van bilaterale schulden van zestien van de meest getroffen landen aan ons land uit, en dat tussen mei 2020 en eind 2021. Zo bood België 38 miljoen euro schuldverlichting aan. Bovendien staat de regering volledig achter de invoering van het gemeenschappelijk kader voor schuldverlichting buiten het Debt Service Suspension Initiative van de G20.

Een breed consultatieproces met alle actoren leidde in 2021 tot een federale strategie Migratie en Ontwikkeling. Deze bepaalt de manier waarop België de kansen en uitdagingen rond migratie, mobiliteit en gedwongen ontheemding binnen de ontwikkelings-samenwerking kan aanpakken en onderschrijft SDG 10.7: het faciliteren van ordelijke, veilige en verantwoordelijke migratie en mobiliteit.

Het ontwikkelingsbeleid van de **Duitstalige Gemeenschap** ondersteunt organisaties bij duurzame projecten in structureel zwakke regio's.

Vlaanderen draagt ook bij tot de socio-economische ontwikkeling van partnerlanden via de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking, wat zal leiden tot welvaart, zelfredzaamheid en toekomstperspectief.

UITDAGINGEN

In de huidige context van stijgende energie- en voedselprijzen, blijft aandacht voor sociale cohesie belangrijk voor het beleid om vooruitgang te boeken in de richting van duurzame ontwikkeling, de rechtvaardige transitie indachtig.

SDG 11/
DUURZAME STEDEN EN
GEMEENSCHAPPEN

SDG11 DUURZAME STEDEN EN GEMEENSCHAPPEN

Maak steden en menselijke nederzettingen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam

SDG Indicator	Eenheid	Doelstelling	Evaluatie
i54. Gebrekkige huisvesting	%	0	⊖
i55. Blootstelling aan fijn stof	µg PM _{2,5} /m ³	10	⊕
i57. Geluidsoverlast	%	↘	⊕

Alle overheden in België zetten in inclusieve, veilige, veerkrachtige en duurzame steden en gemeenschappen met inbegrip van duurzame mobiliteit en infrastructuur door actie te ondernemen op verschillende domeinen. In hoofdstuk 7 wordt dieper ingegaan op de lokale implementatie van de SDGs.

ONDERSTEUNING VAN STEDELIJK BELEID

Verskillende beleidsinitiatieven dragen bij tot een duurzamere infrastructuur in steden, gemeenten en regio's.

Autoluwewijken.*brussels* wil de voorwaarden scheppen voor werkelijk rustgevende wijken en de levenskwaliteit, de kwaliteit van de openbare ruimte en de stedelijke veerkracht aanzienlijk verhogen. Het plan geeft voorrang aan woonfuncties, universele toegankelijkheid, verkeersveiligheid, luchtkwaliteit en gezondheid.

Het *Vlaams* doelstellingenkader Vizier 2030 legt de focus voor SDG 11 op woonkwaliteitsnormen (inclusief milieunormen) en een duurzame en bestendige infrastructuur. Het Vlaams stedenbeleid is een belangrijke motor in het bevorderen van de SDGs en het waarmaken van Europese en internationale ambities. Het beleid spitst zich toe op stadsvernieuwing (o.a. verdichting) en Vlaanderen als slimme regio. Zo wordt de transitie naar een slimme regio voortgezet in het Smart Flanders-programma met als ambitie om Europese koploper te zijn tegen 2030.

Het Vlaams Luchtbeleidsplan 2030 omvat 93 acties om de luchtkwaliteit te verbeteren via sectorwerking (transport, industrie, landbouw, huishoudens en tertiaire sector). In 2021 waren er van die 93 acties reeds 83 opgestart en 7 afgerond.

Brussel Hoofdstedelijk Gewest hervormt zijn verordeningen op het vlak van ruimtelijke ordening in de richting van Good Living, een flexibeler instrument dat kwaliteitsarchitectuur aanmoedigt met respect

voor erfgoed, kwalitatief betere woningen met behoud van open ruimten en duurzame, multifunctionele gebouwen.

Het Noodhuisvestingsplan voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 2020-2024 is opgebouwd rond vijf grote projecten: het aanbod en de kwaliteit van de sociale huisvesting verhogen, het overheidsop treden op het gebied van huisvesting verbeteren, huurders ondersteunen, recht op huisvesting en de toegang tot eigendom garanderen.

Be Sustainable, sinds 2019 het referentiekader voor duurzame wijken in Brussel, zet de duurzaamheidsambities van grote stadsprojecten en wijkvernieuwing kracht bij.

Sinds januari 2020 is de **Duitstalige** Gemeenschap verantwoordelijk voor de uitoefening van de bevoegdheden ruimtelijke ordening, huisvesting en bepaalde deelgebieden van energie. De Gemeenschap begon aan een uitgebreid hervormingsproces van de ruimtelijke ordening.

De sociale huisvesting in de Duitstalige Gemeenschap telt ongeveer 1.500 huurwoningen, waarvan de meeste meer dan 30 jaar oud. Een gepland investeringsproject via de Herstel- en Veerkrachtfaciliteit van de Europese Unie (RRF) maakt deze woningen tussen 2023 en 2025 energiezuiniger.

Naast de Climate Employment Renovation Alliance keurde **Wallonië** in 2022 een plan goed voor de renovatie van 55.000 sociale woningen.

MOBILITEIT

Duurzame mobiliteit is voor alle overheden in België een belangrijk aspect op vlak van infrastructuur. De verschillende beleidsniveaus werkten hierrond verschillende doelstellingen uit.

In 2017 nam de **Waalse** regering de visie FAST 2030 aan, met ambitieuze en erkende doelstellingen voor de noodzakelijke transformatie van de mobiliteit in Wallonië tegen 2030. Via Modal Shift voert de Waalse overheid een mobiliteitssysteem in dat doorstroming, toegankelijkheid, gezondheid en veiligheid voor iedereen garandeert. De regionale

mobilitaatsstrategie bestaat uit twee delen, een over de mobiliteit van personen en een over het vervoer van goederen.

De Green Deal Duurzame Stedelijke Logistiek (2019) wil het aantal afgelegde kilometers binnen het stedelijk vervoer verminderen en onvermijdbare kilometers op een duurzame, koolstofarme manier afleggen (SDG 11.2, 11.6).

Met de **Vlaamse** Mobiliteitsvisie 2040, het Veerkrachtsveiligheidsplan 2021-2025, de beleidsvisie Clean Power for Transport 2030 en het beleidsplan Ruimte Vlaanderen slaat Vlaanderen de weg in naar een veilig en zero-emissie vervoer en draagt op die manier bij aan SDG 11.2 wat betreft duurzame en stedelijke mobiliteit. Vlaanderen zet tevens in op koolstofarme multimodaliteit met goede verbindingen voor zowel woon-werkverkeer als voor sociale activiteiten en huishoudelijke taken. Om de modal shift mee mogelijk te maken en van Vlaanderen een fietsregio worden investeren deels vanuit het relanceplan Vlaamse veerkracht gefinancierd.

Beliris draagt bij tot de realisatie van verschillende infrastructuurprojecten in **Brussel** die de mobiliteit verbeteren. Het gaat om projecten zoals de voetgangerslaan, de nieuwe metro Noordlijn, het vélo-plusnetwerk en de Promenade Verte: een wandeling van meer dan 60 km waardoor voetgangers en fietsers vlot het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kunnen doorkruisen. Het Good Move-plan is de mobiliteitsstrategie van het Brussels Gewest uit 2020. Ze kiest resoluut voor een aangename en veilige stad, bestaande uit rustige buurten, verbonden door intermodale structurende assen, gericht op efficiënt openbaar vervoer en vlotter verkeer. Het plaatst de gebruiker in het middelpunt van reflecties over de dagelijkse verplaatsingen.

De Spoorwegvisie 2040 kwam tot stand vanuit een samenwerking van de **federale overheid** met de spoorwegondernemingen en het maatschappelijk middenveld. De visie bereidt de toekomst voor en biedt een kader voor het spoorwegbeleid van de komende twintig jaar, met aanzienlijk minder CO₂-uitstoot, in overeenkomst met de internationale, nationale en regionale doelstellingen.

INTERNATIONALE ACTIES

De *federale overheid* draagt indirect bij tot de realisatie van deze SDG via zijn beleid van niet-geaffec-teerde financiering aan het multilaterale systeem, de financiering van niet-gouvernementele actoren in het Belgische beleid inzake ontwikkelingssamen-werking en de nevenvoordelen van tussenkomsten op prioritaire assen. Zo wordt er bilateraal in Rwan-da, de urbanisatiedynamiek gesteund, met een focus op duurzame verstedelijking.

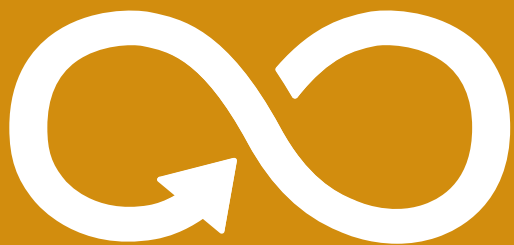
Met de *Vlaamse* Unesco Trustfondsen (FUT) steunt Vlaanderen al meer dan 10 jaar erfgoedprojecten (cultureel, natuurlijk, immaterieel en onderwater-erfgoed) met een geografische focus op Afrika. Wat betreft het behoud van erfgoed in al zijn as-pecten droeg Vlaanderen bij in Syrië (oorlog), Nepal (aardbeving) en Oekraïne (oorlog). Via deze samen-werking met Unesco zet Vlaanderen zich in voor de bescherming en instandhouding van erfgoed als motor voor culturele verscheidenheid, ontwikke-ling en vredesopbouw. Vlaanderen biedt financiële steun aan projecten die natuurlijk en cultureel erfgoed beschermen zoals het cultureel erfgoed in Zuidelijk Afrika en nationaal park Jardines de la Reina in Cuba.

UITDAGINGEN

In een klein land als België met een hoge bevol-kingsdichtheid is ruimtelijke ordening een uitdaging op economisch, sociaal en ecologisch vlak. Het is dan ook nodig om het ruimtebeslag beter benutten in plaats van een verdere ruimtelijke uitbreiding toe te laten wat ten koste gaat van ons milieu. De kwes-tie van toegang tot kwaliteitsvolle huisvesting voor iedereen moet ook een centrale kwestie blijven, in een context waarin de prijs van vastgoed en energie de meest kwetsbare mensen het hardst treft.

Klimaatverandering en een concentratie van acti-viteiten in een dichte ruimte stellen steden voor stressfactoren waaronder hittestress en blootstel-ling aan fijnstof, stikstofdioxide, hoge concentraties van ozon en geur-, licht- en geluidshinder. De uitda-ging hierin is het tegengaan van ongunstige gezond-heidseffecten binnen de bestaande grenzen van de stad. Ook mobiliteit is een belangrijke sector om de klimaatuitdagingen en verduurzaming te bereiken.

SDG 12/
VERANTWOORDE
CONSUMPTIE
EN PRODUCTIE

SDG12 VERANTWOORDE CONSUMPTIE EN PRODUCTIE

Verzeker duurzame consumptie- en productiepatronen

SDG Indicator	Eenheid	Doelstelling	Evaluatie
i58. Binnenlands materiaalverbruik	t / inwoner	↘	+
i59. Gevaarlijk afval	kg / inwoner	↘	○
i60. Gerecycleerd afval	%	↗	○

Onduurzame productie en consumptiepatronen wereldwijd hebben een invloed op de klimaatcrisis, natuurrampen, biodiversiteitsverlies, pollutie, honger en armoede. De manier waarop we met onze natuurlijke hulpbronnen, grondstoffen en materialen omgaan speelt daarbij een centrale rol. De verschillende overheden in België werken op verschillende niveaus aan verantwoorde consumptie- en productiepatronen om onder andere ervoor te zorgen dat hun ecologische en sociale impact afneemt en de onafhankelijkheid toeneemt. Daarbij gaat enerzijds veel aandacht uit naar de rol die de overheden in hun interne werking kunnen opnemen of in samenwerking met andere waaronder internationale partners. De verschillende overheden in België zetten tevens in op circulaire economie als strategie voor een duurzame omslag in de productie en consumptiepatronen.

AANKOOPBELEID OVERHEID

De overheden namen verschillende initiatieven om hun aankoopbeleid te verduurzamen.

Het jaarlijkse *Federale* Actieplan voor Duurzame

Ontwikkeling (APDO) bevat een aantal acties rond duurzame overheidsopdrachten en bewustmaking van het personeel. De aanbestedingsprocedures bevatten systematisch duurzaamheidsclausules, met name wat betreft afvalverwerking, catering, aspecten in verband met mobiliteit of toegankelijkheid voor personen met beperkte mobiliteit. Ook de communicatie met doven en slechthorenden krijgt bijzondere aandacht.

De *Vlaamse overheid* draagt in zijn interne werking ook zorg voor SDG 12. Het Facilitair Bedrijf, dat de entiteiten binnen de beleidsdomeinen van de Vlaamse overheid en lokale besturen met facilitaire dienstverlening ondersteunt, implementeert duurzaamheid transversaal in zijn activiteiten, en vervult daarmee een voorbeeldrol binnen de Vlaamse overheid.

Sinds 2022 werken de Vlaamse overheid en de Nederlandse Rijksoverheid samen aan het ontwikkelen, actualiseren en publiceren van criteria voor duurzame overheidsopdrachten, de zogenaamde MVI-criteriatool. De samenwerking moet leiden tot grotendeels gelijklopende criteria voor maatschappelijk verantwoorde overheidsopdrachten (SDG 12.7).

De integratie van milieuclausules in overheidsopdrachten is een van de prioriteiten van het Transitie Plan voor Ecologische Transitie (PTE) van de *Franse Gemeenschap* voor 2021.

ONDERSTEUNING VERANTWOORDE PRODUCTIE

De *Vlaamse* overheid onderhoudt partnerschappen met de private sector. De Vlaamse agentschappen VLAIO en Vlaanderen Circulair zijn een belangrijke spil in de vorming en uitbouw van dergelijke partnerschappen en stimuleren verder onderzoek naar circulaire businessmodellen en technologieën. Er zijn ook speciale tools om Vlaamse bedrijven te helpen om duurzamer te ondernemen. Voorbeelden hiervan zijn SustaTool, een stappenplan voor het integreren van duurzaamheidsaspecten in de dagelijkse werking van bedrijven, en SustaTrade, een tool die internationale ondernemers helpt met het identificeren van mogelijke duurzaamheidsrisico's zoals mensenrechten en klimaat.

Met het Actieplan Asbestafbouw naar een Asbestveilig Vlaanderen 2040, zet Vlaanderen in op een versnelling van het asbestafbouwbeleid. Het Vlaams relanceplan Vlaamse Veerkracht voorziet 40 miljoen euro voor asbestverwijdering.

De Wirtschaftsförderungsgesellschaft Ostbelgien biedt gratis innovatieadvies aan kleine en middelgrote ondernemingen, zelfstandigen en grote ondernemingen. Het project Qubus (2020) is een lokale bedrijfsincubator met coworkingspace die projectmanagers, jonge ondernemers, start-ups en bestaande bedrijven individuele ondersteuning op maat biedt voor de verdere ontwikkeling van projecten.

VERANTWOORDE CONSUMPTIE

De *Brusselse* Good Food 2-strategie werkt aan een structureel duurzamer voedselsysteem tegen 2030. Het doel is om ons voedselsysteem, van productie tot consumptie, om te vormen naar een model dat de mens en andere soorten respecteert, de biodiversiteit respecteert en kwaliteitsbanen schept, zoals beschreven in de strategie voor een verschuivende economie.

Met het *Vlaams* actieplan Voedselverlies en biomassa(rest)stromen circulair 2021-2025 zet Vlaanderen een nieuwe stap om, na de Ketenroadmap Voedselverlies 2015-2020, het voedselverlies verder te beperken en meer duurzame (her)gebruiksmogelijkheden te creëren voor biomassa en biomassareststromen.

CIRCULAIRE ECONOMIE

Een participatief proces van de *Waalse regering*, met particuliere en publieke belanghebbenden, de academische wereld, het onderzoeksveld en de vrijwilligerssector leidde in 2021 tot de eerste strategie voor een circulaire economie in Wallonië: Circular Wallonia. De vijf hoofdlijnen zijn:

- De productie en het aanbod van circulaire goederen en diensten versterken;
- De vraag naar en de consumptie van circulaire goederen en diensten stimuleren;
- De mobilisatie van Waalse actoren voor een circulaire transitie vergroten;
- Het beheer van als hulpbron beschouwd afval optimaliseren;
- De ontplooiing van de circulaire economie binnen als prioritair aangemerkte waardeketens omkaderen.

Voortbouwend op de talrijke acties van Vlaanderen Circulair, zet het nieuwe beleidsprogramma Circulair bouwen 2022-2030 zet de transitie naar circulair bouwen verder en draagt bij aan de doelstelling van de *Vlaamse* overheid om de koolstofvoetafdruk drastisch te verminderen, in samenwerking met de actoren uit de bouwsector. Het Vlaams relanceprogramma Vlaamse Veerkracht maakt 30 miljoen euro vrij voor de ondersteuning van innovatieve recyclingprocessen en 25 miljoen euro voor de ondersteuning van innovatie & living labs voor circulair bouwen en de circulaire maakindustrie.

Binnen het Nationaal Herstel- en Veerkrachtplan ontstond het programma Belgium Builds Back Circular. Dit richt zich vooral op financiële steun aan toegepast onderzoek, industriële ontwikkeling en kmo-projecten op het gebied van design van

producten en diensten en chemische substitutie om in beide gevallen de circulariteit van producten te bevorderen. Ook het **Federaal** Actieplan Circulaire Economie (2021-2024) dat in 2020 werd aangenomen bevat 31 maatregelen die de circulaire economie een boost zullen geven. Verder moet een intra-Belgisch Platform Circulaire Economie de samenwerking tussen de gewesten en de federale overheid op circulaire economie versterken. Tenslotte zal de kenniscel over kritieke grondstoffen van de federale overheid de Belgische samenleving beter bestand maken tegen grondstoffenschaarste en -tekorten en zodoende bijdragen aan SDG 12.2.

In het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest** omvat de gewestelijke strategie Shifting Economy in haar prioriteiten de nodige steun om inclusieve, kwalitatieve en niet-verplaatsbare jobs te creëren en om deel te nemen aan de klimaatdoelstellingen. De steun aan bedrijven die door het Gewest wordt verleend, voorziet ook in de verhoging van bepaalde steun voor de circulaire economie en in de heroriëntatie van de steun aan bedrijven in de richting van voorbeeldige economische modellen. Het Gewest ondersteunt ook bedrijven, verenigingen en sociale actiecentra die de sociaal-professionele integratie van werkzoekenden die bijzonder ver van de arbeidsmarkt verwijderd zijn, nastreven. Het stimuleert Brusselaars die een onderneming met een sociaal doel uitbouwen.

INTERNATIONALE ACTIES

Samen met de **federale** ontwikkelingssamenwerking ontstond in 2018 Beyond Chocolate, dat chocoladeproductie wil verduurzamen met een focus op ontbossing, kinderarbeid en een leefbaar inkomen voor de producenten. Deze samenwerking omhelst zowel de Belgische chocoladesector en retail, als het maatschappelijk middenveld, investeerders, vakbonden en universiteiten. Dit initiatief werd verlengd in 2022.

Het Trade for Development Center (TDC) van ontwikkelingsagentschap Enabel legt de nadruk op de ondersteuning van producentenorganisaties en multistakeholder-initiatieven gericht op de duurzaamheid van waardeketens, en het aanzetten van

burgers en beleidsmakers om duurzame consumptiepatronen te ontwikkelen.

Het TruStone initiatief is een internationaal MVO-convenant (Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen) voor de natuursteensector dat loopt tot eind 2024. Het convenant brengt Nederlandse en Vlaamse bedrijven, brancheverenigingen, de Nederlandse en Vlaamse overheid, vakbonden en ngo's samen om internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen in de sector te bevorderen.

UITDAGINGEN

De transitie naar meer sobere productie- en consumptiemodellen, die minder natuurlijke hulpbronnen verbruiken, is een uitdaging omdat het een transformatie van onze economieën en levensstijlen vereist. Dat aanpakken vergt complexe systemische veranderingen. Een andere uitdaging vloeit voort uit de inherente contradictie in de klimaattransitie, waarbij er een toenemende vraag is naar grondstoffen vb. voor elektrificatie van transport, wat negatieve milieu en sociale impact dreigt te veroorzaken.

De COVID-19 crisis en de oorlog in Oekraïne toonden bovendien ook hoe kwetsbaar en afhankelijk België en Europa zijn op vlak van hulpbronnen en grondstoffen nodig om te voldoen aan onze behoeftes.

De uitdaging is om de klimaat en energietransitie ook te zien als een materialen transitie, richting productie en consumptiemodellen die inzetten op minder, efficiënter en meer circulair gebruik van materialen.

SDG 13/
KLIMAATACTIE

SDG13 KLIMAATACTIE

Neem dringend actie om de klimaatverandering en haar impact te bestrijden

SDG Indicator	Eenheid	Doelstelling	Evaluatie
i63. Uitstoot van broeikasgassen niet-ETS	Mt CO ₂ eq.	41,8	–
i64. Slachtoffers van natuurrampen	Aantal / 100.000	1,97	–
i65. Bijdrage aan internationale klimaatfinanciering	M€	↗	+

Het klimaatbeleid in België krijgt meer en meer vorm. Zowel in de diepte met nieuwe maatregelen voor emissiereducties, als in de breedte met meer aandacht voor adaptatiebeleid en klimaatfinanciering. De overstromingen van juli 2021 waren een pijnlijke wake-up call die het adaptatiebeleid in een stroomversnelling heeft gebracht. Tegelijk blijken de reeds goedgekeurde delen van het Europese #fitfor55-pakket een inspirator van het nationale en regionale klimaatbeleid.

NATUURRAMPEN

De klimaatverandering resulteert in een hogere frequentie van extreem weer en natuurrampen, ook in België. In juli 2021 eisten overstromingen in ons land 41 dodelijke slachtoffers. Defensie speelde een belangrijke rol in de reddings- en opruimoperatie die volgde. Hieruit trok de overheid de nodige lessen die, samen met de analyse van de veiligheidsomgeving, maakt dat de Belgische overheid de komende jaren sterk investeert in de rampen- en crisisbeheersingscapaciteit van Defensie.

VOLKSGEZONDHEID

In reactie op de toenemende impact van de klimaatverandering op de menselijke gezondheid, engageerde een groep landen, waaronder België, zich tijdens de VN-conferentie over klimaatverandering in Glasgow (COP26, november 2021), om klimaatbestendige, koolstofarme en duurzame gezondheidsstelsels op te bouwen. De federale overheid komt deze verplichtingen na via het derde Nationale Actieplan voor Milieu en Gezondheid.

BEPERKING VAN DE KLIMAATVERANDERING

Een nieuw bestuurskader moet de uitvoering en evaluatie van het federale klimaatbeleid 2021-2030 waarborgen. Dit kader mobiliseert de hele regering en de betrokken departementen om een ambitieus klimaatbeleid te voeren en de verbintenissen van de federale staat volledig na te komen. De eerste jaarlijkse evaluatiecyclus van de routekaarten van de betrokken ministers werd afgerond met de publicatie van een samenvattend verslag over de uitvoering van het federale klimaatbeleid 2021-2030. Hieruit

bleek dat het beleid en de bijhorende maatregelen op schema zitten en resultaten opleveren, ook al waren er enkele vertragingen of belemmeringen voor de uitvoering. Deze routekaarten vormen de kern van het klimaatbeleid van de regering en de basis voor nieuwe initiatieven.

Hoewel we vooruitgang boeken met de uitvoering van maatregelen op alle overheidsniveaus, blijft het essentieel om het maatschappelijk draagvlak voor de klimaattransitie in ons land verder te ontwikkelen. MY 2050 is een instrument om het bewustzijn over klimaatneutraliteit te stimuleren.

Met de goedkeuring van het Vlaams Energie- en Klimaatplan in 2019 en de bijkomende maatregelen van november 2021, engageert de **Vlaamse Regering** zich om de uitstoot van broeikasgassen die gevat zijn door de effort sharing regulation met 40 procent te verminderen tegen 2030 ten opzichte van 2005. Een afsprakenkader omvat de verschillende procedures en timing van de opeenvolgende stappen van de energie- en klimaatbeleidscyclus inzake het Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030, en de rol van alle betrokkenen hierin.

Met de goedkeuring van het Energie- en Klimaatplan in 2019 engageren de **Duitstalige Gemeenschap** en gemeenten zich voor een CO₂-reductie van 40% tegen 2030. Bovendien streeft de regering van de Duitstalige Gemeenschap naar een vermindering van de CO₂-uitstoot van 50% tegen 2030 en 100% tegen 2050.

Het nieuwe Klimaat- en Energieplan moet **Brussel Hoofdstedelijk Gewest** voorbereiden op de gevolgen van de klimaatverandering en het "onvermijdelijke" aanpakken. In synergie met het waterbeheerplan 2022-2027 verbetert Brussel de veerkracht van zijn grondgebied via diverse acties zoals een betere doorlaatbaarheid van de bodem, geïntegreerd regenwaterbeheer, meer vegetatie, met name in dichtbevolkte wijken en de creatie van koele zones om hitte-eilanden tegen te gaan.

De Europese Unie selecteerde het **Brussel Hoofdstedelijk Gewest** als een van de steden die deelnemen aan de missie Honderd Klimaatneutrale en Slimme Steden tegen 2030.

In februari 2023 lanceerde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de eerste cyclus van zijn Burgervergadering voor het Klimaat. Het is een permanente vergadering van 100 burgers die door loting werden aangewezen om aanbevelingen te formuleren over regionaal klimaatbeleid en zo bij te dragen aan de verwezenlijking van de doelstellingen inzake vermindering van de uitstoot van broeikasgassen en veerkracht.

Als onderdeel van de ontwikkeling van het Lucht-Klimaat-Energieplan 2030 werd in **Wallonië** een Burgerpanel voor het klimaat opgericht, een willekeurig gekozen burgerpanel (50 panelleden en 25 plaatsvervangers) die voorstellen voor maatregelen formuleren. Deze burgerraadpleging maakte deel uit van de doelstelling om de emissie van broeikasgassen tegen 2030 met 55% te verminderen ten opzichte van de emissie van 1990. Na dertien vergaderingen formuleerde het panel 168 aanbevelingen voor de vermindering van broeikasgassen.

TECHNOLOGIE

Vlaanderen wil inzetten op CCUS (Carbon Capture, Utilisation and Storage). Om de uitrol van CCUS te versnellen, maakt de Vlaamse overheid onder meer werk van de uitbouw van een regelgevend kader voor het transport van CO₂. Daarnaast bouwt Vlaanderen de samenwerking met CCUS-pionierslanden als Noorwegen, Nederland en Denemarken uit.

Binnen het Moonshotprogramma Flemish Industries Carbon Circular and Low in CO₂ by 2050 werken Vlaamse universiteiten, onderzoeksinstituten en de industrie, onder coördinatie van de speerpuntcluster CATALISTI samen om tegen 2040 doorbraaktechnologie te ontwikkelen voor nieuwe klimaatvriendelijke processen en producten.

CLIMATE FINANCE

Wat duurzame financiering en het verband met mensenrechten betreft, volgt de **federale** overheid de inspanningen van het Europees Platform voor Duurzame Financiering inzake minimumwaarborgen, dat zijn verslag in juli 2022 publiceerde. In februari 2022 publiceerde de Europese Commissie

een voorstel voor de Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDD). Op het ogenblik van de opmaak van dit VNR, buigt het Europees Parlement zich over het voorstel. De trialogen zullen waarschijnlijk starten in het voorjaar van 2023. In januari 2023 trad de Richtlijn met betrekking tot duurzaamheidsrapportering door ondernemingen (Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)) in werking.

RECHTSKADER

De *federale overheid* werkt aan het inschrijven van ecocide in het nieuwe strafwetboek. We lopen daarbij als land voorop in Europa om het aanbrengen van ernstige, grootschalige of blijvende schade aan het milieu streng te bestraffen. De strafbaarstelling van ecocide kadert in het bijzonder in de context van de bestrijding van milieucriminaliteit met een internationale reikwijdte.

Daarnaast zit een expertisenetwerk van milieu-magistraten halfjaarlijks samen met vertegenwoordigers van de politie om de lijnen rond milieuhandhaving verder uit te zetten en de aanpak te uniformiseren.

INTERNATIONALE ACTIES

België engageert zich ertoe om haar bijdrage aan de internationale klimaatfinanciering voor de periode 2021 tot en met 2024 te doen stijgen tot minimum 531,5 miljoen euro. Als onderdeel van dit engagement verhoogde de federale regering alvast haar jaarlijkse bijdrage van 70 miljoen euro per jaar tot 100 miljoen euro per jaar. Deze financiering richt zich op een transversale versterking van het klimaatbeleid in de partnerlanden en op klimaataanpassing. Binnen deze ruimere scope koos de overheid voor drie prioritaire thema's: (1) het inzetten van klimaatactie ten dienste van biodiversiteit en bescherming van de ecosystemen, (2) duurzame landbouw en (3) duurzame stedelijke ontwikkeling. Om deze inspanningen ter plaatse te versterken, lanceerde België een klimaatpartnerschap in de Sahel. Het Belgische ontwikkelingsagentschap Enabel en de Belgische Investeringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden zetten zich actief in voor

deze doelstelling, bijvoorbeeld door bij te dragen aan de Grote Groene Muur en door wereldwijd te investeren in hernieuwbare energie. De Belgische Investeringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden (BIO) ontwikkelde in 2022 een ambitieuze klimaatsstrategie.

De *federale overheid* creëerde een thematisch Gemeenschappelijk Strategisch Kader voor klimaat en milieu met niet-gouvernementele partners in de federale ontwikkelings samenwerking. België levert ook inspanningen met multilaterale partners en draagt bij tot drie van de belangrijkste multilaterale klimaatfondsen: het Wereldmilieufonds, het Groene Klimaatfonds (inclusief Vlaamse bijdragen) en het Fonds voor de Minst Ontwikkelde Landen. Terreinnervaring in onze partnerlanden (o.a. Mozambique) leert dat er grote uitdagingen blijven op het vlak van datacollectie (financiële gegevens i.v.m. loss & damage) en de versterking van lokale overheden om toegang te krijgen tot klimaatfinanciering.

België is op internationaal niveau actief betrokken bij meerdere initiatieven, waaronder de Champions Group on Adaptation Finance, de Feminist Action for Climate Justice de Generation Equality en de werkzaamheden van de door de Wereldgezondheidsorganisatie van de Verenigde Naties opgerichte Alliance for Transformative Action on Climate and Health om op een gecoördineerde en collaboratieve manier samen te werken met alle ondertekenende landen.

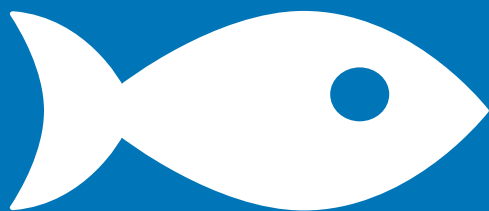
Vlaanderen financierde een studie van de Wereldgezondheidsorganisatie om het gezondheidssysteem van Mozambique weerbaarder te maken tegen de impact van klimaatverandering.

In het nieuwe Plan Air-Climat-Energie, waarvan de definitieve goedkeuring is voorzien voor mei 2023, verhoogt het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* zijn bijdrage aan de internationale klimaatfinanciering voor de periode 2021-2030 tot 2,75 miljoen euro per jaar (een stijging van 22%). Het Brussels Gewest blijft voorrang geven aan multilaterale projecten via fondsen van de Verenigde Naties of de Wereldbank (Aanpassingsfonds, Groen Klimaatfonds), maar werkt ook via een overeenkomst met het Belgische samenwerkingsagentschap Enabel om projecten uit te voeren in de partnerlanden van België (Uganda, Rwanda, Mozambique, enz.).

UITDAGINGEN

België ligt nog niet op koers om voldoende snel de broeikasgasemissies te reduceren van gebouwen, voertuigen en landbouw om aan de aangescherpte Europese doelstellingen te voldoen. De uitstoot van het wegverkeer is al langer een heikele kwestie. De snelle elektrificering van (bedrijfs)wagens kan soelaas brengen, maar vergt de grootschalige uitbouw van laadinfrastructuur. Ook het verouderd gebouwenpark wacht op een renovatiegolf. Die moet gepaard gaan met specifieke impulsen om aan de onderkant van de woningmarkt versneld de energieprestaties te verbeteren. De energie-intensieve industrie van haar kant staat voor een grote opgave: ze zal haar gebruik van fossiele brandstoffen inruilen voor hernieuwbare elektriciteit en gassen. België is gestart met de uitbouw van de infrastructuur om die energie toe te leiden naar de industrie en mogelijk overtollige CO₂ af te voeren. De versnelling van het klimaatbeleid zal verder geïnspireerd worden door de reeds goedgekeurde delen van de Europese richtlijnen uit #Fitfor55.

SDG 14/
LEVEN IN HET WATER

SDG14 LEVEN IN HET WATER

Behoud en maak duurzaam gebruik van oceanen, zeeën en mariene hulpbronnen voor duurzame ontwikkeling

SDG Indicator	Eenheid	Doelstelling	Évaluation
i66. Olieverontreiniging	aantal gevallen	0	+
i67. Duurzame visvangst	%	100	-
i68. Zee-oppervlakte in het Natura 2000-gebied	%	30	+

KWALITEIT VAN HET WATER

De kwaliteit van het water en bijgevolg van de oceanen en het aquatisch leven hangt af van activiteiten stroomopwaarts, met inbegrip van landbouwpraktijken.

VISSERIJ

Om dit laatste te kunnen doen met inclusieve deelname van de Small Island Developing States, die veelal het zwaarst getroffen worden door de klimaatcrisis, werkte de **Federale** Directie-Generaal Scheepvaart mee aan de oprichting van een internationaal fonds. België maakt de laatste jaren ook heel actief deel uit van de Clyde Bank Declaration, een internationale coalitie. Een eerste project waaraan we meewerken, is de realisatie van Green Shipping Corridors: de inzet van emissievrije schepen op maritieme routes tussen twee of meerdere havens.

In 2020 verstrengden de vereisten voor het zwavelgehalte in scheepsbrandstoffen. Administratieve boetes en SOx-metingen op de Noordzee met een sniffervliegtuig helpen bij het toezicht op de

naleving. Een alternatieve manier om toch op hoog-zwavelige brandstof te kunnen varen en tegelijkertijd te voldoen aan de strengere zwavelnorm, is de installatie van een zogenoemde scrubber, die de uitlaatgassen 'wast'. Deze waswaters komen echter veelal in zee terecht en leiden tot een toename van de waterverontreiniging. Om dit ook op internationaal niveau aan te kaarten, werd een studie uitgevoerd over de nadelige impact van scrubberwaswater op de waterverzuring in de zuidelijke Noordzee.

Het nieuwe Belgische Scheepvaartwetboek (2021) sluit aan bij de modernisering van de scheepvaart. Een regelgevend kader voor de registratie van onbemande vaartuigen speelt in op de vernieuwende technologieën die uiteindelijk tot de invoering van de autonome scheepvaart zullen leiden. Ook de digitalisering zet zich door, onder andere voor de certificaten van koopvaardij schepen en de vaarbevoegdheidsbewijzen en medische certificaten van zeevarenden aan boord van Belgische schepen.

Het derde Maatschappelijk Convenant 2021 – 2025 voor een duurzame **Vlaamse** visserijsector werd afgesloten. Doel van het convenant is de Vlaamse visserij verder te verduurzamen en invulling te ge-

ven aan de Europese Green Deal. GEOFISH is een online tool van het Vlaams Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek en biedt de visserijsector een ruimtelijke visualisatie van visserijgerelateerde gegevens en mariene ruimtelijke planning, zoals de status van een visbestand of mogelijke restricties (mariene natuurreservaten, windmolenparken, Brexit) die een economische invloed hebben voor de visserijsector.

Het Vlaams beleidsdomein Landbouw en Visserij zet verder in op de mogelijkheden van aquacultuur. Enkele voorbeelden van projecten die hiertoe bijdragen zijn de haalbaarheidsstudie Landbased Aquaculture in Vlaanderen en Value@Sea, een onderzoek naar de kweek van extractieve aquacultuursoorten in het Belgisch deel van de Noordzee. Dit loopt in samenwerking met universiteiten en maatschappelijke actoren uit het bedrijfsleven.

INTERNATIONALE ACTIES

België is een van de drijvende krachten achter het Blue Leaders Initiative, dat landen verenigt in een oproep voor dringende actie om de oceaan te beschermen tegen de klimaatcrisis, overbevissing, vervuiling, en andere dreigingen. De Blue Leaders engageren zich om de bescherming van tenminste 30% van de globale oceaan als een nieuwe internationale doelstelling voorop te stellen, alsook om een snel akkoord over een nieuw High Seas Treaty te bekomen, dat voorziet in de oprichting van goed beschermde mariene gebieden.

Het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ) werkt, samen met onderzoekers en multilaterale en internationale partners, aan het World Ocean Assessment, de wetenschappelijke basis en bron voor nationale en internationale beleidsaanbevelingen in het kader van het VN-Oceaandecennium (2021-2030).

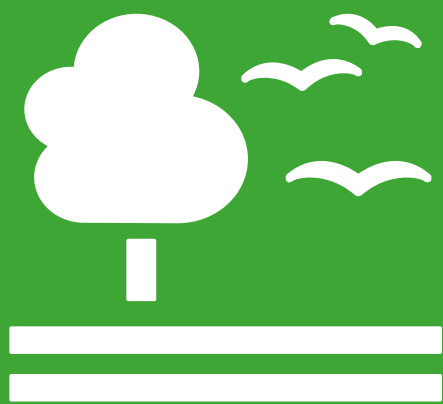
De **Vlaamse overheid** financiert de vierde fase (2021-2022) van het Ocean Economy Project waarbij Vlaanderen al vanaf de eerste fase betrokken is. Dit project van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) sluit aan bij de Blauwe Cluster in het kader van het Vlaamse clusterbeleid.

UITDAGINGEN

De lage instroom in de visserijsector door de economische onzekerheid, het risico op arbeidsongevallen en de verschuiving van maritieme banen naar andere deelgebieden binnen de sector vormen een uitdaging.

Klimaatverandering en vervuiling in de Noordzee (SDG 14.1) hebben een negatieve impact op visbestanden en de visserijsector. Tegelijkertijd kampt de sector met een complexe markttoegang en moeilijkheden bij het verkrijgen van eerlijke prijzen.

SDG 15/
LEVEN OP HET LAND

SDG15 LEVEN OP HET LAND

Bescherm, herstel en bevorder het duurzaam gebruik van landecosystemen, beheer wouden duurzaam, bestrijd woestijnvorming, stop en maak landdegradatie ongedaan en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe

SDG Indicator	Eenheid	Doelstelling	Evaluatie
i69. Landoppervlakte in het Natura 2000-gebied	%	30	⊖
i70. Bossen met FSC- of PEFC-label	%	↗	⊕
i71. Populatie akkervogels	Index	↗	⊖

In België werd de eerste Nationale Biodiversiteitsstrategie (NBS) opgesteld in 2006 en sindsdien herzien in functie van de Aichi Doelstellingen die door CBD COP10 in 2010 werden aangenomen. De NBS formuleert een reeks prioritaire doelstellingen om het verlies aan biodiversiteit in België te voorkomen en te beperken. Het is het enige nationale document over biodiversiteit dat zowel op federaal als op regionaal niveau van toepassing is om tegemoet te komen aan de Europese en internationale verbintenissen van België. Ze vormt een kader voor het te volgen beleid en voor de acties ter uitvoering daarvan. Rekening houdend met de autonomie en de verdeling van de bevoegdheden i.v.m. leefmilieu tussen de vier bevoegdheidsniveaus, en de regionale karakteristieken, werd de verantwoordelijkheid aan elk beleidsniveau gegeven om de eigen prioriteiten te definiëren voor de uitvoering.

In 2022 werd door de vijftiende Conferentie der Partijen (COP15) van het CBD het Kunming-Montreal Globaal Biodiversiteitskader (GBF) goedgekeurd. Dit akkoord zet het kader uit voor alle nationale, regionale en globale inspanningen rond biodiversiteit tot 2030. Voor de nationale uitvoering van de GBF doelstellingen, is het cruciaal dat landen die afspraken zo snel mogelijk vertalen in de nationale plannen en beleidsmaatregelen. Partijen worden daarom verwacht hun nationale biodiversiteitsstrategieën en actieplannen te actualiseren tegen COP16 (2024) om ze af te stemmen op de nieuwe globale doelstellingen en de tijdige uitvoering ervan te ondersteunen.

België is meteen na CBD COP15 gestart met de ontwikkeling van een NBS voor de periode tot 2030. Deze NBS moet duidelijk aangeven hoe België tegen 2030 het verlies aan biodiversiteit in eigen land

en in zijn bevoorradingsgebieden zal stoppen en omkeren. Om de uitvoering van een actiegerichte en alomvattende NBS te doen slagen, zijn er bovendien voldoende financiële middelen en personeel nodig. De beslissingen van COP15 leggen daarom ook de nadruk op het ontwikkelen van een nationaal financieringsplan voor de NBS op basis van de methodologie gebruikt door BIOFIN of gelijkaardig. De opstelling van een dergelijk nationaal financieringsplan zal daarom deel uitmaken van de herziening van de NBS.

BIODIVERSITEITSPANNEN

De verschillende overheden in **België** namen de voorbije jaren verschillende actieplannen aan die de biodiversiteit beschermen, ondersteunen, herstellen en/of invasieve soorten bestrijden.

Om alle bestaande en toekomstige initiatieven en verbintenissen in de verf te zetten, richtte België de Belgian Biodiversity Alliance (BBA) op. Dit inclusief publiek-privaat partnerschap biedt alle private en publieke actoren in België een gemeenschappelijk platform. De online tool BiodiversiTree van de federale overheid en de drie gewesten helpt bedrijven bij concrete acties ten gunste van de biodiversiteit via vier actieterreinen: land, infrastructuur, aankoopbeleid en processen. De FOD Volksgezondheid treedt op als piloot, is verantwoordelijk voor het proces en het aankoopbeleid van het instrument en ziet toe op de ontwikkelingen.

Het federaal regeerakkoord bepaalt dat de **federale overheid** het goede voorbeeld geeft inzake biodiversiteit bij het beheer van federale domeinen die in handen zijn van de Regie der Gebouwen, de Spoorwegen en Defensie. De BiodiversiScape-approach die gelanceerd werd in 2022 geeft uitvoering aan deze bepaling. De Regie der Gebouwen is een van de vijf bedrijven die een pioniersrol vervullen in de #BeBiodiversity-strategie.

Het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest** richt zich op het bosbouwbeleid en de uitbreiding van de samenwerking met boeren om het pesticidegebruik af te bouwen.

Eind 2022 startte de **Duitstalige Gemeenschap** met

de oprichting van een duurzaamheidsfonds dat het verlies aan biodiversiteit kwantificeert bij de omzetting van niet-bebouwbaar naar bebouwbare grond. Diverse maatregelen moeten dit verlies compenseren en de gevolgen voor de biodiversiteit tot een minimum beperken.

Op gebied van ecosystemen en biodiversiteit wil **Vlaanderen** tot gezonde ecosystemen komen en een instandhoudingsbeleid realiseren. Dit heeft een rechtstreekse positieve impact op de klimaatverandering. Dit uit zich in de voortzetting of versterking van diverse Vlaamse beleidsplannen en programma's zoals Natura 2000, het Sigmaphan, dat Vlaanderen beter moet beschermen tegen overstromingen, en het AGNAS gebiedsgericht programma (afbakening van de gebieden van de natuurlijke en agrarische structuur). Naast de SDGs wordt het beleid ook beïnvloed door Europese ontwikkelingen, zoals de Europese Biodiversiteitsstrategie 2030, als onderdeel van de Europese Green Deal. Met betrekking tot de agrarische biodiversiteit gaan landbouwers via beheerovereenkomsten en vanaf 2023 ook via ecoregelingen vrijwillig een engagement aan om extra inspanningen te doen.

NATUUR EN BOSBEHEER

Op vlak van natuurbeheer leggen verschillende beleidsinitiatieven de nadruk op het aanplanten van nieuwe bossen en hagen.

Het in 2019 opgestarte project Yes We Plant moedigt het planten van bomen en hagen in **Wallonië** aan via subsidies voor burgers, gemeenten, landbouwers, bedrijven en scholen. Hagen zorgen voor ecologische verbindingen en bevorderen de verspreiding en migratie van soorten, waaronder de herkolonisatie van verstoorte milieus. Bovendien zorgen ze voor structuur en afwisseling in onze landschappen. In oktober 2022 waren er al meer dan 1.400 kilometer aan hagen en 1.364.000 bomen geplant in Wallonië.

De projectoproepen en bijhorende premies van Forêt Résiliente (2021 en 2022) moedigden boseigenaren aan om te opteren voor een bosbeheer dat beter bestand is tegen klimaatverandering. Het doel was om populaties die weinig veerkrachtig zijn, een

gelijkmatige leeftijd hebben, monospecifiek zijn of uitsterven, diverser en onregelmatiger te maken, en de regeneratie af te stemmen op de creatie van een biodiverser bos dat bestaat uit een combinatie van soorten die zijn aangepast aan de wereldwijde veranderingen.

Vlaanderen heeft duidelijke natuuroitbreidingsdoelstellingen voor ogen: 20.000 ha bijkomende natuur onder effectief beheer brengen voor het einde van de legislatuur in 2024 en 10.000 ha nieuw bos tegen 2030, waarvan 4.000 ha tegen 2024. Via activeringsprogramma's en communicatiecampagnes brengt de Bosalliantie, een partnerschap van overheden en natuurorganisaties, bedrijven, verenigingen en particulieren, de noodzaak tot het creëren van meer bos onder de aandacht. De Bosalliantie is voorts een handige partner voor al wie wil bijdragen aan de bosuitbreiding, maar niet beschikt over de kennis.

INVASIEVE SOORTEN

Het Nationaal Actieplan voor de Aanpak van de Onopzettelijke Introductie en Verspreiding van Invasieve Uitheemse Soorten voorkomt de onopzettelijke introductie en verspreiding van 53 invasieve uitheemse soorten die de Europese Economische Ruimte (EER) als prioritair beschouwt. Het richt zich tot drie thema's:

- Bezit voor publieke en private doeleinden;
- Recreatieve en professionele activiteiten in zoetwatermilieus;
- Transport van habitatmateriaal (zoals bodembedekking), kweeksubstraat en machines.

Vlaanderen engageert zich om de impact van invasieve, uitheemse soorten in te perken met een gecoördineerde aanpak, waarbij de overheid private eigenaars, grondgebruikers en terreinbeherende organisaties betreft.

BODEMBEHEER

Bodemherstel en bodemzorg, waaronder bodemsanering, staan centraal om SDG 15.3 te bereiken.

Vlaanderen brengt deze visie in de praktijk via agentschappen als de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM).

In 2016 nam het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest** een natuurplan aan dat een visie voorstelt om de natuur en de biodiversiteit in het Brussels Gewest te ontwikkelen tegen 2050. De strategische doelstellingen voor 2020 zijn verlengd tot 2025. Het plan omvat instandhoudingsacties, via de actieve bescherming van zestien natuurreservaten, twee bosreservaten en drie Natura 2000-gebieden. Op die manier heeft 14,5 procent van het gewestelijke grondgebied ten minste een van deze actieve beschermingsstatussen.

INTERNATIONALE ACTIES

België neemt actief deel aan Europese en internationale processen om verwoestijning, biodiversiteitsverlies en de degradatie van ecosystemen een halt toe te roepen. België erkent hierbij het belang van duurzaam bosbeheer. De Belgische ontwikkelingssamenwerking onderschreef dan ook de Global Forest Pledge (EUR 200M 2021-2025) en de Congo Basin Forest Pledge (EUR 26M 2021-2025). België draagt onder meer bij tot het Central African Forest Initiative (CAFI). Daarnaast is ons land actief in de bescherming van ecosystemen en biodiversiteit via financiering aan multilaterale fondsen als het Green Climate Fund (GCF) en het Global Environment Facility (GEF), via partnerorganisaties als het VN-Milieuprogramma (UNEP) en via niet-gouvernementele actoren.

Een speciale vermelding verdient CEBIOS, het programma van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen. Via dit programma werken wetenschappers uit Noord en Zuid samen om kennis en ervaring rond biodiversiteit te versterken, en zo ook de levensomstandigheden van de bevolking in de betrokken partnerlanden te verbeteren.

UITDAGINGEN

De strijd tegen de erosie van de biodiversiteit vereist structurele maatregelen voor het behoud, de bescherming en het herstel van ecosystemen. Het vereist een heroverweging van onze relatie met de natuur en nodigt ons uit om "nature based solutions" (UNEA 5.2 resolutie 5) op alle mogelijke niveaus en sectoren te implementeren. Daarnaast dient ook te worden ingezet op open ruimte.

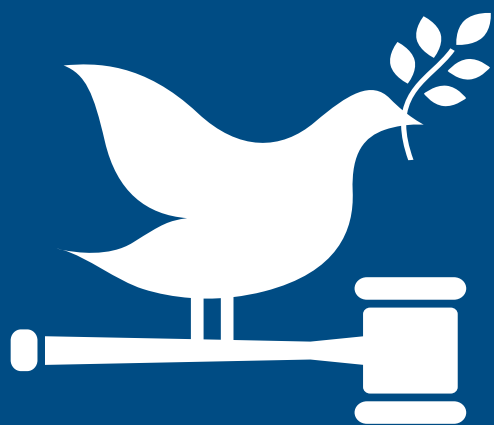
België is op alle verschillende beleidsniveaus volop bezig om de nieuwe internationale engagementen en verplichtingen (Kunming-Montreal globaal Biodiversiteitskader 2022) en de Europese doelstellingen inzake biodiversiteit (European Green Deal met o.a. de biodiversiteitsstrategie 2030 en de Farm-2-Fork-strategie 2030) te implementeren. Dit zowel wat betreft het behoud en de bescherming van de biodiversiteit in eigen land als wat betreft onze ecologische voetafdruk elders in de wereld.

Wat betreft biodiversiteitsfinanciering ("resource mobilisation"), zowel op nationaal als op internationaal vlak, kunnen nog grote stappen voorwaarts gezet worden.

Soms worden binnen België beleidskeuzes gemaakt die winsten leveren op korte termijn, maar waarbij de lange termijn-impact en de impact op bepaalde ecosystemendiensten, zoals een veerkrachtige bodem, niet in overweging worden genomen.

Door de specificiteit van ons land, met een dichte bevolkingsdichtheid en veel menselijke en economische activiteiten op een beperkte oppervlakte, vergt het binnen België politieke moed om snel de nodige en structurele stappen te zetten in de strijd tegen de verdere erosie van de biodiversiteit.

SDG 16/
VREDE, VEILIGHEID
EN STERKE PUBLIEKE
DIENSTEN

SDG16 VREDE, VEILIGHEID EN STERKE PUBLIEKE DIENSTEN

Bevorder vreedzame en inclusieve samenlevingen met het oog op duurzame ontwikkeling, verzeker toegang tot justitie voor iedereen en bouw op alle niveaus doeltreffende, verantwoordelijke en inclusieve instellingen uit

SDG Indicator	Eenheid	Doelstelling	Evaluatie
i76. Veiligheidsgevoel in de openbare ruimte	%	↗	+
i77. Corruptieperceptie-index	Index 0-100	↗	○
i78. Vertrouwen in instellingen	%	↗	○

Alle overheden zetten in op vreedzame en inclusieve samenlevingen. Op alle overheidsniveaus zijn de overheidsinstellingen toegankelijk.

DEFENSIE

Tijdens de periode van dit Vrijwillig Nationaal Rapport was de Belgische veiligheidsomgeving in constante evolutie en werd ze complexer, onzekerder en minder voorspelbaar. Om hier adequaat op in te spelen maakte België, na een periode van besparingen, de kentering. Dit mondde uit in de publicatie van het STAR-plan (Security & Service – Technology – Ambition – Resilience) door de minister van Defensie in 2022. Samen met de herziene militaire programmawet zal dit plan Defensie op lange termijn de nodige capaciteiten geven om te reageren op de uitdagingen van vandaag.

CORRUPTIE

Momenteel loopt de uitvoering van de aanbevelingen van het evaluatieverslag van België in het kader van de vijfde evaluatieronde van de Groep van Staten tegen Corruptie van de Raad van Europa. Dit handelt over de preventie van corruptie en de bevordering van integriteit in de hoge uitvoerende functies van de centrale overheden.

Wanneer de douane hierom verzoekt, moet je zowel begeleide als onbegeleide liquide middelen vanaf een waarde van 10.000 euro aangeven bij het binnenkomen of verlaten van België van of naar een andere EU-lidstaat. Conform de nieuwe bepalingen mag de douane ook optreden bij bedragen van minder dan 10.000 euro indien er aanwijzingen zijn dat de liquide middelen verband houden met criminele activiteiten.

STERKE PUBLIEKE DIENSTEN

Het kenniscentrum Do No Significant Harm (DNSH) ondersteunt degenen die verantwoordelijk zijn voor maatregelen van het herstel- en investeringsplan bij de naleving van dit Europese beginsel, dat inhoudt dat je geen significante schade mag toebrengen aan zes specifieke milieudoelstellingen. De **federale overheid** wil in 2023 ook deelnemen aan een Europees project van het type Technical Support Instrument dat zich richt op de integratie van het geen-schade principe en de milieudimensie in de programma's voor overheidsfinanciering.

CRISISMANAGEMENT

Deze initiatieven helpen om lessen te trekken uit de COVID-19-crisis en ons land beter voor te bereiden op toekomstige crisissen:

- Structurele uitbouw van de dienst crisisbeheer binnen de federale overheid op basis van een netwerkstructuur die de basis vormt voor een flexibel inzetbare en optimaal werkende dienst;
- Heruitwerking van het algemeen crisisvoorbereidingsplan (Generic Preparedness Plan, GPP), een plan dat een holistisch kader biedt voor het beheer van gezondheids crisissen, ongeacht of deze zich al eerder voordeden of, wat waarschijnlijker is, nog volledig onbekend of zelfs onvermoed zijn;
- Deelname aan de uitwerking van het partnerschap Pandemic Preparedness in het kader van het Europese onderzoeksprogramma Horizon Europe. Dit moet toestaan om een geconsolideerde Europese onderzoeks- en innovatieruimte op te bouwen die het reactie- en anticipatievermogen van de EU op opkomende gezondheidsbedreigingen verbetert, o.a. door een betere coördinatie van de financiering van onderzoek en innovatie op Europees, nationaal en gewestelijk niveau;
- Integratie van een hoofdstuk pandemie binnen de ziekenhuisnoodplannen, opdat de ziekenhuizen de Pandemic Preparedness ook operationeel kunnen integreren binnen hun noodplannen.

DIGITALISERING

Vlaanderen werkt aan transparante en digitale besluitvorming. Digitaal Vlaanderen is de strategische partner voor het realiseren en begeleiden van digitale transformatieprojecten voor Vlaamse en lokale besturen. Met de oprichting van het Vlaams Datanutsbedrijf wil Vlaanderen koploper worden in de Europese data-economie. g. Binnen de Vlaamse Datastrategie 2022 maakt de Vlaamse Overheid met 202 acties vaart van haar evolutie naar een datage-dreven overheid.

COACHING NAAR DUURZAME ORGANISATIES

Het **Waal Gewest** ontwikkelde een instrument waarmee de geselecteerde organisaties een jaar lang gratis ondersteund worden bij hun overgang naar duurzaamheid. Na afloop van de coaching heeft de organisatie een SDG-plan klaar dat de strategische acties voor de komende jaren stuurt. De organisatie verbindt zich ertoe op de meest relevante punten voor duurzame ontwikkeling te opteren, conform de uitdagingen en hefbomen.

INTERNATIONALE ACTIES

De **federale overheid** focust zich op het aanpakken van de grondoorzaken van kwetsbaarheid, het opbouwen van de veerkracht van de bevolking in kwetsbare contexten en het versterken van de bestuursaspecten overeenkomstig SDG 16+. We realiseren daarbij projecten in ieder van onze partnerlanden, met doelstellingen verbonden aan SDG 16, waaronder mensenrechten, democratie, transitionele justitie, strijd tegen corruptie, goed bestuur, inclusieve maatschappijopbouw, vrouwenrechten en jongeren.

België is van mening dat een kritisch maatschappelijk middenveld een cruciale rol speelt. Daarom schreef de federale overheid projectoproepen uit ter versterking van de mensenrechten en de democratie in vier partnerlanden waar de uitdagingen op dit vlak bijzonder groot zijn. De mensenrechten en de stem van het maatschappelijke middenveld zullen ook een plaats krijgen in bilaterale program-

ma's van de federale overheid, met name met Palestina, Uganda en de DR Congo. Via een nieuwe cyclus van vijfjarenprogramma's (2022-2026) voor niet-gouvernementele samenwerkingspartners verloopt een kwart van het budget voor internationale solidariteit via partners uit het maatschappelijke middenveld (zie SDG 17). Bovendien versterkte ons land de samenwerking met het Bureau van de Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor de Mensenrechten (OHCHR), zowel met meer financiële middelen als door steun voor specifieke nationale kantoren.

JUSTITIE

Ons land maakt deel uit van de Coalitie in de Strijd tegen de Georganiseerde Misdaad, samen met Nederland, Frankrijk, Spanje, Duitsland en Italië. Op 7 oktober 2022 keurden de zes landen in Amsterdam het gezamenlijk actieplan goed. Krachtlijnen zijn de beveiliging van havenfaciliteiten, informatie-uitwisseling, inbeslagname van criminele vermogens in het buitenland en het bundelen van krachten. Het Benelux-Verdrag inzake Politiesamenwerking van 2018 treedt in 2023 in werking.

De workshop RECHT-vaardig, die wordt georganiseerd in verschillende justitiehuisen, is een sensibiliserende workshop over de werking van het gerecht voor leerlingen van de derde graad van het beroeps-, technisch en algemeen secundair onderwijs.

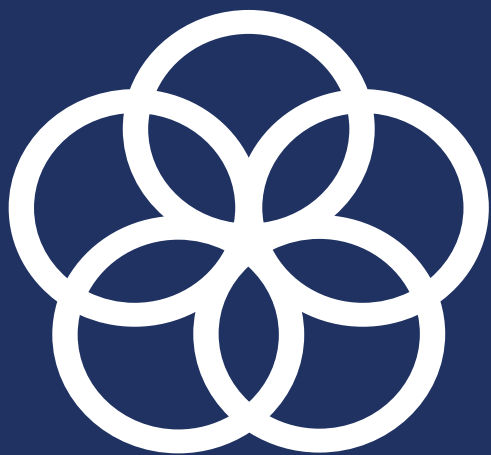
UITDAGINGEN

Het vertrouwen van de Belgen in hun regering tussen 2007 en 2020 sterker gedaald dan in vergelijkbare OESO-landen. Het maximaal behouden van het vertrouwen van de burgers in instellingen is onmiskenbaar een uitdaging voor de democratie en belangrijk voor de sociale cohesie.

Het vormgeven aan doeltreffende en transparante instellingen die oog hebben voor participatieve en representatieve besluitvorming, is een doorlopende opdracht voor de verschillende overheden in België. Het maximaal behouden van het vertrouwen van de burgers in instellingen is essentieel voor de democratie en belangrijk voor de sociale cohesie.

Qua toegankelijkheid verdient vooral het inclusief houden van de digitalisering aandacht. Overheden moeten meer weerbaar en wendbaar worden in een zich snel ontwikkelende samenleving die steeds digitaal wordt, en zorgen dat iedereen meekan in die verandering. Een inclusieve data-economie tracht het vertrouwen van de burger in het delen van data te vergroten, door in te zetten op veiligheid, controle en privacy. Tegelijk moet ook de economie hiervan beter worden, door data beter vindbaar, bruikbaar en uitwisselbaar te maken.

SDG 17/
PARTNERSCHAP OM
DOELSTELLINGEN
TE BEREIKEN

SDG17 PARTNERSCHAP OM DOELSTELLINGEN TE BEREIKEN

Versterk de implementatiemiddelen
en revitaliseer het wereldwijde
partnerschap voor duurzame ontwikkeling

SDG Indicator	Eenheid	Doelstelling	Evaluatie
i79. Officiële ontwikkelingshulp	% BNI	0,7	—
i80. Officiële ontwikkelingshulp aan de minst ontwikkelde landen	% Hulp	50	—
i82. Dette publique	% BBP	↘	—

CAPACITEITSOPBOUW

België werkt aan de versterking van de samenwerking en coördinatie voor universele sociale bescherming. Een belangrijke hinderpaal voor de ontwikkeling van sociale bescherming is het gebrek aan technische expertise, zowel in de partnerlanden als binnen de ontwikkelingsagentschappen. Om dat obstakel uit de weg te ruimen, richtte de **federale overheid** het servicecenter BELINCOSOC op. Het Europese project SOCIEUX+ gebruikt een gelijkaardige aanpak.

De Social Protection Inter-Agency Cooperation Board voor maatschappelijke bescherming en het Global Partnership for Universal Social Protection 2030 zijn opgericht onder auspiciën van de Wereldbank en de Internationale Arbeidsorganisatie om de coördinatie op wereldwijd niveau te verbeteren. België is van beiden stichtend lid.

De Belgische Dialoog Universele Sociale Bescherming zag in 2018 het levenslicht en brengt diverse actoren van de sociale bescherming samen, zowel overheden als ngo's, vakbonden, mutualiteiten, etc.

PARALLELE BEVOEGDHEDEN EN HANDEL

De Wallonia International Business Awards 2022, georganiseerd door het **Waalse** Agentschap voor Export en Buitenlandse Investerings, lanceerde naast de traditionele prijzen een prijs voor duurzame ontwikkeling. Dit is een bevestiging van de Grote Prijs 2020 die voor het eerst een Waals bedrijf beloont dat zich met succes internationaal ontplooid dankzij een duurzame overgang van zijn producten/diensten.

De Waalse gids *Entreprendre Durable à l'International* is een informatief en geïllustreerd instrument over het belang van SDGs als internationale ontwikkelingsstrategie.

Vlaanderen Versnelt is de internationaliseringsstrategie voor de Vlaamse economie. Daarmee wil Vlaanderen haar internationale positie versterken in vijf domeinen, namelijk Life Sciences & Health, Food, Solution Driven Engineering & Technology, Smart Logistics en Sustainable resources, Materials & Chemistry. Flanders Investment and Trade (FIT)

heeft momenteel een gediversifieerd netwerk op zowat honderd plaatsen in de wereld. De ambitie is om ook Vlaamse Science & Technology-offices uit te bouwen in het buitenland. Bovendien zal FIT, samen met andere betrokken agentschappen en departementen, bedrijven ertoe aanzetten om mensenrechten te eerbiedigen en hen informeren over het belang van duurzaamheid op internationale schaal. De werking van het FIT inzake Maatschappelijk Verantwoord Internationaal Ondernemen heeft onder meer tot doel de Vlaamse internationale ondernemers aan te zetten tot integratie van de SDGs in hun bedrijfsstrategieën.

De **Duitstalige Gemeenschap** onderhoudt permanente contacten met buitenlandse - vooral Duitstalige - staten, maar ook met partnerregio's in het buitenland, vaak onder de vorm van een officiële samenwerkingsovereenkomst.

Sommige internationale partnerschappen functioneren zonder overeenkomsten, omdat zij zijn opgericht vanwege dringende gebeurtenissen. Zo kwam in 2020 en van 2021 de grensoverschrijdende Corona Taskforce bijna wekelijks bijeen om gezamenlijk de gevolgen van de pandemie over de grenzen heen te bestrijden.

PARTNERLANDEN EN SYSTEMISCHE KWESTIES

In 2021 startte op **federaal** niveau de voorbereiding van nieuwe portefeuilles voor overheidssamenwerking met Tanzania, Mozambique, Uganda, Benin, Guinee, Marokko, Niger, Burkina Faso, Palestina en de DR Congo. In 2021 keurden de Belgische overheden twee thematische portefeuilles goed rond klimaat in de Sahel en sociale bescherming in Centraal-Afrika. In datzelfde jaar sloten de Belgische overheden zesentwintig geografische en vier thematische gemeenschappelijke strategische kaders af met de niet-gouvernementele partners van de Belgische ontwikkelingssamenwerking.

Op multilateraal niveau kiest de **federale overheid** sinds 2009 hoofdzakelijk voor niet-geoordeelde financieringen. Zo ontvangen vijftien internationale partnerorganisaties meer dan een derde van de federale multilaterale ontwikkelingshulp. De Euro-

pese Unie is een andere belangrijke partner: meer dan een kwart van de officiële ontwikkelingshulp van België gaat naar de EU, en België is nauw betrokken bij de Team Europe-initiatieven die interventies van de lidstaten en de Europese Commissie samenbrengen om een groter effect te creëren. De voorbije drie jaar (2020-2022) investeerde ons land gemiddeld meer dan 200 miljoen euro per jaar in de Wereldbankgroep en andere regionale ontwikkelingsbanken zoals de Afrikaanse Ontwikkelingsbank.

Vanuit handelsoogpunt pleit België voor de effectieve uitvoering van de verbintenissen uit de hoofdstukken Handel en Duurzame Ontwikkeling (Trade & Sustainable Development – TSD) van de handelsovereenkomsten van de EU, onder voorbehoud van een passend mechanisme voor geschillenbeslechting. Deze hoofdstukken bevatten de verbintenissen met betrekking tot het recht op arbeid, sociale rechten, gender en milieu.

Sinds de aanpassing van het Kaderdecreet **Vlaamse Ontwikkelingssamenwerking** in 2018 worden de SDGs prominenter toegepast bij het promoten van Ontwikkelingssamenwerking in Vlaanderen. Het grootste deel van de Vlaamse officiële ontwikkelingshulp concentreert zich op een beperkt aantal sectoren. In 2021 was gezondheid, bevolking en reproductieve gezondheid met 40% de belangrijkste sector binnen de Vlaamse officiële ontwikkelingshulp. Milieubescherming en energie ontving 15%. Ongeveer 12% van de Vlaamse officiële ontwikkelingshulp was gericht op onderwijs. Vlaanderen heeft een traditie om samen te werken met multilaterale organisaties.

Brussels International organiseert in samenwerking met Leefmilieu Brussel en/of hub.brussels een projectoproep Zuid. Sinds 2019 is het thema van deze oproep duurzame en inclusieve economische ontwikkeling. Deze projectoproep heeft tot doel de armoede uit te roeien en de duurzame verstedelijking (doelstelling 11.3) in de partnerregio's van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te versterken.

Het ontwikkelingsbeleid van de **Duitstalige Gemeenschap** wil organisaties uit de Duitstalige Gemeenschap ondersteunen bij duurzame projecten in structureel zwakke regio's. Rechtstreekse financiële hulp wordt alleen verleend in uitzonderlijke en onverwachte crisissituaties, zoals na de overstro-

mingen in Pakistan, de droogte in Oost-Afrika, de ebolacrisis in West-Afrika, de hongersnood in de Sahel, de aardbevingen en tsunami's in Indonesië, de aanpak van de coronacrisis in ontwikkelingslanden of de oorlog in Oekraïne.

BELEIDSCOHERENTIE

België beschikt over enkele institutionele mechanismen om de beleidscoherentie te verbeteren. Wat duurzame ontwikkeling betreft bestaat er de interministeriële conferentie voor duurzame ontwikkeling waar o.a. de nationale strategie duurzame ontwikkeling werd aangenomen en de opmaak van de VNRs plaats vindt. Verder zijn bijvoorbeeld de gefedereerde entiteiten vertegenwoordigd in de interdepartementale commissie voor duurzame ontwikkeling.

UITDAGINGEN

De totale buitenlandse schuld van lage- en middeninkomenslanden bedroeg eind 2021 9 biljoen dollar. Dat is meer dan verdubbeld in de laatste tien jaar. Door deze schuldenlast, gekoppeld aan de stijgende rente en vertragende groei dreigen veel landen in een schulden crisis terecht te komen. Dit betekent ook een druk op de beschikbare middelen voor het behalen van de SDGs.

Het aandeel van de buitenlandse schuld dat verschuldigd is aan particuliere crediteuren (namelijk banken en obligatiehouders) is het afgelopen decennium sterk toegenomen. Het aandeel van de schuld aan overheidsschuldeisers die niet behoren tot de Club van Parijs is sterk toegenomen. Deze ontwikkelingen maken herstructurering aanzienlijk moeilijker. Eind 2021 hadden lage- en middeninkomenslanden 61% van hun overheidsschuld en door de overheid gegarandeerde schuld bij particuliere schuldeisers, een stijging met 15 procentpunt ten opzichte van 2010.

De verschillende regeringen in België zijn verdedigers van de principes van het multilateralisme. In een wereld waarin landen steeds meer onderling afhankelijk zijn en samenlevingen meer dan ooit met elkaar verbonden zijn, is internationale samen-

werking een absolute noodzaak. Multilateralisme is de sleutel tot internationale stabiliteit, sterkere democratie en meer welzijn voor iedereen. Binnen multilaterale instellingen kunnen meningsverschillen tussen lidstaten soms een probleem vormen, met name op het gebied van seksuele en reproductieve gezondheid en rechten. Het is ook belangrijk om op multilateraal niveau samen te werken en beleidscoherentie te zoeken. Het is belangrijk dat de spelregels voor iedereen hetzelfde zijn.

België is een stichtend lid van de Wereldhandelsorganisatie. De beslissingen over het zogenaamde Geneva Package waren in 2022 een positief element (besluiten over visserijsubsidies, WTO-reactie op noodsituaties, waaronder een vrijstelling van bepaalde vereisten met betrekking tot licenties voor COVID-19-vaccins, voedselveiligheid en landbouw, en hervorming van de WTO). De onderhandelingen in de Doha Round en de inactiviteit van het Appellate Body zijn belangrijke uitdagingen voor het multilateralisme.

Naargelang het beleidsniveau (mondiaal, Europees, Belgisch, deelstaatniveau) worden soms andere indicatoren gebruikt. Meer coherentie in de manier waarop de verschillende beleidsniveaus de uitvoering van de SDGs en de daarbij horende targets opvolgen is wenselijk. Bij het gebruik en de keuze van indicatoren moet er aandacht zijn voor de (internationale) vergelijkbaarheid.

Om Agenda 2030 te realiseren moeten alle landen mee zijn. De overheden in België moeten blijvend aandacht besteden aan het internationaal level playing field voor bedrijven zodanig dat ze geen competitief nadeel ondervinden.

Het is belangrijk om zich ook in de huidige crisistijden voldoende te blijven richten op het langetermijnperspectief van de SDGs. Beslissingen die nu genomen worden moeten compatibel zijn met de SDGs. Het is belangrijk dat België de 0,7% voor internationale samenwerking behaalt.

07

BIJDRAGE VAN HET
MAATSCHAPPELIJK
MIDDENVELD AAN DE
VNR 2023

07

BIJDRAGE VAN HET
MAATSCHAPPELIJK MIDDENVELD
AAN DE VNR 2023

ALGEMEEN

Op vraag van de Interministeriële Conferentie Duurzame Ontwikkeling (IMCDO) werd in het najaar van 2022 een breed participatief proces gestart waarbij aan organisaties van het middenveld de kans werd gegeven een inbreng te doen in het proces van de opmaak van de Voluntary National Review (VNR). In dat proces speelde de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling (FRDO)² een coördinerende rol.

Een uitgebreide lijst van organisaties kreeg de uitnodiging om hun visie over te maken, als antwoord op een vragenlijst. Meer dan dertig reacties kwamen binnen. Van al die reacties werden syntheses gemaakt, per maatschappelijke groep.³ Daarnaast waren er ook interactieve sessies tijdens het SDG Forum, dat plaatsvond op 4 oktober in Brussel.⁴ Organisaties en burgers konden met elkaar in dialoog gaan over de VNR, mee op basis van de eerder ingediende reacties. Het resultaat van de syntheses en discussies werd vervolgens overhandigd aan de IMCDO.

De organisaties van het maatschappelijk middenveld waarden dat er – in vergelijking met het VNR-proces in 2017 – meer ruimte werd gegeven voor participatie tijdens de voorbereidende fase van de redactie van de VNR.⁵

Door verschillende adviesraden werd begin 2023 een gezamenlijk advies uitgebracht over het op dat moment beschikbare ontwerp van de VNR. Daarin werd onder meer beoordeeld of er sprake is van een duidelijke vooruitgang op het vlak van kwaliteit

van het VNR-rapport ten opzichte van de versie van 2017. De eerste VNR van 2017 werd omschreven als een ‘nulmeting’. De afspraak was dat de tweede VNR veel meer een evaluatie zou zijn van de uitvoering van het beleid en niet zozeer een opsomming van intenties. De beoordeling daarvan is te vinden in het genoemde advies.⁶

In dit hoofdstuk is een samenvatting te vinden van de eigen bijdrage van het maatschappelijk middenveld en de verwachtingen ten aanzien van de VNR, zoals uitgesproken tijdens het participatief proces in het najaar van 2022. De bijdragen zijn gebundeld per maatschappelijke groep en gebaseerd op de ontvangen bijdragen van de organisaties en geeft dus niet noodzakelijk een volledig beeld van het geheel van die maatschappelijke groep.

BIJDRAGE VAN HET MAATSCHAPPELIJK
MIDDENVELD AAN DE UITVOERING VAN
DE 2030 AGENDA⁷

WERKGEVERSORGANISATIES

De verschillende organisaties die de ondernemingen vertegenwoordigen ondersteunen of stimuleren acties rond alle SDGs, met enkele accenten.

De Vlaamse landbouworganisatie **Boerenbond** heeft heel wat concrete projecten die gericht zijn op het versterken van de landbouwsector met het oog op de grote uitdagingen van op economisch, sociaal en ecologisch vlak. Er is nood aan antwoorden op

² FRDO: <https://frdo-cfdd.be/>

³ Alle bijdragen en de syntheses zijn verzameld op de website van de FRDO: <https://frdo-cfdd.be/nieuws/bijdrage-maatschappelijk-middenveld-aan-de-voluntary-national-review-2023/>

⁴ SDG Forum 2022: <https://sdgforum.be/>

⁵ Over het ontwerp van VNR van 2017 maakten enkele adviesraden een advies: <https://frdo-cfdd.be/adviezen/advies-over-het-belgische-rapport-voor-de-voluntary-national-review-2017/>

⁶ <https://frdo-cfdd.be/adviezen/05-advies-over-het-ontwerp-van-de-voluntary-national-review-2023/>

⁷ In de afzonderlijke bijdragen van de verschillende organisaties, zoals te vinden op de website van de FRDO, zijn telkens links te vinden naar de concrete genoemde initiatieven. Dit hoofdstuk bevat slechts een beperkte selectie van alle initiatieven.

kwesties van klimaat, energie en natuur met tegelijk zorg voor een leefbaar inkomen.

De Waalse ondernemersorganisatie *Union Wallone des Entreprises (UWE)* heeft zich geconcentreerd op sensibilisering en vorming van bedrijven over het geheel van de SDGs. Zo is er een speciale website ontwikkeld voor de UWE-leden, samen met de Waalse overheid. Daarin wordt een overzicht gegeven van allerlei Waalse bedrijven die actief zijn rond 63 van de 169 targets bij de SDGs. Bedrijven die zich willen engageren voor bepaalde SDGs worden daarbij begeleid, via een aantal thematische cellen.

De nationale ondernemersorganisatie *Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO)* verwijst in de eigen bijdrage naar hun vernieuwde missie 'Creating Value for Society'. De organisatie wil de gids zijn om de bedrijven doorheen de grote maatschappelijke en sociaal-economische uitdagingen van de toekomst te loodsen. Zo wordt er gewerkt aan langetermijnvisies in verschillende transversale domeinen (mobiliteit, circulaire economie, fiscaliteit, energie, arbeidsmarkt, digitalisering, ...). Dat gebeurt via studies, rapporten en deelname aan publieke debatten. Samen met alle sectorfederaties is ook een algemene toekomstvisie voor ons land uitgewerkt, met als titel Horizon 2030. Daarbij wordt uitdrukkelijk verwezen naar de SDGs als kader en naar de intentie om ons land 'SDG-Proof' te maken. De organisatie kiest ook voor sensibilisering over nieuwe tendensen en brengt goede praktijken in beeld. De sectoren die lid zijn van de organisatie hebben ook duurzaamheidsverslagen en roadmaps gemaakt.

De *Vlaamse ondernemersorganisatie Voka* probeert de SDGs op verschillende manieren te verankeren in de eigen werking. Centraal staat het 'Plan Samen Groeien', met grote aandacht voor gezondheid, innovatie en duurzaamheid. Via het Voka Charter Duurzaam Ondernemen worden meer dan 300 bedrijven actief ondersteund in hun plannen om de 17 SDGs uit te voeren. Bedrijven kunnen certificaten krijgen voor hun inspanningen en Voka werkt daartoe samen met Cifal Flanders en UNITAR. Daarnaast zijn er voor specifieke SDGs bv. lerende netwerken rond energie en duurzaam ondernemen, digitaliseringstrajecten, een platform rond zorg, ...

Verso vzw, de intersectorale werkgeversorganisatie voor Vlaamse sociale ondernemingen vertegen-

woordigt sociale ondernemingen. Verso verankerde de SDGs al jaren in haar dagelijkse werking. Via sensibilisatie en informatie over goede praktijken promoot ze duurzaam ondernemen en innovatie, ook binnen het sociaal overleg. Verso trekt het 'Hand on inclusion'-project voor Vlaanderen. De organisatie zorgt voor intersectorale acties en opleiding- en vormingsinitiatieven over de SDGs. Via het project ECOSWITCH wordt er gewerkt aan actie en transitie van de sectoren met betrekking tot de SDGs.

Uit de discussies tijdens het SDG Forum bleek dat heel wat bedrijven, ook kleine ondernemingen, mee bijdragen aan de realisatie van de SDGs, ook al communiceren of certifiëren ze dat niet altijd. Er werd ook vermeld dat partnerschappen met ngo's het engagement van bedrijven kunnen vergroten.

WERKNEMERSORGANISATIES

De verschillende syndicale organisaties besteden binnen hun werking veel aandacht aan de SDGs.

Voor de *Algemene Centrale liberale vakbonden van België (ACLVB)* ligt de nadruk daarbij op de P van 'People'. Het gaat dan meer concreet over SDG 3, SDG 4, SDG 8, SDG 11, SDG 12, SDG 13, SDG 16, SDG 17. De organisatie zet zich sterk in om via de 'Sustatool' vakbondsafgevaardigden te vormen en sensibiliseren. Met die tool kunnen ze de SDGs via de sociale dialoog op de werkvloer brengen. De methodiek die de organisatie gebruikt om de SDGs op de werkvloer te brengen is door de EU geselecteerd als een goede praktijk. Het ACLVB heeft de werking met de Sustatool voorgesteld aan de andere Europese vakbonden, in het kader van SDG 17 (partnerschappen). Via de eigen ngo voor ontwikkelingssamenwerking (BIS-MSI) is er met partners in Afrika samengewerkt rond de SDGs. Als promotie van SDG 8 hebben de drie Belgische vakbonden de campagne 'Timefor8' van ITUC/ETUC ondersteund.

En ook de acties van de *Algemene christelijke vakverbond (ACV)* richten zich op de P van 'People', met aandacht voor SDG 3, SDG 4, SDG 5, SDG 8, SDG 11, SDG 12, SDG 13, SDG 16, SDG 17. Voor wat betreft de P van 'Partnership' heeft de organisatie een routekaart ontwikkeld over duurzame ontwikkeling op Waals niveau. Het ACV heeft ook de campagne 'Timefor8' ondersteund en gepromoot.

DE INCLUSIEVE SAMENLEVING

Verschillende organisaties die werken aan een meer inclusieve samenleving besteden veel aandacht aan de SDGs.

Zo werkt het *Belgian Disability Forum (BDF)* in het kader van de principes 'niemand achterlaten', 'verbondenheid en ondeelbaarheid' en 'inclusiviteit'. De focus ligt vooral op de SDG 1, SDG 3, SDG 4, SDG 5, SDG 8, SDG 10 en SDG 11. Via verschillende communicatiekanalen geeft het BDF informatie over de manier waarop de SDGs van belang zijn voor personen met een handicap.

Het *Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting* maakte in 2019 een belangrijk rapport over duurzaamheid en armoede. De SDGs vormen het kader voor dit rapport. Het Steunpunt is erkend als SDG Voice. Belangrijke prioritaire SDGs voor de eigen werking zijn SDG 1 en SDG 10. In de verschillende activiteiten van het Steunpunt komen verder wel alle SDGs aan bod.

Voor *ATD Vierde Wereld België* staat SDG 1 centraal in haar werking. De organisatie verwijst naar een participatief onderzoek, in partnerschap met de universiteit van Oxford. In dat project kunnen mensen in armoede, professionals en universitaires samenwerken. Het doel van dit project is te komen tot een beter beleid van armoedebestrijding op nationaal en internationaal niveau.

In de discussie tijdens het SDG Forum kwam naar voor dat transitieprocessen in het algemeen vaak niet erg inclusief zijn. Niet alle maatschappelijke groepen kunnen er volwaardig aan participeren. Het zijn vaak de meest kwetsbare groepen die zwaarder getroffen worden, onder meer door de klimaatverandering, maar die het minst de middelen hebben om zich ertegen te beschermen.

NIET-GOUVERNEMENTELE ORGANISATIES (NGO's)

Het is duidelijk dat de verschillende NGO's veel aandacht besteden aan de verschillende SDGs in al hun activiteiten. Ongeveer alle SDGs worden genoemd in de bijdragen van de NGO's die deelnamen aan de bevraging. Alleen SDG 14 werd niet genoemd. De SDG die het vaakst wordt genoemd door de verschillende NGO's is SDG 10 (tegengaan ongelijk-

heid), gevolgd door SDG 5 (gendergelijkheid). Het tegengaan van vormen van ongelijkheid blijkt dus heel belangrijk te zijn voor de verschillende NGO's. Verder is het zo dat sommige NGO's zich specifiek richten op welbepaalde SDGs.

Zo kan men zeggen dat de *Nederlandstalige Vrouwenraad* veel aandacht heeft voor onder meer armoede en gendergelijkheid en empowerment van vrouwen. De Vlaamse Jeugdraad brengt advies uit over alle onderwerpen die kinderen, jongeren en jeugdorganisaties aanbelangen, wat gerelateerd is aan verschillende SDGs. De instelling gaf ook een bijdrage tijdens de Belgische UPR.

De Franstalige organisatie voor duurzame ontwikkeling *Associations 21* richt zich vooral op SDG 4. De organisatie ontwikkelde een speciale tool, *Cap 2030*, die kans geeft aan een ruim publiek om een actieve discussie te voeren over de SDGs.

De organisatie *Habitat et Participation* werkt vooral rond het thema huisvesting (SDG 11). *Luttes-Solidarités-Travail (LST)* heeft een werking die gericht is op armoede en het tegengaan van ongelijkheid (SDG 1 en 10).

De activiteiten van de jeugdraad van de Franstalige gemeenschap, *Forum des Jeunes*, hebben vooral te maken met kwaliteitsonderwijs (SDG 4). Programma's op school en scholen zelf zouden beter aangepast moeten zijn aan de uitdagingen van morgen.

De Nederlandstalige koepel van ontwikkelingsorganisaties *11.11.11* doet aan bewustmaking en beleidsbeïnvloeding en spoort de regeringen in België aan om zich meer in te zetten voor de verwezenlijking van alle SDGs. De organisatie richt zich voornamelijk op SDG 17 en op het transversale thema beleidscoherentie voor duurzame ontwikkeling (PCSD). Thematisch gaat de aandacht vooral naar: klimaatverandering en het bestrijden van de impact ervan, het duurzaam beheer en efficiënt gebruik van natuurlijke hulpbronnen, verduurzaming van het handels- en investeringsbeleid, gelijke toegang tot het rechtssysteem voor iedereen en zorgplicht van bedrijven, fiscaal beleid en schuldenlastverlichting voor lagere inkomenslanden, de eis om 0,7% van het BBP te besteden aan internationale samenwerking tegen 2030, rechtvaardig migratiebeleid, verdediging van de "civiele ruimte", versterking van participatie door het middenveld en politieke

inclusie, partnerschappen voor duurzame ontwikkeling, wereldburgerschapeducatie. De Franstalige koepel van ontwikkelingsorganisaties *CNCD* heeft net als 11.11.11 een centrale focus op SDG en PCSD. In de gezamenlijke acties is er veel aandacht voor Centraal-Afrika en het geven van antwoorden op de klimaatcrisis.

Sensoa, het expertisecentrum voor seksuele gezondheid, zet zich vooral in voor SDG 3, SDG 4 en SDG 5.

De Franstalige milieukoepel *Canopea* houdt zich vooral bezig met de 'groene SDGs' 7, 11, 12, 13 en 15. De Nederlandstalige organisatie voor duurzame ontwikkeling *Reset Vlaanderen* heeft activiteiten in zowat alle SDGs. *Trias*, gericht op het versterken van ondernemerschap in het Zuiden, heeft de componenten People, Planet en Profit geïntegreerd in de kernstrategieën. *BOS+* zet zich in voor bosbehoud en –uitbreiding en voor beter bosbeheer. De organisatie werkt in eigen land, in Afrika en in Latijns-Amerika.

De ontwikkelingsorganisatie *WSM* richt de eigen activiteiten vooral op die SDGs die te maken hebben met waardig werk en sociale bescherming. Het netwerk *Be-cause Health* richt zich vooral op acties die te maken hebben met gezondheid, ongelijkheid, seksuele en reproductieve rechten.

ORGANISATIES M.B.T. WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

In deze categorie zijn enkele organisaties opgenomen die zich bezighouden met het bevorderen van wetenschappelijk onderzoek en daarnaast ook enkele adviesraden. Ze geven in die zin waarschijnlijk een beperkt beeld van het volledige veld van wetenschap en onderzoek.

Het *Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen* (FWO) vermeldt dat er in principe, door het geven van steun aan wetenschappelijke kennisopbouw, een bijdrage kan zijn aan alle SDGs. Het is aan de onderzoekers die steun vragen om te bepalen waarover hun onderzoek gaat (en dus met welke SDG dat onderzoek verbonden is).

De *Vlaamse Adviesraad voor Innoveren en Ondernemen* (VARIO) heeft op eigen initiatief een aantal adviezen uitgebracht die verband houden met de

SDGs. Het gaat daarbij onder meer over: de SDGs als kompas voor het wetenschaps-, innovatie- en ondernemerschapbeleid, opportuniteiten voor Vlaamse ondernemingen via de SDGs, het ontwerp van de vierde Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling. Een concreet voorstel in die adviezen is om aan alle overheidssteun aan bedrijven de voorwaarde van een positieve impact op de SDGs te verbinden.

De Vlaamse *Strategische Adviesraad Landbouw en Visserij* (SALV) heeft verschillende adviezen uitgebracht over de verschillende belangrijke Vlaamse strategieën die verbonden zijn met duurzaamheidskwesties. Het gaat daarbij onder meer over de implementatie van de SDGs. De SALV volgt de uitvoering van de SDGs op de verschillende beleidsniveaus op.

De Franstalige *Académie de Recherche et d'Enseignement Supérieur* (ARES) is tegelijk een federatie en een administratie. Als federatie van onderwijsinstellingen ijvert ARES op allerlei manieren voor kwaliteitsvol onderwijs (SDG 4). De organisatie neemt deel aan werkzaamheden van verschillende internationale organisaties die bezig zijn met duurzame ontwikkeling. Als administratie neemt ARES initiatieven om de eigen voetafdruk te verkleinen (SDG 13), te streven naar duurzame consumptie (SDG 12) en om duurzaamheidsclausules te integreren in een aantal overheidsopdrachten (SDG 12). Ook inclusief schrijven wordt gestimuleerd (SDG 5).

PRIORITAIRE THEMA'S EN SDGS VOOR BELGIË BIJ DE UITVOERING VAN DE 2030 AGENDA

NIET-GOUVERNEMENTELE ORGANISATIES (NGO'S)

- Streven naar een systemische verandering van het gangbaar economisch model. Hiervoor is een integrale holistische benadering nodig van de SDGs, via het 'Doughnutmodel', om te komen tot een model binnen de planetaire grenzen. (Nederlandstalige Vrouwenraad, Associations 21, LST, Reset.Vlaanderen, BOS+)
- Een prioritaire aandacht voor de klimaat- en biodiversiteitscrisis. (Nederlandstalige Vrouwenraad, Vlaamse Jeugdraad, Associations 21, BOS+, CNCD en 11.11.11)

- Aanpakken van armoede en ongelijkheid in al zijn vormen. (Nederlandstalige Vrouwenraad, Vlaamse Jeugdraad, Habitat et Participation, LST, Reset Vlaanderen)
- Een ambitieuze en rechtvaardige energietransitie. Duidelijke keuze voor hernieuwbare energie en een beleid dat de transitie bereikbaar maakt voor alle sociale groepen. (Associations 21, Habitat et Participation, LST, Canopea, Reset. Vlaanderen)
- Garanderen van het recht op wonen voor iedereen. (Associations 21, Habitat et Participation, Reset.Vlaanderen)
- Sterke sociale bescherming in eigen land en internationaal. (LST, Reset.Vlaanderen, WSM)
- Structurele aandacht voor beleidscoherentie voor duurzame ontwikkeling. (11.11.11, CNCD, Adviesraad inzake beleidscoherentie ten gunste van ontwikkeling, Associations 21, Trias)
- Kwaliteitsonderwijs. (Forum des Jeunes)
- Billijke toegang tot responsieve gezondheidsdiensten en bevorderen van SRHR. (Be-cause Health)
- Betere dienstverlening voor mensen met hiv en aanpakken van hiv-gerelateerde stigma en discriminatie, beter beleid rond lichamelijke en seksuele integriteit voor de asiel- en migratiesector, onderwijsbeleid rond relaties en seksualiteit. (Sensoa)
- Waardig Werk-agenda van de IAO centraal stellen in het internationaal beleid. (WSM)
- Structurele aandacht voor de externe effecten (internationaal) van het binnenlands beleid. (11.11.11, Trias vzw, BOS+)
- Een rechtvaardige energietransitie. Onder meer speciale aandacht voor de energetische renovatie van woningen die worden gehuurd door mensen met een laag inkomen. (Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, ATD Quart Monde, SDG Forum)
- Een groter aanbod aan kwalitatieve jobs voor kortgeschoolden. Inclusieve werkgelegenheid (BDF, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting)
- Gelijke onderwijskansen. (Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting)
- Bij elke beleidsbeslissing de vraag stellen of personen met een handicap toegang hebben tot dat beleid of die maatregel. Meer in het algemeen een veel ruimere aandacht voor 'leave no one behind'. (BDF)
- Armoede zien als een schending van mensenrechten en niet enkel als het gevolg van individuele verantwoordelijkheid van mensen in armoede. (ATD Vierde wereld)
- Het participatieproces voor de Voluntary National Review is niet volledig inclusief. Veel organisaties of burgers kunnen niet deelnemen. (SDG Forum)

DE INCLUSIEVE SAMENLEVING

- Recht op wonen garanderen. Dit door onder meer een forse uitbreiding van het aantal betaalbare en kwalitatieve woningen. (Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, SDG Forum)

WERKNEMERSORGANISATIES

- Prioritaire focus op waardig werk. Meer aandacht voor kwaliteit van het werk en voor veiligheid en gezondheid op de werkvloer. (ACV, ACLVB)
- De 0,7% voor internationale samenwerking halen. (ACLVB, ACV)
- IAO-conventie C.190 ratificeren en de loonkloof man-vrouw wegwerken. (ACLVB)
- Belang van sociale bescherming. Financiering van sociale bescherming in de bilaterale programma's met internationale partners. Financiering van het 'Global Fund for Social Protection' en de 'Global Accelerator for Jobs and Social Protection' (IAO). (ACV)

- De transitie moet rechtvaardig zijn. Klimaatshokken moeten kunnen worden opgevangen door goede sociale bescherming. (SDG Forum)
- De nood aan een beleid met een langetermijnperspectief. Beslissingen die nu worden genomen (als antwoord op de crisis) moeten compatibel zijn met de SDGs. (SDG Forum)

WERKGEVERSORGANISATIES

- België moet zich in het beleid concentreren op die SDGs en targets waarvoor de score nu niet goed is. Het gaat dan onder meer over: aandeel van hernieuwbare energie in totale energiebevoorrading, vrouwelijk aandeel van afgestudeerden in STEM-gebieden op tertiair niveau, tevredenheid met openbaar vervoer, ontwikkelingssamenwerking. (UWE)
- Er is meer aandacht nodig voor de effecten verbonden met import en export. Het is belangrijk om oog te hebben voor de ecologische en sociale impact buiten onze grenzen (bv. elektronisch afval, vervuiling, risico van mensenrechtenschendingen). Het is nodig een goed inzicht te hebben in de volledige toeleveringsketen en in de klanten. Daartoe zijn goede data nodig. (UWE)
- Bij de transitie naar een duurzame economie moet de focus liggen op: CO₂-reductie, groene innovatie, groene mobiliteit en het uitdragen van ESG-principes. Het is belangrijk om voor deze thema's te kijken naar de referentielanden in de EU. Doel moet zijn om het voor die thema's minstens even goed te doen als die referentielanden. (VOKA)
- Ons land staat voor vier grote uitdagingen: de tendens tot vertraging van onze economische groei en productiviteitsgroei, de vergrijzing van onze bevolking, de (wereldwijde) klimaatverandering, de internationale tendens tot deglobalisering. Om daarop te kunnen antwoorden is er op vier grote domeinen een belangrijke omslag nodig: digitalisering, vergroening, arbeidsmarkt, overheden. (VBO)
- Een speciale aandacht is nodig voor de landbouwsector. Om de verwachtingen op het vlak van duurzaamheid te kunnen integreren is een correct inkomen voor de landbouwers een noodzakelijke voorwaarde. Het is belangrijk dat

de uitdagingen samen en ketenbreed worden aangepakt. Het is verder belangrijk dat gezond en duurzaam geproduceerd voedsel wordt geconsumeerd in een gezond eet- en leefpatroon. (Boerenbond)

- Sociale ondernemingen spelen een belangrijke rol. Er is nood om de bijdrage en de positieve impact van de verschillende sectoren in beeld te brengen aan de hand van eenvoudige en transparante duurzaamheidsindicatoren die door elke onderneming eenvoudig te monitoren zijn. (Verso)
- Er is nood aan initiatieven om ook de kleine bedrijven verder te informeren en sensibiliseren voor de SDGs. (SDG Forum)
- Een belangrijke uitdaging ligt op het vlak van de circulaire economie, met onder meer een focus op ecodesign en levenscyclusanalyse. (SDG Forum)
- Verschillende wetgevingen op verschillende beleidsniveaus zijn een uitdaging voor de bedrijven. (SDG Forum)
- De energiecrisis heeft een zware impact op de bedrijven. Tegelijk kunnen er ook kansen zijn om de energietransitie te versnellen, onder meer door minder energie te verbruiken. (SDG Forum)

ORGANISATIES M.B.T. WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

- Klimaatactie. Mitigatie van klimaatverandering. Milieu-gerelateerde SDGs. (ARES, FWO)
- Maatschappelijk verantwoorde productie en consumptie. (ARES, FWO)
- Toegang tot kwaliteitsonderwijs. (ARES)
- Biodiversiteit. (ARES)
- Bescherming van het leven in zee en op het land. Tegengaan van vervuiling. (ARES)
- Aandacht voor de maatschappelijke en ecologische impact van de eigen activiteiten. (ARES)
- Aanpak van de export van plastic afval en pesticiden. (ARES)
- Doorgedreven onderzoeksinspanningen in de welvarende landen voor alle SDGs. Dat is belangrijk om de SDGs op mondiaal niveau te kunnen realiseren. (FWO)

- Aandacht voor een duurzame land-, tuinbouw- en agrovoedingssector. Een visie op een robuust en duurzaam voedselsysteem. (SALV)
- Er is nood aan andere indicatoren voor het ondersteunen en opvolgen van een meer duurzaam economisch model. Bij de ontwikkeling daarvan kunnen wetenschappers een belangrijke rol spelen. (SDG Forum)
- Wetenschappers kunnen helpen bij het maken van keuzes en evaluaties, en dat op een transparante manier. (SDG Forum)
- Het is belangrijk dat de opleidingen aan universiteiten voldoende aangepast worden aan de nood aan een transversale benadering van de maatschappelijke uitdagingen. (SDG Forum)
- Er is nood aan meer coherentie in opvolging van de SDGs door de verschillende beleidsniveaus. Naargelang het niveau (mondiaal, Europees, Belgisch, Vlaams) worden andere indicatoren gebruikt. (VARIO)
- Er is nood aan een beter systeem voor het internaliseren van externe kosten. Als dat niet goed georganiseerd is, kunnen bedrijven een competitief nadeel ondervinden, bv. bij een CO2-taks. Een regeling op bovennationaal niveau verdient de voorkeur. (VARIO)
- Er moet voldoende aandacht zijn voor het level playing field op de internationale markt. Die aandacht krijgt nu al concreet vorm in het voorstel van de Commissie voor een CBAM in het kader van het ETS-stelsel. (VARIO)
- Er is nood aan meer beleidscoherentie in het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en het voedselbeleid van de EU. (SALV)

NOOD AAN VERANDERINGEN OP EUROPEES OF INTERNATIONAAL NIVEAU

ORGANISATIES M.B.T. WETENSCHAPPELIJK EN ONDERZOEK

- Er is nood aan wetenschappelijke doorbraken in de socio-economische waardeketen. Voorwaarde daartoe zijn: (1) internationale onderzoeks- en ontwikkelingsinvesteringen in zowel menselijke en institutionele middelen intensifiëren, (2) initiatieven ontwikkelen (wereldwijd) voor een zo breed mogelijke vrije toegang tot informatie (open science) en voor de bevordering van de uitwisseling van gestandaardiseerde gegevens (open data), (3) inter- en transdisciplinair onderzoek stimuleren, (4) de dialoog tussen onderzoekers, beleidsmakers en het brede publiek verbeteren en intensifiëren, (5) blijvend investeren in de scholing van de volgende generatie creatieve wetenschappers en technisch gekwalificeerde arbeidskrachten. (FWO)
- Enkele belangrijke uitdagingen: (1) het uitwerken van duurzame economische modellen die mee zorgen voor een vermindering van de winsten van de grote multinationals, (2) toegang tot kwaliteitsonderwijs voor iedereen gedurende het ganse leven, (3) een grotere inzet voor het verminderen van de koolstofvoetafdruk. (ARES)
- Er is nood aan een goede opvolging binnen de EU, zodat alle landen op hetzelfde niveau worden beoordeeld en de lat even hoog wordt gelegd. (VOKA)
- Internationaal moeten alle landen mee zijn. Op die manier kunnen we de competitiviteit van het continent verzekeren en kunnen we koolstoflekage voorkomen. (VOKA)
- Er is nood aan een ander voedselbeleid. Prijsafspraken binnen de keten zijn nodig. Daartoe is een aanpassing van de mededingingswetgeving nodig. Er is nood aan een werkelijk level playing field. In dat verband kan gedacht worden aan een vorm van grensheffing (naar analogie met CBAM) die WTO-conform is. (Boerenbond)
- Er is nood aan maatregelen die de huidige situatie op het vlak van de energieprijzen kunnen normaliseren. Klimaatinvesteringen moeten kunnen gebeuren in een gunstig investeringsklimaat. (VOKA)
- De 2030 Agenda staat voor een nieuwe beleidsvisie waarrond de EU-landen zich kunnen verenigen en waarvoor de burgers kunnen gemobiliseerd worden. (UWE)

WERKGEVERSORGANISATIES

DE INCLUSIEVE SAMENLEVING

- Prioritaire kwesties zijn: (1) ontwikkelen van maatregelen, instrumenten en fondsen in functie van een rechtvaardige financiering van het klimaatbeleid, (2) sterkere focus op ongelijkheid en hoe die kan verminderd worden, (3) versterken van rechten ten aanzien van energie, water, mobiliteit en internet. (Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting)
- De Europese wetgever zou meer systematisch aandacht moeten hebben voor inclusiviteit. Het gaat daarbij onder meer over de “e-maatschappij” en de digitalisering in het algemeen (BDF)
- Het Sociaal Klimaatfonds moet mensen bereiken die een laag inkomen hebben, in een slecht geïsoleerde woning wonen en in regio's waar er weinig openbaar vervoer is. (ATD Vierde Wereld)
- Het is nodig de strijd te versterken tegen discriminatie op basis van het socio-economisch statuut. (ATD Vierde WEreld)

WERKNEMERSORGANISATIES

- Extra aandacht voor waardig werk, gericht op de kwaliteit van werk. (ACLVB en ACV)
- Bindende wetgeving rond Human Rights Due Diligence (HRDD). (ACLVB en ACV)
- Universele sociale bescherming (USP). (ACLVB)
- Klimaat en rechtvaardige transitie. (ACLVB en ACV)

NIET-GOUVERNEMENTELE ORGANISATIES (NGO'S)

- Een structurele aandacht voor beleidscoherentie voor duurzame ontwikkeling. (11.11.11, CNCD, Adviesraad inzake beleidscoherentie ten gunste van ontwikkeling, Trias, BOS+, Be-cause Health)
- Sterk internationaal klimaat- en biodiversiteitsbeleid. (Vlaamse Jeugdraad, BOS+, CNCD, 11.11.11)
- Verder ontwikkelen van de sociale dimensie van de EU. (Nederlandstalige Vrouwenraad)
- Internationale steun voor programma's van sociale bescherming. (WSM)
- De EU moet geloofwaardige projecten voor-

stellen voor de uitstap uit nucleaire en fossiele energie en tegelijk de massieve ontwikkeling van hernieuwbare energie ondersteunen. (Canopea)

- Sterk internationaal beleid tegen ontbossing. (BOS+)
- Een integrale aanpak van de SDGs en een kader voor de opvolging ervan dat geen 'greenwashing' toestaat. (Reset Vlaanderen)
- Het beperken van de lobby's die structureel beleid verhinderen, afbouwen van maatregelen of (begrotings)normen die duurzame investeringen verhinderen. (Associations 21, Habitat et Participation)
- Beter structureel beleid voor Centraal-Afrika. (CNCD en 11.11.11)
- Meer aandacht voor gezondheid en gendergelijkheid binnen de Europese ontwikkelingssamenwerking. (Sensoa)
- België moet samen met andere landen actief blijven ijveren voor SRHR. (Be-cause Health SRHR)

WAT ZOUDEN DE BELANGRIJKSTE BOODSCHAPPEN MOETEN ZIJN VAN DE VNR 2023

DE INCLUSIEVE SAMENLEVING

- Een sterke focus op 'leave no one behind'. (BDF)
- Het belang van een rechtvaardige transitie, met focus op rechtvaardige financiering van het klimaatbeleid. (Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting)
- Het belang van een betere opvolging van ongelijkheden en Mattheuseffecten in onze samenleving. (Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting)
- Een keuze voor ex ante en ex post analyse van beleidsmaatregelen, met participatie van mensen in armoede. (Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting)

- De urgentie van het denken en handelen in een langetermijnperspectief. Maatregelen voor mensen in armoede zijn al te vaak voorlopig. (ATD Vierde Wereld)
- Grotere aandacht en erkenning voor de bijdragen van allen – ook zij die vaak worden genegeerd – aan de SDGs. (ATD Vierde Wereld)
- Een beter gebruik van de instrumenten die nu al bestaan om op een meer participatieve en coherente manier te handelen. (ATD Vierde Wereld)

ORGANISATIES M.B.T. WETENSCHAPPELIJK EN ONDERZOEK

- Het onderstrepen van het belang van wetenschappelijk onderzoek als mediator voor wereldwijde welvaart en welzijn. (FWO)
- De SDGs houden veel kansen in voor bedrijven. SDG 8 en SDG 9 kunnen worden versterkt door in te zetten op de andere SDGs. Profit en purpose kunnen elkaar versterken. (VARIO)
- Het huidig groeimodel is niet houdbaar. Er is nood aan een 'nieuwe economie': klimaatneutraal, circulair, inclusief, met eerlijke ketens. Er is nood aan een 'transformatief innovatiemodel'. De EU heeft al initiatieven in die richting genomen via de Green Deal en NextGenerationEU. (VARIO)
- Twee dingen zijn echt heel belangrijk: (1) toegang tot kwaliteitsonderwijs voor iedereen en voor het ganse leven, (2) duurzame consumptie. (ARES)

WERKNEMERSORGANISATIES

- Een nadruk op het belang van waardig werk SDG 8 als transformerende SDG. (ACLVB en ACV)

WERKGEVERSORGANISATIES

- De bedrijfswereld engageert zich nu al sterk voor de verwezenlijking van de SDGs en zal dat blijven doen. Het programma van het VOKA Charter Duurzaam Ondernemen is innovatief en uniek. Met dit programma is ons land een frontrunner. (VOKA)

- Het is heel belangrijk om te waken over de beleidscoherentie van het publieke beleid, en dat op nationaal en Europees niveau. Dat is van belang voor de versnelling van de ecologische transitie en het garanderen van meer sociale rechtvaardigheid. (UWE)
- Het is globaal zeer belangrijk om meer te waken over de beleidscoherentie van het publieke beleid op nationaal, interfederaal en Europees niveau. De structuur van onze Belgische economie is zeer open en staat ons niet toe om aan 'gold plating' te doen. (VBO-FEB)
- De VNR zou waardering moeten uitspreken voor de duurzame voedselproductie in België en erkennen dat de verduurzaming van de voedselproductie lopend is. Er is nood aan een systeemaanpassing op het vlak van een eerlijke prijs voor de producent als voorwaarde voor de verdere verduurzaming. (Boerenbond)
- Sociale ondernemingen dragen vanuit hun kernopdracht automatisch bij aan de verwezenlijking van de verschillende duurzaamheidsdoelstellingen. De wijze waarop dit middenveld in België is georganiseerd is uniek en kan een voorbeeldmodel zijn voor andere landen. (Verso)

NIET-GOUVERNEMENTELE ORGANISATIES (NGO'S)

- Er is nood aan concrete engagementen ten aanzien van de gesignaleerde uitdagingen. (Nederlandstalige Vrouwenraad)
- Het is belangrijk in te zien dat verschillende vormen van strijd en uitdagingen met elkaar verbonden zijn. De klimaatstrijd moet ook een strijd zijn voor sociale rechtvaardigheid. (Vlaamse Jeugdraad)
- Er zijn massale investeringen nodig voor mentaal welzijn. (Vlaamse Jeugdraad)
- Het is belangrijk om educatie voor duurzame ontwikkeling meer structureel te maken. (Associations 21)

- Er is nood aan een sterker beleid dat structurele antwoorden kan bieden op de wooncrisis. (Habitat et Participation)
- Uit de tekst zou moeten blijken dat België de internationale solidariteitsbelofte concreet wil invullen en dat België een actieve partner is voor realisatie van gezondheid en gendergelijkheid. (Sensoa)
- Er is nood aan een andere visie op hoe we met energie omgaan. Tegen 2030 moeten we het verbruik van energie massief verminderen voor een geloofwaardige transitie naar hernieuwbare energie. ‘Energy sufficiency’ moet centraal staan in het debat over SDG 7. (Canopea)
- Belangrijke boodschappen: (1) aandacht voor internationale solidariteit, (2) een meer holistische aanpak, zeker voor het woonbeleid, (3) combineer de processen voor de VNR en voor de nationale conferentie rechtvaardige transitie, (4) aandacht voor versterking van het draagvlak en van de democratie. (Reset.Vlaanderen)
- Er is nood aan een concrete duiding van de geboekte vooruitgang in België. (Trias)
- Voor beleid Centraal-Afrika: (1) versterking van het middenveld in de partnerlanden, (2) dekolonisatie en gelijkwaardig partnerschap, (3) beleidscoherentie, (4) betere financiering van internationale samenwerking. (CNCD en 11.11.11)
- Voor klimaatbeleid: (1) bilan opmaken voor SDG 13 en SDG 12 (12.2), (2) wederzijds verband duidelijk maken tussen SDG 12 (12.2) en SDG 13, door circulaire strategieën, (3) aanbevelingen formuleren om vooruitgang te maken. (CNCD en 11.11.11)
- Nood aan expliciete steun voor de Global Accelerator for Jobs and Social Protection. (WSM)
- Er is nood aan een “health in all policies strategy”. (Be-cause health)
- Blijvende steun voor SRHR. (Be-cause health SRHR)

08

IMPLEMENTATIE
VAN DE SDGs OP
LOKAAL NIVEAU

08

IMPLEMENTATIE VAN DE SDGs OP LOKAAL NIVEAU

Op vraag van de IMCDO werd dit gedeelte door de lokale overheden en hun koepelorganisaties opgesteld.

Beleidsomgeving

België is een federale staat met 581 steden en gemeenten (300 in Vlaanderen, 262 in Wallonië en 19 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest) en 10 provincies (5 in Vlaanderen en 5 in Wallonië). De Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG), de Union des Villes et Communes de Wallonie (UVCW) en Brulocalis in Brussel-Hoofdstad vertegenwoordigen de gemeenten. De Vereniging van de Vlaamse Provincies (VVP) en de Vereniging van Waalse Provincies (APW) vertegenwoordigen de provincies. Het doel van deze organisaties is de belangen van hun leden te behartigen, kennis te delen en een netwerk te vormen. Wanneer we het in dit hoofdstuk over lokale overheden hebben, bedoelen we de gemeentelijke en provinciale overheden.

Lokale overheden hebben een groot aantal taken die nauw verband houden met de doelstellingen voor duurzame ontwikkeling. Duurzame ontwikkeling is een van de basistaken van de steden, gemeenten en provincies. De wet legt hen deze opdrachten op, een hoger bestuursniveau delegeert ze of de lokale overheden voeren ze uit in het kader van hun grondwettelijk erkende autonomie. De lokale overheden zijn de belangrijkste investeerders van het land, beschikken over een grote hoeveelheid vastgoed en grond om hun taken uit te voeren en behoren tot de grootste werkgevers.

De gemeenten en provincies organiseerden zich in supralokale structuren die zeer belangrijk zijn voor de uitvoering van specifieke taken (beheer van water- of rioleringsnetwerken, gas, elektriciteit, telecommunicatie, afval, regionale ontwikkeling, eerstelijns-, brandweer- en politiezones, enz.) Deze

intergemeentelijke samenwerkingsverbanden zijn cruciaal in de uitwerking en uitvoering van lokaal beleid en bijgevolg in de realisatie van de SDGs.

De gemeenten en provincies in België voeren op verschillende gebieden een ambitieus beleid om de SDGs te realiseren rekening houdend met de complexiteit van de Belgische staatsstructuur en de holistische benadering van de SDGs.

Om de planeetgerelateerde doelstellingen te bereiken is dat onder meer:

- Vergunningen en toestemmingen voor stadsplanning;
- Commerciële vestiging en milieu (SDGs 8, 11, 13, 14, 15);
- Beheer van de openbare netheid en inzameling en beheer van huishoudelijk afval (SDGs 11, 12, 14, 15);
- Bescherming van de biodiversiteit, aanpassing van het grondgebied aan de klimaatverandering en beleid ter vermindering van broeikasgassen (SDGs 7, 13, 14, 15);
- Duurzaam mobiliteitsbeleid en stimulansen voor actieve mobiliteit (SDGs 11, 13);
- Beheer van watervoorziening en -afvoer, beheer van waterlopen, gemeentelijke natuurreserveaten en gemeentelijke openbare bossen (SDGs 6, 14, 15);
- Steun voor duurzame lokale of stedelijke landbouw (SDG 2).

Om de mensgerichte doelstellingen te bereiken is dat onder meer:

- Sociale bijstand via de OCMW's (SDGs 1, 2, 10);
- Organisatie van gemeentelijk en provinciaal onderwijs (SDG 4);

- Beheer van openbare ziekenhuizen, verpleeghuizen en gemeentelijke crèches (SDGs 3, 4, 10);
- Oprichting en beheer van goedkope woningen via sociale huisvestingsagentschappen of openbare huisvestingsmaatschappijen (SDGs 1, 11).

Om de doelstellingen in verband met welvaart te bereiken is dat onder meer:

- Acties voor stads- en plattelandvernieuwing (SDGs 8, 11);
- Steun voor economische ontwikkeling en beheer van bedrijventerreinen (SDG 8);
- Beheer van lokale economische, sociale, recreatieve, sport- en toeristische infrastructuur (SDG 9)
- Aanmoediging van de circulaire economie (SDG 12).

Ten slotte voeren de gemeenten, om de doelstellingen in verband met vrede en partnerschap te bereiken, een ambitieus programma van internationale gemeentelijke samenwerking met de zuidelijke landen uit. Wat bestuur betreft, dragen lokale overheidsopdrachten bij tot de verwezenlijking van SDG 12 en het beheer van het lokale overheidspersoneel tot de realisatie van SDG 5 en 10. Lokale overheden zetten zich ook in voor efficiënte en transparante dienstverlening en innovaties op het gebied van burgerparticipatie (SDG 16).

Voor de uitvoering van hun talrijke taken beschikken gemeenten en provincies over een aantal middelen, waarvan de belangrijkste bestaan uit belastingen (onroerende voorheffing, personenbelasting, diverse lokale belastingen), regionale financieringsfondsen (gemeentelijke en provinciale fondsen), en daarnaast regionale, federale of Europese subsidies en eigen inkomsten in verband met activiteiten of investeringen.

De SDGs op lokaal niveau Agenda 2030 als strategisch kader

Verschillende studies tonen aan dat de actieve betrokkenheid van het lokale niveau noodzakelijk is voor de realisatie van maar liefst 65% van de SDGs⁸. Die belangrijke rol zit trouwens verankerd in een specifieke doelstelling op maat van lokale besturen: SDG 11 rond duurzame steden en gemeenschappen.

Ook Belgische gemeenten en provinciale besturen dragen bij aan Agenda 2030, zowel intern via de eigen organisatie (HR, aankoopbeleid, openbare gebouwen, etc.) als extern via lokale dienstverlening en internationale samenwerking. Ze zetten daarbij niet enkel in op de 17 thematische domeinen, maar gebruiken de SDGs ook als kapstok voor een coherent duurzaam lokaal beleid. De onderlinge verbondenheid van de SDGs stimuleert een transversale samenwerking over diensten heen en daagt lokale besturen uit om vanuit alle werkvelden een bijdrage te leveren aan duurzame ontwikkeling.

Verschillende lokale besturen in België gebruiken Agenda 2030 als structureel kader voor het plannen, uitvoeren en opvolgen van hun beleid. We zien daarbij wel een verschil in tempo tussen de verschillende regio's. Wallonië zette de eerste belangrijke institutionele stappen, met de aanstelling van SDG-functionarissen of coördinatie-eenheden voor duurzame ontwikkeling, de ontwikkeling van een SDG-stappenplan, koppeling van strategische doelstellingen aan de SDGs, en de bewustmaking van personeel, burgers en lokale partners.

De lokale besturen in Vlaanderen zijn reeds een stap verder op weg naar structurele verankering van de SDGs in de verschillende fasen van de lokale beleidscyclus: omgevingsanalyse, bestuursakkoord en meerjarenplan gestoeld op de SDGs, vertaling van de SDGs naar eigen strategische doelstellingen, monitoring van en rapportering over de voortgang op de SDGs. De Vereniging van Vlaamse Steden en

⁸ Cities Alliance Discussion Paper — N° 3, Sustainable Development Goals and Habitat III: Opportunities for a successful New Urban Agenda, <https://www.citiesalliance.org>

Gemeenten (VVSG) en de Vereniging van de Vlaamse Provincies (VVP) nemen hierin als koepels een sterke ondersteunende en faciliterende rol op, onder meer dankzij Vlaamse middelen. Vlaamse lokale besturen en hun koepels worden wereldwijd gezien als pioniers in de lokale vertaling van de SDGs en regelmatig gevraagd hun SDG-werking toe te lichten op internationale fora.

In Brussel primeert momenteel het gemeentelijk Klimaatactieplan op de Agenda 2030 als expliciet kader voor duurzame lokale beleidsplanning. Deze strategie sluit aan bij die van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, dat van klimaatverandering een van zijn belangrijkste prioriteiten maakte.

De koepels van lokale besturen verdedigen de belangen van lokale besturen in zowel thematische dossiers (17 SDGs) als wat betreft hun noden om meer structureel te werken met het SDG-kader, zoals sterkere afstemming tussen SDG-indicatoren op verschillende beleidsniveaus. De koepels leiden hun leden ook toe naar regionale, federale en Europese middelen voor de ontwikkeling van duurzaam lokaal beleid.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest lanceerde bijvoorbeeld al vele actieplannen om de Brusselse gemeenten te ondersteunen bij het realiseren van de uitdagingen vervat in de Agenda 2030. Denk maar aan Good Move, Good Food, Good Soil, Afvalbeheerplan, Plan Lucht-Klimaat-Energie of Duurzame Wijk. Brulocalis fungeert in dit kader als tussenschakel naar de gemeenten en ondersteunt hen bij het beheren van projectoproepen.

De Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) en de Vereniging van de Vlaamse Provincies (VVP) engageerden zich in 2022 om samen een eerste Vlaamse Voluntary Subnational Review (VSR) op te maken. Dit document geeft een overzicht van de realisatie van de SDGs op lokaal niveau en omvat een data-analyse op basis van SDG-indicatoren alsook verschillende voorbeelden van lokale acties per SDG. VVSG en VVP willen hiermee de belangrijke rol van lokale besturen in het realiseren van de Agenda 2030 in de verf zetten, en tegelijkertijd hun leden tools en best practices bieden om (verder) in te zetten op de Duurzame Ontwikkelingsdoelen.

Naast belangenbehartiging hebben de koepels ook een belangrijke functie als kennisdeler en netwerkbouwer: ze organiseren SDG-vormingen en campagnes (zoals Week van de Duurzame Gemeente), verzamelen en delen innovatieve praktijken, stellen sensibiliseringsmateriaal en beleidstools ter beschikking, richten SDG-werkgroepen, -trajecten en -partnerschappen op met hun leden en andere partners, en faciliteren uitwisseling tussen lokale ambtenaren en politici rond alle beleidsthema's die raken aan Agenda 2030.

AGENDA 2030 ALS KADER VOOR LOKAAL BELEID IN MOESKROEN

De stad Moeskroen is de eerste Waalse stad die de SDGs vrijwillig integreerde in haar transversaal gemeentelijk strategisch plan (PST). De stad zet de SDGs in op al haar bevoegdheidsdomeinen en in partnerschap met haar burgers: participatieprojecten, burgerambassadeurs voor de SDGs, een lokaal radioprogramma gewijd aan de SDGs, bewustmaking van leerlingen in gemeentelijke scholen, enz. Bovendien ontwikkelde de stad Moeskroen een projectduurzaamheidsbarometer, een instrument waarmee zij kan evalueren hoe elk van de projecten die zij ontwikkelt bijdraagt tot de realisatie van de SDGs en zo haar projecten kan verbeteren om beter te voldoen aan de doelstellingen voor 2030.

KLIMAATACTIEPROGRAMMA'S IN DE BRUSSELSE GEMEENTEN

De gemeente Elsene heeft zich in 2017 uitgesproken voor een "Klimaatactieplan", met als doel de uitstoot van broeikasgassen tegen 2030 met 55% te verminderen. Dit nieuwe actieplan werd samen met de inwoners van de gemeente en de administratie opgesteld, om een goed begrip van de aanpak en de serene uitvoering van de acties van het plan te verzekeren.

De gemeente Oudergem stemde in 2018 voor het "Lokale Agenda 21 Actieplan" en zet zich sinds 2019 in om de opwarming van de aarde tegen te gaan. Conform de federale richtlijnen is er een zero plastics-motie aangenomen in de diensten van het

Gemeentebestuur van Oudergem. Sinds 2020 heeft de gemeente ook de klimaatnoodtoestand uitgeroepen om de uitstoot van broeikasgassen tegen 2050 te verminderen.

De gemeente Jette is bijzonder proactief wat betreft de integratie van de SDGs in haar gemeentelijk beleid. Zo zijn er verschillende actieplannen ontstaan, telkens gericht op het behalen van bepaalde SDGs. We halen daarom het sociaal actieplan aan dat SDG 1, 2 en 3 omvat. Dit werd uitgewerkt op 9 assen voor de periode 2022-2027. Voor de periode 2020-2024 werd een actieplan rond gelijke kansen opgesteld, bestaande uit werkgroepen die werken aan de voorbereiding van bevindingen, de evaluatie van reeds uitgevoerde of lopende maatregelen en de concrete acties die moeten worden ondernomen om van Jette een voorbeeldige en inclusieve plek te maken, die elke persoon met hetzelfde respect en dezelfde waardigheid kan verwelkomen, ongeacht leeftijd, geslacht, seksuele geaardheid, afkomst, religie of handicap. Bijzondere aandacht ging uit naar SDG 11 en 13, waarbij het Gemeentecollege in feite 6 prioriteiten heeft vastgesteld om de klimaatverandering tegen te gaan. Dit nieuwe plan "Jette naar een duurzame en solidaire transitie" vervangt het oude Agenda 21-actieplan.

AGENDA 2030 ALS STRATEGISCH KOMPAS IN PROVINCIE ANTWERPEN

Het bestuursakkoord 2019-2024 van de provincie Antwerpen vermeldt duurzaamheid als kernwaarde voor de organisatiecultuur en de dagelijkse werking. Concreet gaat de provincie bij elke beleidsbeslissing na aan welke SDGs die bijdraagt. Alle actieplannen uit de beleidscyclus en alle acties uit de beheercyclus zijn gekoppeld aan SDG-targets. De Universiteit Antwerpen begeleidde de provinciale medewerkers bij dat proces. Daarbij formuleerden de provinciale diensten output- en effectindicatoren, om zo na te gaan hoe sterk het provinciaal beleid bijdraagt tot de realisatie van de SDGs. Een website die rapporteert over de voortgang bevat zowel cijfers als goede voorbeelden. Momenteel onderzoekt het provinciebestuur of de SDGs bij de legislatuur 2025-2030 het uitgangspunt voor de provinciale beleidsplanning kunnen vormen. Daarbij zouden ze vertrekken

vanuit de SDGs en beschrijven hoe en in welke mate de provincie Antwerpen die kan realiseren, binnen haar opdracht en bevoegdheden.

VRIJWILLIG LOKAAL RAPPORT STAD GENT

Stad Gent was de eerste Belgische gemeente die een SDG-rapport opmaakte, gekaderd binnen een breder SDG-traject. In 2020 maakte de stad een opstartrapport op met omgevingsdata voor alle SDGs. Dit rapport bespreekt de beschikbare indicatoren en beschrijft een nulmeting. In 2021, 2022 en 2023 maakt de stad kwalitatieve rapporten op per pijler van duurzame ontwikkeling – Mensen in 2021, Welvaart in 2022 en Planeet in 2023. De pijlers Vrede (SDG 16) en Partnerschap (SDG 17) komen aan bod in elk rapport.

Het stadsbestuur van Gent gaat in gesprek met platformen en overlegorganen in de stad. Wat betekenen de SDGs voor jullie sector en organisaties? Wat doen jullie al op vlak van duurzaamheid? Hoe kunnen we samen onze bijdrage aan de SDGs versterken? De pijlerrapporten belichten best practices van Gentse bodem, uitgekozen door de Gentse stakeholders. Op het einde van de huidige legislatuur (2024), maakt de stad een update van het startrapport van 2020 om veranderingen en evoluties in de omgeving in kaart te brengen. In het kader van internationale uitwisseling en leren, vertaalt Gent haar duurzaamheidsrapporten en biedt ze aan als Voluntary Local Review aan de Verenigde Naties. In juli 2022 mocht de Gentse burgemeester Europa en Noord-Amerika als regio vertegenwoordigen op het High-level Political Forum on Sustainable Development, met zijn getuigenis over de Voluntary Local Review van de stad Gent.

WEEK VAN DE DUURZAME GEMEENTE: MONDIALE DOELSTELLINGEN KRIJGEN EEN LOKAAL GEZICHT

Sinds 2018 organiseert de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) de campagne [Week van de Duurzame Gemeente](#), steeds tijdens de derde week van september. Deelnemende gemeenten

hangen een SDG-mastvlag uit aan het gemeentehuis en zetten lokale, duurzame helden in de schijnwerpers. Deze helden zijn burgers, verenigingen, scholen of bedrijven die bijdragen aan de SDGs. Jaarlijks doen een honderdtal Vlaamse steden en gemeenten mee. Ook de Vlaamse overheid, Belgische NGO's, provincies en andere overheden hangen de vlag uit. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten sluit sinds 2020 aan met een jaarlijkse SDG-vlaggendag op 25 september. In 2022 deden voor het eerst ook partnersteden van Vlaamse gemeenten in Bolivia en Senegal mee.

Vooruitgang op de SDGs – trends en goede voorbeelden

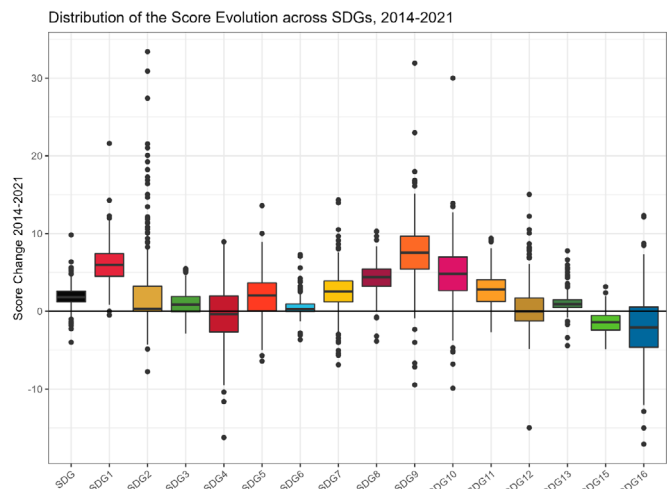
Globale en nationale uitdagingen laten zich ook lokaal voelen. Er is een toenemende digitalisering en een stijgend belang van data en technologie. Belgische lokale besturen kampen met discriminatie op basis van onder meer gender en afkomst. Er is weinig vooruitgang in de aanwezigheid van zwerfvuil en de schaarse ruimte staat onder druk. Hierbij zien we ook de strijd voor groene ruimte, gekoppeld aan de negatieve correlatie tussen SDG 15 enerzijds en SDGs 2 en 8 anderzijds. De klimaatverandering heeft tragische gevolgen, zoals de overstromingen in juli 2021, die de provincie Luik het zwaarst troffen. De overstromingen richtten enorme materiële en menselijke schade aan met langetermijnevolgen inzake afvalverwerking, heropbouw, financiële uitgaven en mentale veerkracht. Recente crisissen zoals COVID-19, de oorlog in Oekraïne en de ongeziene stijging van de energiekosten versterken deze tendensen, en hebben bijkomende neveneffecten zoals uitgaven voor internationale samenwerking die in vraag worden gesteld in tijden van financiële krapte.

Specifiek voor de Vlaamse regio wijst een uitgebreide indicatorenstudie (waarden van 2014 tot 2021) erop dat gemeenten het vrij goed doen op vlak van armoedebestrijding (SDG 1) met een stelselmatige verbetering doorheen de tijd. Ook voor duurzame mobiliteit en duurzaamheid van woningen (SDG 11) en werkzaamheid, economische groei en tewerk-

stelling in de circulaire en sociale economie (SDG 8) gaan zo goed als alle gemeenten er stelselmatig op vooruit.

De studie toont echter ook de pijnpunten in de realisatie van de SDGs. Vroegtijdig schoolverlaten en schoolse vertraging hinderen de verwezenlijking van SDG 4, iets wat we vooral zien bij jongens en leerlingen met een migratieachtergrond. Ondanks de goede recyclagecijfers, is er algemeen een lichte stijging in afvalproductie (SDG 12). Het aandeel onbebouwde landoppervlakte daalt zo goed als overal in Vlaanderen (SDG 15). Het merendeel van de Vlaamse gemeenten is bovendien nog een eind verwijderd van de doelstelling van 51% hernieuwbare energie in de totale primaire energievoorziening (SDG 7). Gemeenten groeien hier ook verder uit elkaar: zij die eerder al investeerden in groene energie boeken nog steeds de meeste vooruitgang inzake duurzame energieproductie.

Meer informatie is terug te vinden in de Vlaamse Voluntary Subnational Review.

In Wallonië onthulde de derde Waalse strategie voor duurzame ontwikkeling de evolutie van de indicatoren voor de monitoring van de verwezenlijking van de SDGs, met zwakkere trends m.b.t. de begunstigden van sociale bijstand en inkomensongelijkheid (SDG 1 en 10) in het bijzonder, maar interessante ontwikkelingen op het gebied van gezondheid (SDG 3) en renovatie van woningen (SDG 11), en zelfs zeer positieve ontwikkelingen op het gebied van waterkwaliteit (SDG 6) en de ontwikkeling van hernieuwbare energie (SDG 7), met name dankzij de investeringen van de lokale overheden.

Databronnen

Lokale besturen kunnen, naast eigen data, gebruik maken van publiek toegankelijke databronnen. De keuze en opvolging van de indicatoren gebeurt op regionaal of provinciaal niveau en biedt lokale besturen waardevolle inzichten in sociale, economische, ecologische en bestuurlijke thema's voor elke individuele gemeente of op bovengemeentelijk niveau. In Wallonië zijn WalStat en WalOnMap de voornaamste datasets. Brusselse gemeenten kunnen een beroep doen op statistieken van het Institut Bruxellois de Statistique et d'Analyse. Voor Vlaamse gemeenten zijn er de Gemeente- en Stadsmonitor, inclusief data uit een driejaarlijkse bevolkingsurvey, Provincie in Cijfers (met o.a. een aparte indicatorenset rond klimaat) en specifiek voor de SDGs ook de SDG-monitor van Idea Consult.

Best practices

Lokale besturen blijven niet bij de pakken zitten. Zo zetten ze belangrijke stappen inzake klimaatactie. 98% van de Vlaamse, 68% van de Waalse en 32% van de Brusselse gemeentebesturen ondertekenden de Burgemeestersconvenant 2030 voor Klimaat en Energie. Vlaamse gemeenten en de Vlaamse overheid slaan sinds 2021 de handen in elkaar met het Energie- en Klimaatpact. Hetzelfde gebeurt in Brussel sinds 2017 via de ontwikkeling van lokale klimaatactieplannen. Gemeenten kunnen bovendien rekenen op steun van de provincies om wereldwijde klimaat- en energiedoelstellingen na te streven.

Ook op vlak van andere SDGs nemen de lokale besturen actie. Vlaamse provincies creëren fiets-snelwegen. Gemeentebesturen zetten zich in voor Smart Cities. Brugge, Leuven en Roeselare wonnen in november 2022 nog de World Smart City Award voor hun Smart City Dataplatform. Gemeentebesturen investeren verder in buddy's voor nieuwkomers, organiseren repaircafés waar kapotte spullen een tweede leven krijgen, zoeken naar innovatieve manieren om burgerparticipatie te organiseren, zetten in op samenwerking en uitwisseling met gemeentebesturen in het buitenland, enz.

Lokale besturen en hun koepelverenigingen toonden zich betrouwbare en flexibele partners in tijden van crisis en stelden alles in het werk om een optimale dienstverlening aan en informatiedoorstroming naar de burger te garanderen. Leaving No One Behind staat hierbij hoog op de Agenda. Gemeentebesturen ondersteunden lokale horeca en markten in de implementatie van de strenge coronamaatregelen en initieerden digitale platformen om de lokale economie te steunen. Ze namen bijkomende maatregelen om vereenzaming tegen te gaan en om COVID-19-proof activiteiten te organiseren voor kinderen en jongeren. Ze creëerden extra zorgcapaciteit, bijvoorbeeld in hotels, om ziekenhuizen te ontlasten, en coördineerden de organisatie van vaccinatiecentra in lokale infrastructuur. Provincies beheren groene domeinen en hielden deze zo toegankelijk mogelijk voor het grote publiek tijdens de crisis. Lokale besturen vervullen ook een sleutelrol in de opvang van Oekraïense vluchtelingen, waarbij ze onder meer de screening van en contacten met (kandidaat)opvanggezinnen regelen.

ARMOEDEBESTRIJDING

België scoort volgens de SDSN-index goed op SDG 1. Hefbomen voor structurele armoedebestrijding zijn tewerkstelling, onderwijs, wonen, gezondheid en sociale zekerheid. Deze liggen voor een groot deel bij de federale en regionale overheden, maar ook gemeenten en onrechtstreeks de provincies kunnen hier hun steentje bijdragen. Hun bijdrage is cruciaal voor het flankerend armoedebeleid.

Grotere gemeenten hebben vaak te kampen met hogere armoedecijfers en ondernemen dan ook verschillende initiatieven, onder meer in het kader van vrije tijd. Zo zet stad Genk (meer dan 67.000 inwoners) vrijwillige talentcoaches in die samen met kleuters uit kwetsbare gezinnen (bv. nieuwkomers) verschillende vrijetijdsactiviteiten verkennen. De coach werkt op maat van het gezin en neemt elke beslissing in overleg met de ouders in functie van zelfredzaamheid na het traject. Het stadsbestuur voorziet vorming voor de coaches en werkt samen met verschillende partners om gezinnen naar het project toe te leiden. In stad Beringen (meer dan 47.000 inwoners) groeit een op de zeven kinderen op in een kansarm gezin. Het stadsbestuur beheert samen met service clubs en Rap op Stap (een laag-

drempelig reisbemiddelingskantoor voor mensen met een beperkt budget) een fonds om kansarme inwoners toe te leiden naar vrijetijdsactiviteiten, bijvoorbeeld via de aankoop van sportuitrusting.

MOBILITEIT

Steden en gemeenten hebben belangrijke verantwoordelijkheden op het gebied van mobiliteit als beheerders van wegen en openbare ruimten en als partners van vervoersbedrijven. Steden en gemeenten creëren rustige buurten en bevorderen duurzame, zuinige en inclusieve mobiliteit. Dit doen ze door te werken aan infrastructuur en diensten ten behoeve van actieve vervoerswijzen (fietsen, lopen) en beleidsmaatregelen ter bevordering van de modale shift, met voorrang voor het openbaar vervoer, LEZ, parkeerbeleid, enz.

In dit verband nemen 116 Waalse steden, verspreid over het hele grondgebied, actief deel aan het initiatief Wallonie Cyclable. Zij ontvangen regionale subsidies om een strategie te ontwikkelen voor het dagelijks gebruik van de fiets, via aanleg of herstel van een structurerend fietsnetwerk dat lokale aantrekkingspunten (station, winkels, administratie, scholen, enz.) met elkaar verbindt. De gemeenten koesteren de ambitie om het modale aandeel van de fiets in Wallonië te verhogen tot 5% in 2030.

Gemeenten ontvangen aanzienlijke subsidies voor de aanleg van infrastructuur als fietspaden, speciale paden, snelheidsbeperkende voorzieningen en fietstallingen. De Vlaamse provincies zetten in op de uitbreiding van het netwerk van fietssnelwegen via subsidies, maar bijvoorbeeld ook door onroerend erfgoed om te vormen tot innovatieve mobiliteitsnetwerken, zoals de voormalige steenkoolroutes in Limburg.

KLIMAATADAPTATIE EN -MITIGATIE

Lokale besturen werken samen met andere overheden en stakeholders aan maatregelen om de gevolgen van de klimaatverandering te reduceren. Om energie-efficiëntie en duurzaam energieverbruik te bevorderen, leggen ze warmtenetten aan, ontwikkelden thermoscans, organiseren groeps-

aankopen, ondersteunen burgercoöperaties en stelden energie- en renovatiecoaches voor burgers aan. Als grootste eigenaar en beheerder van bossen in Wallonië, bevorderen de Waalse gemeenten veerkrachtige bossen, o.a. door te herbebossen met boomsoorten die beter bestand zijn tegen droogte en wateroverlast.

Alle Vlaamse gemeenten werken aan een hemelwater- en droogteplan dat inzet op ontharding, de aanleg van waterdoorlatende verharding, sensibilisering van de bevolking, hergebruik van water en waterbuffers voor droge periodes. De nieuwe circulatieplannen omvatten ook dergelijke maatregelen. Klimaatacties overstijgen het individuele gemeenteniveau. Zo is de provincie Limburg partner in een recent programma om de Voerstreek klimaatrobuuster te maken, met onder meer waterbuffering ter bescherming van stroomafwaartse gebieden, het bevorderen van de infiltratie van hemelwater en de verbetering van de waterkwaliteit van de waterlopen. De acties verbinden verschillende sectoren waaronder landbouw, erfgoed en natuurbeheer.

CIRCULAIRE ECONOMIE

De circulaire economie is voor de overheid een belangrijke hefboom om milieuproblemen aan te pakken en tegelijkertijd de economische structuur van haar regio te ondersteunen en lokale banen te creëren. Lokale overheden kunnen een rol spelen bij preventie, communicatie en bewustmaking met betrekking tot de circulaire economie en energie voor duurzame ontwikkeling.

De Waalse provincies sloten zich aan bij de Green Deal voor Circulaire Aankopen van de Waalse overheid. De aankopen van de provincies moeten voortaan beantwoorden aan sociale doelstellingen, zoals de uitvoering van een sociaal beleid, inclusie, inschakeling van werkzoekenden, lerenden of gehandicapten. De Waalse provincies doen ook mee met het project Duurzame Kantines met focus op kortketen, kozen voor een milieubewust huurbeleid voor werkkledij en zetten in op laadpalen en elektrische fietsen.

BURGERNABIJE DIENSTVERLENING

Er zijn in België heel wat mooie voorbeelden waar burgersnabijheid en inclusieve lokale dienstverlening centraal staan. Zo zijn er mobiele recyclageparken waardoor minder mobiele bewoners specifieke afvalstromen zoals matrassen, elektrische apparaten, metalen en hout op een correcte manier kunnen deponeren in hun buurt. De Buurtkar is een mobiele buurtwinkel en dienstencentrum die volgens een vaste route door de gemeente Bornem rijdt. Inwoners kunnen er verse, lokale producten kopen en vragen stellen over de gemeentelijke dienstverlening. De buurtkar verhoogt de zelfredzaamheid van inwoners, met name ouderen en minder mobiele mensen, en biedt tewerkstelling voor mensen die moeilijk toegang vinden tot de reguliere arbeidsmarkt.

Een ander voorbeeld is dat van Zorgzame Buurten, waar 133 Vlaamse en Brusselse gemeenten aan deelnemen. Het programma focust op de versterking van het sociaal weefsel en solidariteit, het verbinden van informele en formele zorg en intersectorale samenwerking (bijvoorbeeld welzijnspartners, huisvesting, jeugd, ruimtelijke ordening).

Ook tijdens de coronapandemie namen gemeentebesturen bijkomende maatregelen om de broodnodige burgersnabij dienstverlening te verzekeren. Vrijwilligers of gemeentelijke medewerkers beldden oudere inwoners op en gemeenten openden noodlijnen voor inwoners die behoefte hadden aan een babbel. Zo gingen gemeenten de vereenzaming tegen en brachten ze de zorgbehoeften in kaart.

INTERNATIONALE SAMENWERKING

Bijna alle provincies, de gemeenten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en één op de tien gemeente in Vlaanderen en Wallonië zijn actief in ontwikkelingssamenwerking in Afrika, Azië of Latijns-Amerika. Zij werken op talrijke gebieden die verband houden met de gemeentelijke bevoegdheden, waaronder milieu, afvalbeheer, sociale actie, jeugdhulp, onderwijs, burgerlijke stand en plaatselijke ontwikkeling. De partnerschappen richten zich vaak op capaciteitsopbouw van gemeente tot gemeente, gebaseerd op drie pijlers: goed politiek bestuur, efficiënt bestuur en deelname van de burgers aan het besluitvormingsproces.

In het door Brulocalis beheerde programma voor Marokko richt het partnerschap tussen Etterbeek en Ait Baha zich bijvoorbeeld op de oprichting van een gemengde participatieraad, terwijl het partnerschap tussen Jette en Belfaa draait rond de oprichting van een gemeenschappelijk luistercentrum voor vrouwelijke slachtoffers van geweld. Elk partnerschap van het Brusselse programma in Senegal is van plan ten minste één economisch forum per jaar te organiseren in elke Senegalese partnergemeente. Het Brulocalis-programma in de DR Congo voorziet in de oprichting en uitrusting van een gemeenschapsbibliotheek in Kintambo, met steun van de gemeente Ukkel.

Opkomende uitdagingen

Voor verschillende van de SDGs waar België als land minder scoort volgens de internationale SDSN-index en het Federaal planbureau, waaronder SDGs 4, 5, 7, 12, 13 en 17, zien we ook uitdagingen en beperkte positieve evoluties op lokaal niveau.

De klimaatverandering en aanhoudende verdichting, zeker in Vlaanderen, stellen lokale besturen voor uitdagingen op vlak van compact, duurzaam en betaalbaar wonen, om de modal shift te versnellen en de vergroening en kwaliteit van de openbare ruimte te verzekeren. We moeten nog snellere stappen zetten inzake hernieuwbare energieproductie en -consumptie en isolatie van gebouwen, waarbij we erover moeten waken dat kwetsbare groepen niet uit de boot vallen.

Andere prioriteiten zijn wateropslag om tijden van droogte te overbruggen en het verhogen van de doorlaatbaarheid van de bodem om overstromingen bij hevige regenval te verminderen, verder bouwend op de reeds ondernomen initiatieven. Er is nood aan een uitgebreide producentenverantwoordelijkheid voor vervuilende producten, met name op het gebied van waterverontreiniging. Het regionaal beleid inzake deze thema's is vaak nog ontoereikend, bijvoorbeeld wat betreft natuurbehoud en bescherming van de biodiversiteit en de renovatie van woningen in Wallonië.

Lokale besturen spelen hun hefboomfunctie inzake duurzaam aankopen nog te weinig uit. Dit heeft

zowel te maken met marktbeperkingen als met het uitblijven van de nodige middelen bij het doorschuiven van verantwoordelijkheden naar het lokale niveau. Onder meer de Waalse provincies kijken naar de regionale overheid om oplossingen uit te werken, bijvoorbeeld om lokale producenten beter te kunnen betrekken.

Ook op vlak van zorg, gelijkheid en inclusie stellen zich blijvende uitdagingen. De druk op de zorgsector laat zich ook lokaal voelen, wat zich onder meer uit in een nijpend tekort aan begeleiders in de kinderopvang en maatschappelijk werkers. Er is behoefte aan aanzienlijke investeringen om de toegankelijkheid van plattelandsgebieden te bevorderen, zoals toegankelijke openbare basisdiensten, openbaar vervoer en lokale mobiliteitsinitiatieven. Toenevende diversiteit leidt in verschillende gevallen tot spanning. Lokale besturen realiseerden nog geen gendergelijkheid. Zo is minder dan een op de vijf Belgische burgemeesters een vrouw. Internationale solidariteit en uitgaven voor internationale samenwerking worden in vraag gesteld, zeker in tijden van budgettaire krapte en dringende lokale noden. Lokale besturen kunnen hier nog sterker een voorbeeldrol opnemen.

België en zijn lokale besturen scoren goed op vlak van armoedebestrijding. Niettemin zien we dat armoede een belangrijke maatschappelijke uitdaging blijft. Dit is versterkt door de COVID-19-crisis en de stijging in energieprijzen. De verwachting is dat deze situatie niet snel zal verbeteren. Armoedebestrijding in al zijn facetten (energie, vervoer, wonen, digitale armoede,...) moet hoog op de agenda blijven staan, in nauwe samenspraak en samenwerking met de lokale besturen.

We kunnen niet voorbij aan het toenemend wantrouwen tegenover de politiek en het verlies van vertrouwen in de overheid, zeker in Vlaanderen. Uit de burgerbevraging 2020 in de gemeente- en stadsmonitor blijkt dat 34% van de Vlamingen veel vertrouwen heeft in het gemeentebestuur (naast 11% in de federale overheid en 16% in de Vlaamse overheid). In Wallonië koestert volgens de laatste sociale barometer van het IWEPS 54% van de mensen vertrouwen in hun lokale overheid. Het voortzetten van innovatie in de burgerparticipatie is een belangrijke stap om deze relatie te verbeteren.

Ondanks de afbouw van schulden, staat het water de lokale besturen financieel aan de lippen door de opeenvolging van crisissen de voorbije jaren zoals COVID-19, de oorlog in Oekraïne en de sterk toegenomen inflatie en stijging van energieprijzen. De druk op de financiële en menselijke middelen bemoeilijkt de realisatie van de SDGs.

Kernboodschappen en aanbevelingen

België nam sinds 2017 belangrijke stappen in de strategische verankering van Agenda 2030 op verschillende beleidsniveaus en bij hun stakeholders. We denken aan de nieuwe Nationale Strategie Duurzame Ontwikkeling, het Federaal Plan Duurzame Ontwikkeling, de uitwerking en bijsturing van het Vlaams Vizier 2030, een derde Waalse Strategie Duurzame Ontwikkeling, de integratie van Agenda 2030 in het beleid van universiteiten en hogescholen, de uitrol van het Voka Charter Duurzaam Ondernemen en het toenemend aantal gemeente- en provinciebesturen dat Agenda 2030 meeneemt in de beleidscyclus.

We moeten echter werk maken van nog betere verzameling en ontsluiting van data. Zo beschikken we over geen of te weinig gegevens over honger, mentale gezondheid, circulaire economie en innovatie. Hier kunnen regionale overheden een rol spelen om de hiaten te vullen. Lokale besturen hebben ook nood aan meer data die inzicht verschaffen in de output van hun eigen beleid, in aanvulling op outcome-indicatoren zoals armoedecijfers die het begrip van de lokale context vergroten.

Verder is desaggregatie beperkt in bestaande data, bijvoorbeeld volgens leeftijd, gender of wijk/deelgemeente. Dit is nochtans nodig om efficiënt in te spelen op het principe van Leaving No One Behind. Er is ook betere afstemming vereist tussen de verschillende bronnen, zoals de Gemeente- en Stadsmonitor, Provincies In Cijfers, IWEPS, enz. Werken aan uniformiteit van lokale data kan de nationale indicatoren (bv. voor SDG 11) verrijken. Ook initiatieven om met spillovereffecten aan de slag te gaan, zouden meer datadriven moeten zijn.

De complexiteit van maatschappelijke uitdagingen vraagt om innovatieve vormen van samenwerking en volwaardig partnerschap, zowel tussen de verschillende beleidsniveaus in ons land als met partners in Europa en wereldwijd. We moeten lokale besturen erkennen in hun sleutelrol om de SDGs te realiseren en werken aan sterkere en transparantere afstemming tussen overheden, bijvoorbeeld door het betrekken van lokale besturen in intergouvernementeel overleg. Daarbij moeten we lokale besturen de ruimte, flexibiliteit en middelen geven om het beleid concreet in te vullen.

Om het vertrouwen in de overheid op te krikken, moeten we de transitie versnellen van consultatie naar cocreatie met stakeholders en burgers, zeker de meest kwetsbare groepen. Gezien het geïntegreerde en interdisciplinaire karakter van de SDGs, moeten alle beleidsniveaus transversaal en dienstverschrijdend werken hoger op de agenda plaatsen. Daarnaast zijn Europese en internationale partnerschappen nodig om rechtvaardigheid te bevorderen en negatieve spillovers te reduceren.

Zonder druk van de regio's blijft het opnemen van de SDGs als strategisch beleidskader te vrijblijvend voor lokale besturen. Vooral in Brussel en Wallonië benut men het potentieel van Agenda 2030 als strategische referentiekader nog te weinig. De koepelverenigingen zijn vragende partij voor het behoud van de SDG-ondersteuning die de regio's momenteel al bieden, zowel rechtstreeks aan lokale besturen als via hun koepels, maar zijn ook voorstander van concrete stimulansen vanuit de regionale overheden voor gemeentebesturen die de SDGs als kader gebruiken voor hun strategische beleidsplannen.

Deze stimulansen kunnen strategische instrumenten zijn (methodologische instrumenten, steun voor participatie-initiatieven, enz.), communicatie over ambities op het gebied van duurzame ontwikkeling (communicatie-instrumenten, bewustmakingscampagne gericht op de burgers) of steun bij de uitvoering van lokale actieplannen (hogere subsidies, financiële steun in het kader van innoverende projecten, enz.).

De recente grote crisissen in België onderstreepten het belang van robuuste, veerkrachtige en goed gefinancierde lokale autoriteiten. Het waren zij die, als

lokale gesprekspartners van de burger, de crisissen voornamelijk beheerden. In dit verband is een versterking van het partnerschap van de lokale overheden met de federale en regionale overheidsniveaus op bepaalde cruciale punten (pensioenen, politie, brandweer, energie) van essentieel belang om de steden, gemeenten en provincies in staat te stellen hun acties voor de uitroeiing van armoede, de vergroting van de territoriale weerbaarheid en een verantwoorde economische ontwikkeling voort te zetten.

Om de financiële uitdagingen het hoofd te bieden, kunnen regionale en federale overheden lokale besturen steun bieden, bijvoorbeeld door de vaste groeivoet van het gemeentefonds (tijdelijk) op te trekken tot het niveau van de inflatie en de normale indexering van andere financieringsstromen te garanderen, en door cofinanciering in de statutaire pensioenlasten.

Lokale besturen zijn gezien hun verantwoordelijkheden, burgernabijheid en ervaring met Agenda 2030 onmisbare partners in de ambitie om voortgang te boeken op de SDGs. De koepelverenigingen van gemeente- en provinciebesturen vervullen een cruciale rol in de capaciteitsopbouw van hun leden inzake Agenda 2030 als beleidskader en de realisatie van de 17 SDGs. De regionale en federale overheden moeten de koepels blijven betrekken en ondersteunen, onder andere in aanloop naar de lokale verkiezingen van 2024 en de daaropvolgende uitwerking van de meerjarige beleidsplannen.

De ambities van Agenda 2030 stoppen niet in 2030. Ook daarna moeten we blijven streven naar een duurzamere wereld, waarbij elk beleidsniveau en alle actoren inspanningen leveren. De sterke betrokkenheid van lokale besturen wereldwijd in de integratie en realisatie van de SDGs, alsook in de aanpak van crisissen, benadrukt de sleutelrol van het lokale niveau. Lokale besturen en hun koepelverenigingen zijn essentieel in de internationale ontwikkeling en nationale implementatie van het vervolg op de Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling en verdienen een zitje aan de beslissingstafel.

09

NIEUWE EN
OPKOMENDE
UITDAGINGEN

09

NIEUWE EN OPKOMENDE UITDAGINGEN

INLEIDING

Halfweg de implementatieperiode van de Agenda 2030 dient deze tweede VNR niet alleen om onze inspirerende beleidsinitiatieven in kaart te brengen, maar ook om de uitdagingen te belichten. Deze uitdagingen kunnen ook kansen bieden die we moeten grijpen. Sinds 2017 zijn er nieuwe uitdagingen ontstaan voor het verwezenlijken van de Agenda 2030. De wereld wordt geconfronteerd met een opeenvolging van wereldwijde crises die de voortgang naar een duurzamere wereld vertragen, soms omkeren. Onze veerkracht in het licht van deze verschillende crises zal worden bepalend zijn voor het behalen van de SDGs.

COVID-19

COVID-19 had een aanzienlijke impact op de samenleving, de economie en de gezondheid van de Belgen, inclusief de geestelijke gezondheid onder meer als gevolg van de verschillende maatregelen die werden genomen om de pandemie in te dammen. De COVID-19-pandemie heeft ook de kwetsbaarheid van de gezondheidszorg over de hele wereld en de aanzienlijke verschillen in het vermogen om op dit soort crises te reageren, aan het licht gebracht. Wereldwijde ongelijkheden zijn zowel binnen als tussen landen toegenomen. Meer in het algemeen heeft de pandemie een schadelijk effect gehad op veel SDGs en het werk vertraagd voor de uitvoering van de Agenda 2030. Dit is inderdaad de reden waarom de regeringen in België meteen een reeks maatregelen genomen om de verspreiding van het virus en de impact op de gezondheidszorg te verminderen en daarnaast steun te bieden aan getroffen burgers en bedrijven. Zo werd een efficiënte vaccinatiecampagne gelanceerd die resulteerde in een hoge graad van

vaccinatie bekomen. Om de welvaart en het welzijn te versterken na corona, lanceerde België een Nationaal Plan Herstel & Veerkracht, Vlaanderen het relanceplan “Vlaamse Veerkracht” en de Waalse overheid ‘Get Up Wallonia’.

KLIMAAT EN BIODIVERSITEIT

Door de mens veroorzaakte klimaatverandering, waaronder een toegenomen frequentie en intensiteit van extreme gebeurtenissen, heeft geleid tot wijdverspreide nadelige effecten en daarmee samenhangend verlies en schade aan de natuur en mensen, die verder gaan dan de natuurlijke klimaatvariabiliteit. De rapporten van het IPCC en de concrete manifestaties van deze gebeurtenissen, zowel in België als elders, bevestigen deze evolutie.⁹ Het klimaatpanel van de Verenigde Naties (IPCC) meldt dat kwetsbare gemeenschappen die historisch gezien het minst hebben bijgedragen aan de huidige klimaatverandering, onevenredig zwaar worden getroffen¹⁰. De meest kwetsbare mensen en systemen zijn onevenredig zwaar getroffen door de gevolgen van klimaatverandering.

Toenemend landgebruik, vervuiling, overexploitatie van natuurlijke hulpbronnen, klimaatverandering en invasieve uitheemse soorten zijn de grootste onderling verbonden uitdagingen met betrekking tot de biodiversiteit in België.

Ondanks internationale verdragen en protocollen die in het verleden zijn ondertekend, blijft de toestand van de biodiversiteit en ecosystemen achteruitgaan; de directe en indirecte effecten van de huidige productie- en consumptiepatronen gaan zo ver dat ze het voortbestaan van onze planeet bedreigen. Biodiversiteit is essentieel voor ons welzijn en onze gezondheid.

⁹ IPCC report, AR6 Synthesis Report: Climate Change 2023, <https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/>

¹⁰ IPCC report, p. 6. https://report.ipcc.ch/ar6syr/pdf/IPCC_AR6_SYR_LongerReport.pdf

GEOPOLITIEKE ONZEKERHEID

Vrede en veiligheid zijn een voorwaarde voor duurzame ontwikkeling. De wereld ervaart het grootste aantal conflicten sinds de oprichting van de Verenigde Naties. Zoals het Sustainable Development Goals Report 2022¹¹ van de Verenigde Naties aangeeft, leven ongeveer 2 miljard mensen in conflictlanden.

De Russische agressie tegen Oekraïne heeft geleid tot een wereldwijde toename van geopolitieke spanningen en tot vraagtekens bij het kader voor internationale samenwerking. In combinatie met de COVID-19 pandemie heeft deze oorlog grote gevolgen voor de toeleveringsketens, de prijs van goederen, de energievoorziening en voedselzekerheid van miljoenen mensen. Deze elementen kunnen de effecten van klimaatverandering en aantasting van het milieu verergeren. Ondanks enkele positieve signalen blijven de wereldwijde macro-economische vooruitzichten zeer onzeker en bijzonder somber voor veel landen, wat de vrees oproept voor een verloren decennium voor ontwikkeling, zoals het 2023 Financing for Sustainable Development Report¹².

ONGELIJKHEDEN

De rechtvaardige transitie naar duurzame ontwikkeling is een uitdaging voor België. De verschillende overheden hebben de plicht om niemand in de steek te laten. Er moet rekening worden gehouden met de maatschappelijke effecten van transities. Daartoe hebben burgers, bedrijven, vakbonden, ngo's en overheden allemaal een rol te spelen. Vooral in België moet het model van sociaal overleg deze arbitrages mogelijk maken.

DIGITALISERING

Technologie heeft een belangrijke rol gespeeld tijdens de COVID-19-pandemie. De digitale revolutie is in een stroomversnelling gekomen en leidt in het bijzonder tot veranderingen op de arbeidsmarkt, met gevolgen voor de aard van de banen en de vereiste vaardigheden. Het zal de komende jaren nodig zijn om sterk in te zetten op permanente opleiding, ook op de werkvloer.

Het dichten van de digitale kloof om verdere uitsluiting van kwetsbare groepen te voorkomen, is doorslaggevend voor de verwezenlijking van fundamentele sociale rechten en de totstandbrenging van sterkere en meer inclusieve openbare diensten. Digitalisering is daarbij geen doel op zich, maar moet duidelijk de kwaliteit van het onderwijs en de toegang tot rechten ten goede komen, zodat niemand aan zijn lot wordt overgelaten.

Het toenemende gebruik van digitale technologieën roept volgens de Verenigde Naties de vraag op naar de milieu- en energie-impact ervan¹³.

ONDERWIJS

Onderwijs is een essentiële factor om vooruitgang te boeken voor het behalen van alle SDGs. Het is van toepassing op alle leeftijden, in scholen en opleidingscentra, op professioneel en privé-niveau, en vereist de middelen om een ambitieus beleid op dit gebied te voeren.

Hoewel de meeste indicatoren België boven het Europese gemiddelde plaatsen, tonen verschillende studies aan dat de kwaliteit van het onderwijs afneemt. Er bestaan verschillen per gemeenschap binnen België maar de drie gemeenschappen doen inspanningen om de kwaliteit van hun onderwijs te versterken. Zo scoort Vlaanderen op alle drie domeinen (leesvaardigheid, wiskundige kennis en wetenschappelijke kennis) van de PISA-ranking beter dan het gemiddelde van de buurlanden en het OESO-gemiddelde, zijn de resultaten van de Duitstalige Gemeenschap zijn vergelijkbaar met de gemiddelden van de buurlanden en bevindt de Franse gemeenschap zich op alle drie de domeinen onder het OESO-gemiddelde.

De COVID-19-crisis heeft enkele kwetsbaarheden blootgelegd. Veel scholen schakelden over naar (gedeeltelijk) afstandsonderwijs. Dit was voor de meest kwetsbare leerlingen niet altijd evident. Ook heeft de COVID-19-crisis de leerachterstand en leervertraging geen goed gedaan. Via allerlei initiatieven zijn de gemeenschappen de achterstand aan het wegwerken en wordt er verder ingezet op o.a. de digitalisering van het onderwijs.

¹¹ Sustainable Development Goals Report 2022 <https://unstats.un.org/sdgs/report/2022/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2022.pdf>

¹² Financing for Sustainable Development Report 2023; <https://desapublications.un.org/file/1137/download>

¹³ The growing footprint of digitalisation <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/37439/FB027.pdf>

A decorative pattern of stylized green leaves with white outlines, filling the top right portion of the page. The leaves are arranged in a dense, overlapping manner, creating a textured, organic feel.

10

IMPLEMENTATIE-
MIDDELEN

10

IMPLEMENTATIEMIDDELEN

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de financiële middelen om de SDGs te implementeren, met meer bepaald een focus op de ontwikkelingssamenwerking. In het eerste deel wordt de evolutie van hulp van Belgische ontwikkelingsactoren in de voorbije jaren geduid. Statistische gegevens verduidelijken de bijdragen van de verschillende actoren, alsook de bestemming die deze financiering krijgt. In een tweede deel ligt de focus op kwalitatieve gegevens, goede praktijken en onderzoeken binnen België.

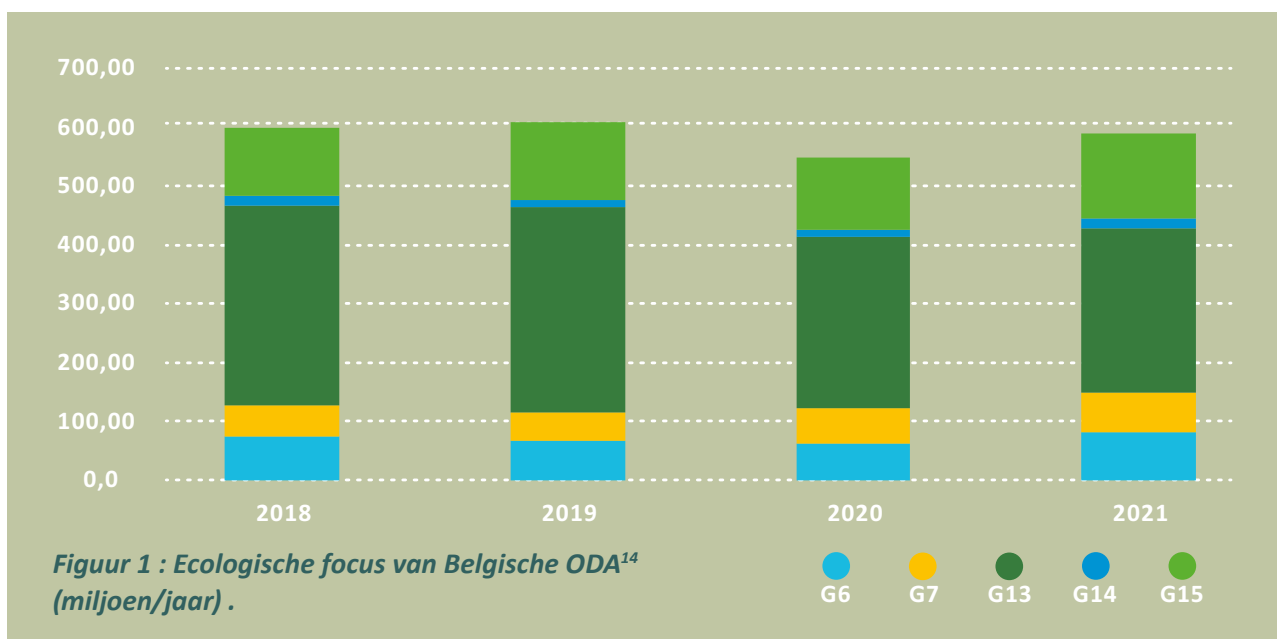
EVOLUTIE VAN DE BELGISCHE UITGAVEN VOOR ONTWIKKELINGS-SAMENWERKING (ODA)

Tussen 2017 en 2021 stegen de Belgische uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking (ODA) in absolute termen van 1,94 miljard euro naar 2,21 miljard euro. In verhouding tot het bruto nationaal inkomen van België schommelde het percentage van de ODA in deze periode tussen 0,41% en 0,48%. Hoewel het percentage relatief stabiel blijft, is het nog ver verwijderd van het officiële streefdoel van 0,7% ODA/BNI.

De jaarlijkse Algemene Beleidsnota Internationale Solidariteit van de federale overheid legt de hoofdlijnen van het federale beleid inzake ontwikkelingssamenwerking en humanitaire hulp vast. Een bijlage

bij deze nota bevat de SDG-doelstellingen waaraan de federale overheid met deze beleidskeuzes wil bijdragen, om de coherentie met Agenda 2030 te waarborgen.

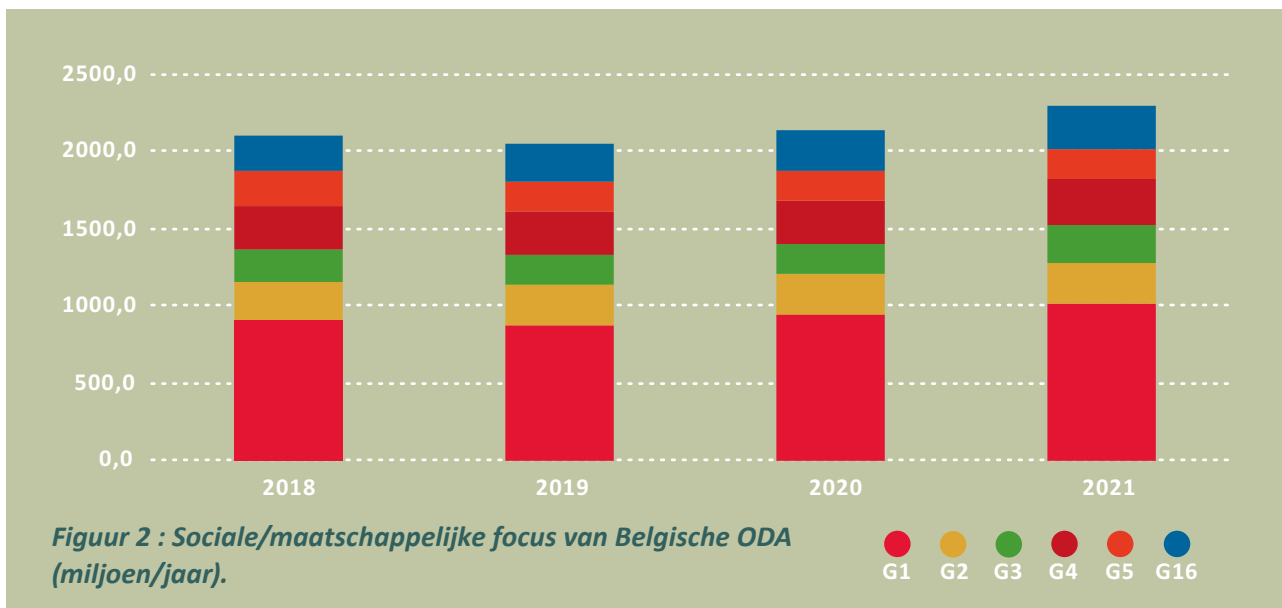
Als we deze cijfers voor 2021 (basisjaar) uitsplitsen, zien we dat ongeveer de helft van de totale officiële ontwikkelingshulp (56%) in beheer is van het Directoraat-Generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp van de federale overheid. Een deel van dit budget (11%) gaat naar de gouvernementele samenwerking met 14 partnerlanden, voornamelijk uitgevoerd door Enabel. Om de impact op het terrein te vergroten en zo Agenda 2030 te verwezenlijken, biedt Enabel haar expertise aan, bevordert het de interactie tussen alle actoren en ontwikkelt de best mogelijke partnerschappen. Het agentschap voert ook programma's uit voor derden.

¹⁴ Disclaimer : le reporting sur l'APD par SDG n'est pas automatiquement inclus dans le système comptable belge de l'APD, bien que des efforts aient été faits ces dernières années. Lorsque des informations manquent, chaque SDG est lié au domaine d'intervention du projet pour le financement direct ou au domaine d'activité du partenaire exécutant pour le financement indirect.

Een ander deel van het budget (11%) in beheer van het Directoraat-Generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp dient voor de financiering van de programma's van de Belgische niet-gouvernementele actoren (NGO's en institutionele actoren zoals interuniversitaire samenwerkingsactoren) waarvan de programma's meestal afgestemd zijn op de SDGs. Dankzij de diversiteit van deze actoren kan de Belgische samenwerking gebruik maken van hun complementariteit en vermogen om in uiteenlopende en complexe contexten op te treden. De geaccrediteerde organisaties stellen per land of per transnationaal thema een gemeenschappelijk strategisch kader (GSK) op. Deze dienen als referentie voor de ontwikkeling van de programma's van de organisaties, met inbegrip van de vaststelling en uitvoering van onderlinge synergiën en complementariteit.

Een aanzienlijk deel van het budget (18%) gaat naar de financiering van een aantal internationale organisaties. De Belgische samenwerking met organisaties en organen van de Verenigde Naties verloopt voornamelijk via een vrijwillige, meerjarige bijdrage aan de algemene middelen van een beperkt aantal erkende multilaterale partnerorganisaties (co-financiering), waarvan de doelstellingen overeenstemmen met de Belgische prioriteiten en de SDGs. Daarnaast draagt België bij aan de algemene middelen van de Wereldbank en de (sub)regionale ontwikkelingsbanken. De Belgische Investeringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden (BIO) is als instelling voor ontwikkelingsfinanciering de bevoorrechte actor voor investeringen in de privésector van de interventielanden. Ze beheert een portefeuille van 1,1 miljard Euro aan investeringen in 52 interventielanden.

881,74 miljoen euro valt onder het bewind van de gewesten en andere federale overheidsdiensten zoals de FOD Financiën. Dit cijfer omvat ook de Belgische bijdrage aan de uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking van de Europese Commissie: 477 miljoen euro (voor datzelfde jaar). De opvang van asielzoekers door het federale agentschap Fedasil valt slechts gedeeltelijk onder officiële ontwikkelingshulp.

De Commissie voor de Ontwikkelingssamenwerking (DAC) van de Organisatie voor Economische Samenwerking (OESO) heeft in 2019 de Belgische ontwikkelingsamenwerking doorgelicht¹⁵. Het verslag prijst België voor zijn internationale inzet voor de minst ontwikkelde landen en landen in fragiele of conflictsituaties. Het verslag onderstreept ook de inzet van België voor gendergelijkheid, voornamelijk op het gebied van seksuele en reproductieve gezondheid en rechten. Bovendien merkt het verslag

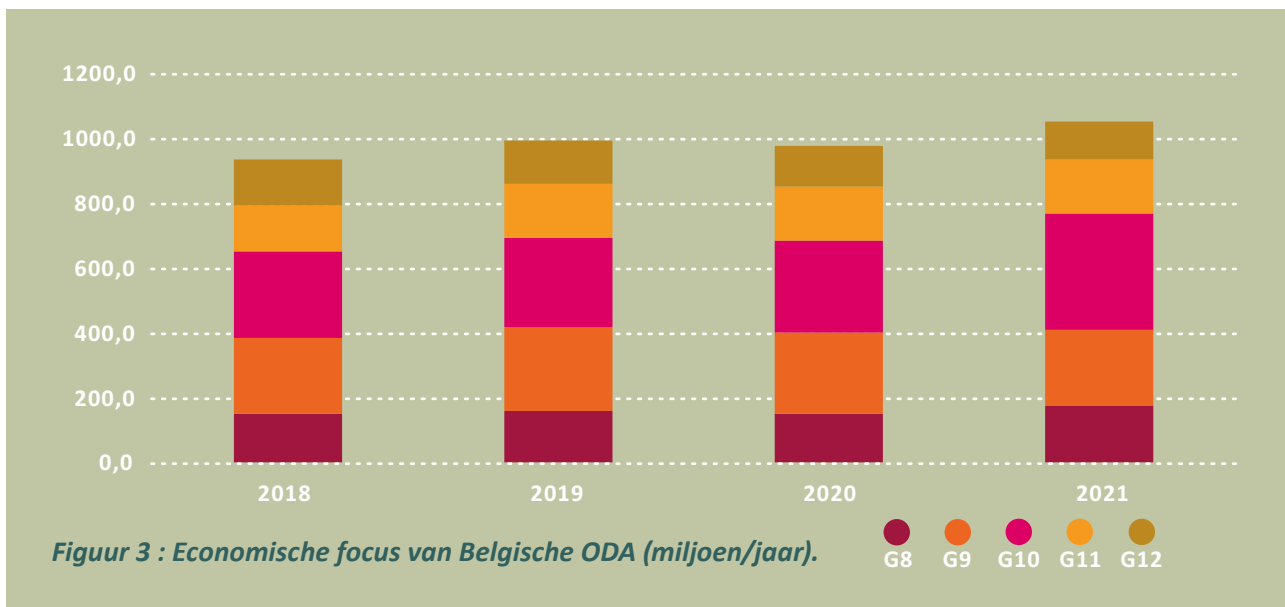
¹⁵ OECD, Development Cooperation Peer Reviews: Belgium 2020 <https://read.oecd.org/10.1787/026f1aad-en?format=pdf>

op dat België een grote voorstander is van multilateralisme en zich actief inzet voor de hervorming van de VN om de legitimiteit, representativiteit en doeltreffendheid ervan te versterken.

In 2021 besteedde het Directoraat-Generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp (DGD) ook 186,14 miljoen euro aan humanitaire programma's, 95,31 miljoen euro aan klimaatbeleid, 51,81 miljoen euro aan lokaal ondernemerschap en eerlijke handel, en kleinere bedragen aan belangenbehartiging en evaluaties. Daarnaast wezen andere departementen van de FOD Buitenlandse Zaken 87,43 miljoen euro toe aan ontwikkelings samenwerking, onder meer voor conflictpreventie. In totaal

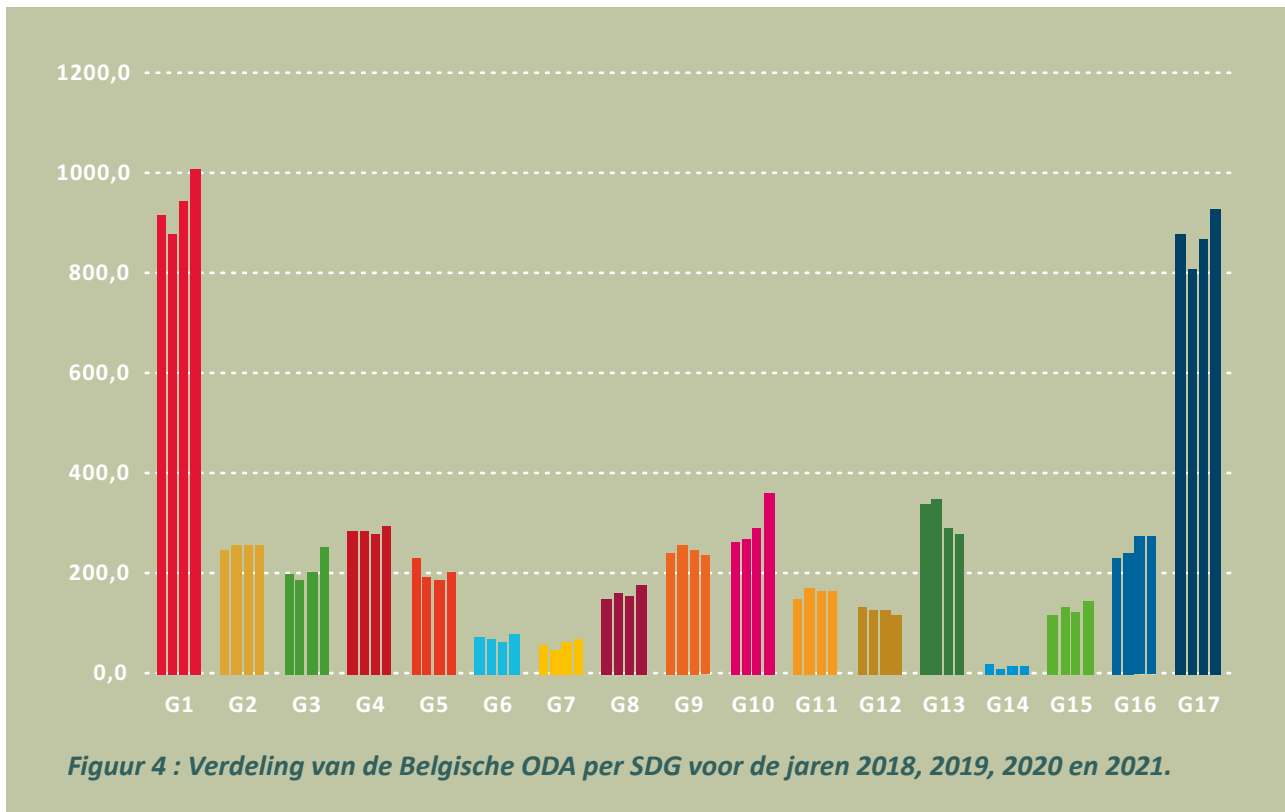
zorgde de FOD Buitenlandse Zaken in 2021 voor ongeveer 1,31 miljard euro, of 60% van de Belgische uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking.

Het verslag roept het Directoraat-Generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp (DGD) ook op om duidelijke landenstrategieën te ontwikkelen en binnen deze strategieën de volgorde van de thematische prioriteiten te verduidelijken en de thematische expertise binnen de DGD te verder te ontwikkelen. Verder vestigt het de aandacht op de internationale verbintenis om 0,7% van het BNI te besteden aan ontwikkelingshulp en de noodzaak van een pragmatische routekaart om dit doel te bereiken.

Uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking alleen kunnen echter de ongelijkheid niet verminderen en de eerbiediging van mensenrechten in de wereld niet verbeteren. Diplomatie, handel, landbouw, migratie, milieu of veiligheid zijn allemaal domeinen die een grote invloed hebben op ontwikkeling. Het is essentieel voor de Belgische federale ontwikkelingssamenwerking om te zorgen voor meer samenhang tussen de verschillende Belgische federale beleidslijnen, zodat deze ook bijdragen tot de SDGs. Dat is ook de reden waarom de federale overheid de afgelopen jaren partnerschappen met de particuliere sector en de academische wereld ontwikkelde.

De federale overheid, dat voorstander is van transparantie over de bijdragen aan de SDGs (en aan gemeenschappelijke mondiale goederen) van verschillende actoren, steunt een uitbreiding van de statistische boekhouding ten gunste van de ontwikkeling via Total Official Support for Sustainable Development om andere financieringsbronnen voor duurzame ontwikkeling op te nemen, waaronder niet-traditionele donorfinanciering, investeringen van de privésector en Zuid-Zuidsamenwerking.

GOEDE PRAKTIJKEN

• LINEAIRE OBLIGATIES (GREEN OLO)

De Belgische federale staat voerde in februari 2018 een eerste groene OLO-uitgifte uit in euro met een looptijd van 15 jaar (OLO86). In de tussentijd bereidde het Agentschap van de Schuld een update van dit kader voor om meer in overeenstemming te zijn met de huidige marktpraktijken. Sinds juli 2022 worden alle toekomstige uitgaven van groene OLO's, zowel OLO86 als toekomstige groene OLO's, onder dit nieuwe kader uitgevoerd.

• EURONEXT

ESG-obligaties moeten voldoen aan erkende standaarden, zoals de ICMA Principles, en moeten een externe verificatie bezitten. Groene obligaties maken nog steeds het grootste deel uit van de duurzame producten, hoewel hun aandeel in termen van uitgegeven bedragen afneemt. De emissies van groene obligaties overschreden in 2022 de grens van 2 miljard dollar.

• NATIONALE BANK VAN BELGIË

De Nationale Bank van België belegt sinds 2004 een deel van haar eigen externe reserves in bedrijfsobligaties in dollar. Voor de duurzame beleggingsstrategie pasten ze aanvankelijk de methodologie van negatieve screening toe, waarbij de Nationale Bank niet investeerde in bedrijven die geen rekening houden met de duurzaamheid en maatschappelijke verantwoordelijkheid van hun activiteiten.

Enkele jaren later gingen ze ook over tot positieve screening, waarbij de Nationale Bank van België uitsluitend obligaties in aanmerking neemt van bedrijven die hoog genoeg scoren op ESG-criteria (Environment, Social, Governance, oftewel hun inzet voor milieu, maatschappij en goed bestuur). Een gespecialiseerd extern ratingbureau kent deze score toe.

Om het duurzame karakter van de eigen portefeuilles te verstevigen en aangezien het aantal emittenten alsmaar toeneemt, besloot de Nationale Bank in 2019 om het aandeel duurzame activa daarin te verhogen.

De Nationale Bank van België is ook lid van het Network for Greening the Financial System. Dit is een vrijwillige samenwerking tussen meer dan vijftig centrale banken en toezichhouders, die helpt om het klimaat- en milieurisico's voor de financiële stabiliteit te beheren en het financieel stelsel te vergroenen.

• **FSMA (AUTORITEIT VOOR FINANCIËLE DIENSTEN EN MARKTEN)**

> **Richtlijn niet-financiële rapportage (NFI-richtlijn)**

De FSMA voerde in de voorbije periode twee kwalitatieve studies uit naar de niet-financiële rapportering bij grote beursgenoteerde vennootschappen in België (boekjaren 2017-19).

De belangrijkste **aandachtspunten** zijn de volgende:

- Ten eerste, ontbreken bij een aantal vennootschappen: (i) de risicobeschrijving, (ii) de verbanden tussen die risico's en het gevoerde beleid, (iii) de zorgvuldigheidsprocedures en de bekomen resultaten, alsook (iv) de gehanteerde KPI's, geheel of gedeeltelijk.
- Ten tweede, is er ruimte voor verbetering bij het verstrekken van relevante en voldoende specifieke informatie over de milieuaangelegenheden, met inbegrip van de klimaatverandering. Dit geldt in het bijzonder voor de beschrijving van de belangrijkste milieurisico's. Vennootschappen dienen bijkomende aandacht te besteden aan (i) enerzijds de eigen impact op het milieu en de klimaatverandering, en (ii) anderzijds de impact van deze thema's op de vennootschapsactiviteiten.
- Ten derde, baseert bijna 10% van de vennootschappen zich voor het opstellen van hun NFI-verklaring niet op een erkend Europees of internationaal referentiemodel.
- Ten vierde, dient er vooruitgang te worden geboekt om de nauwkeurigheid, volledigheid en betrouwbaarheid te garanderen van de processen voor het verzamelen, verwerken en rapporteren van de niet-financiële gegevens.

Zowel inhoudelijk als vormelijk zijn er belangrijke stappen in de goede richting gezet. Uit het

onderzoek komen onder meer de **volgende belangrijke verbeteringen** naar voren:

- Ten eerste bevat het merendeel van de NFI-verklaringen voor elk van de vereiste thema's een uiteenzetting van het gevoerde beleid.
- Ten tweede hebben meer vennootschappen op een voldoende specifieke wijze informatie over de niet-financiële aangelegenheden opgenomen. De niet-financiële informatie is in veel gevallen voldoende volledig en gericht op de voor de emittenten essentiële punten. Dit komt onder meer doordat veel emittenten een materialiteitsanalyse hebben uitgevoerd.
- Ten derde stellen vennootschappen, meer dan voorheen het geval was, becijferde objectieven voorop. Ze verschaffen KPI's die specifiek zijn voor de vennootschapsactiviteiten en verband houden met de doelstellingen.
- Ten vierde werkt een grote meerderheid van de vennootschappen een interne gedragscode of ethische code uit. Ze voeren daartoe de nodige zorgvuldigheidsprocedures in. Daarnaast passen steeds meer vennootschappen een gedragscode toe voor hun leveranciers. Ook nemen ze steeds vaker maatregelen om de naleving van hun code te verifiëren.
- Ten vijfde baseert een groeiend aantal vennootschappen zich voor het opstellen van hun NFI-verklaring op een erkend Europees of internationaal referentiemodel. De meest gebruikte referentiemodellen zijn de SDGs en de GRI Standards. Veel vennootschappen combineren deze twee referentiemodellen.
- Ten zesde zijn de voorstelling en de kwaliteit van de NFI-verklaringen in de twee voorbije jaren verbeterd, ook al is er nog ruimte voor verbetering in de manier waarop ze gestructureerd zijn.

> **Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)**

De SFDR legt onder meer precontractuele openbaarmaking aan eindbeleggers op over duurzame beleggingsdoelstellingen en over het promoten van

sociale en/of ecologische kenmerken. Daardoor kunnen fondsen worden ingedeeld volgens hun duurzaamheidsgerelateerde openbaarmakingen:

- fondsen die een duurzame belegging tot doel hebben.
- fondsen die sociale en/of ecologische kenmerken promoten.
- overige fondsen voldoen niet aan artikel 8 of 9 van de SFDR. Ze hebben geen duurzame beleggingsdoelstelling(en) en promoten evenmin sociale en/of ecologische kenmerken.

Deze statistieken worden op kwartaalbasis geüpdatet en bieden een overzicht betreft de Belgische Openbare Instellingen voor Collectieve Beleggingen, de meest voorkomende beleggingsfondsen.

VLAANDEREN

Vlaanderen heeft eveneens een traditie om samen te werken met multilaterale organisaties, zoals de Voedsel- en Landbouworganisatie van de VN (FAO), Wereldbank, UNESCO, Wereldvoedselprogramma van de VN (WFP), United Nations Environment Programme (UNEP), Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), Internationale Arbeidsorganisatie (IAO, Vlaams Trustfonds), Multilaterale instellingen konden in de periode 2018 – 2021 rekenen op 75 miljoen euro Vlaamse steun/bijdragen.

Wat betreft klimaatfinanciering, onderschrijft Vlaanderen de doelstellingen van het UNFCCC Akkoord van Parijs van 2015. Over de jaren 2016-2021 werd vanuit Vlaanderen meer dan 85 miljoen euro aan klimaatfinanciering besteed, via projecten van o.a. de FAO, WFP, African Development Bank (African Climate Change Fund), UNESCO, WHO, UNDP, Wereldbank, UNEP.

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

De Brusselse administraties kunnen eigen partnerschappen sluiten voor het verbeteren van de acties. Zo ontstaan specifieke samenwerkingen met onder meer Eurocities, Metropolis, de stad Rabat, Smart Tourism Destination, NECSTouR, City Destinations Alliance, Global Sustainabilities, Time for DMOcracy, etc.

WAALS GEWEST

Met de derde strategie voor duurzame ontwikkeling is beslist om een methodologisch voorstel uit te werken voor de analyse van regionale begrotingen in het kader van de SDGs. De doelstelling is om vervolgens een stap verder te zetten door de begroting op te maken aan de hand van de SDGs.

11

CONCLUSIE EN
VOLGENDE STAPPEN

Het High Level Political Forum waarop deze VNR gepresenteerd wordt, vindt plaats halfweg de uitvoering van de Agenda 2030. De globale inspanningen zijn tot dusver onvoldoende gebleken. De wereld was reeds op het verkeerde pad om de SDGs te verwezenlijken, toen meerdere crisissen de situatie nog moeilijker maakten: de COVID-19-pandemie, conflicten, toenemende ongelijkheden, de klimaat- en biodiversiteitscrisis en de voortdurende aantasting van het milieu.

Hoewel België als federale staat vertrekt vanuit een bevoorrechte positie, onder meer dankzij het sterke institutionele kader inzake duurzame ontwikkeling, dient ook België hierop antwoorden te formuleren.

Vrede en veiligheid zijn een noodzakelijke voorwaarde voor duurzame ontwikkeling, overeenkomstig het geïntegreerde karakter van de Agenda 2030, zoals vastgelegd in SDG 16. Er is geen duurzame ontwikkeling zonder vrede en geen vrede zonder duurzame ontwikkeling. De politieke en economische verstoringen als gevolg van de oorlog in Oekraïne bedreigen het wereldwijde herstel na de COVID-19-pandemie. De stijgende voedsel- en energieprijzen en andere gevolgen van de Russische agressie tegen Oekraïne hebben de uitvoering van de SDGs op mondiaal niveau in gevaar gebracht. Meer dan ooit zijn conflictpreventie, het verband tussen humanitaire hulp, ontwikkeling en vrede, en inclusieve aanpak van veerkracht noodzakelijk.

De door de mens veroorzaakte klimaatverandering, inclusief de toename van de frequentie en de intensiteit van extreme weerfenomenen, heeft geleid tot wijdverspreide negatieve effecten en daarmee gepaard gaande verliezen en schade voor de natuur en de mensen, die verder gaan dan de natuurlijke klimaatvariabiliteit. De IPCC-rapporten en het voorkomen van deze weerfenomenen, in België en elders, bevestigen deze ontwikkeling.

We zijn halfweg de 2030-Agenda en de tijd dringt. Voorliggende VNR toont dat alle regeringen in België zich inzetten voor de volledige en tijdige uitvoe-

ring van de 2030 Agenda. De lokale en provinciale besturen in België dragen bij aan de realisatie van Agenda 2030, zowel intern via de eigen organisatie (personeelsbeleid, aankoopbeleid, openbare gebouwen, etc.) als extern via lokale dienstverlening en internationale samenwerking. Ze zetten daarbij niet enkel in op de 17 thematische domeinen, maar nemen de SDGs ook regelmatig mee als kapstok voor een coherent duurzaam lokaal beleid en gebruiken de Agenda 2030 als structureel kader voor beleidsplanning. Deze actieve betrokkenheid van het lokale niveau is noodzakelijk voor de realisatie van 65% van de SDGs.

België herbevestigt de vastberadenheid om op lange termijn en op een geïntegreerde manier de 17 duurzame ontwikkelingsdoelstellingen na te streven. De regeringen in België erkennen tegelijk dat het bereiken van die doelstellingen de actieve deelname vereist van alle actoren in de maatschappij: overheden en regeringen, de burger, het middenveld, de kennisinstellingen en de private sector. Ook het belang van partnerschappen wordt onderschreven. De regeringen in België, geven, het principe om niemand achter te laten indachtig, bijzondere aandacht aan kwetsbare groepen. De verschillende regeringen doen ook inspanningen om gendergelijkheid te bereiken en gender-gerelateerde discriminatie tegen te gaan. Hierbij geven ze ook aandacht aan de integratie van de genderdimensie in de SDGs. Het is duidelijk dat België zich zal blijven inzetten om de SDGs te realiseren in samenwerking met anderen in binnen- en buitenland.

Sinds de SDGs zijn aangenomen, hebben de verschillende regeringen in België beleid gevoerd dat positief bijdraagt aan het bereiken van de doelstellingen. Voorliggend VNR illustreert dat ondanks de positieve bijdrage aan de SDGs, vele indicatoren aantonen dat er nog heel wat werk aan de winkel is.

De bijdragen van het maatschappelijk middenveld, de adviezen van adviesraden en de "preparedness review" van het Rekenhof wijzen op verschillende hefboomen om de verwezenlijking van de SDGs te versnellen. De verschillende regeringen verbinden

zich ertoe om binnen hun respectieve bevoegdheden hun optreden in deze richting verder te zetten en te versterken.

De periode van samenlopende crisissen, bevestigt de nood aan een systemische aanpak. Duurzame ontwikkeling vergt een transversale aanpak en een lange termijnvisie. Beleidscoherentie voor duurzame ontwikkeling in de geest van SDG 17 dient in dat opzicht als een waardevol instrument waarvoor aandacht moet zijn om te voorkomen dat het gevoerde beleid elkaar tegenwerkt of onverwachte negatieve effecten heeft en kan dus helpen om de SDGs te verwezenlijken.

Het gebruik van inclusieve participatieve processen brengt burgers dichterbij democratische overlegprocessen. De verschillende overheden zullen blijven innoveren op dit gebied.

De overheden in België zien het belang in van samenwerking, dat toont ook voorliggend VNR. Overleg tussen de beleidsniveaus onderling en met de maatschappelijke groepen is van wezenlijk belang en zal dan ook verdergezet worden. De IMCDO is het orgaan voor overleg en samenwerking tussen de gefedereerde identiteiten m.b.t. duurzame ontwikkeling waarbinnen vorm werd gegeven aan bijvoorbeeld voorliggende VNR en de Nationale Strategie Duurzame Ontwikkeling. Na de officiële presentatie van de VNR is het de bedoeling de dialoog verder te zetten, in het bijzonder met de stakeholders die eraan hebben bijgedragen, om de dynamiek en het sterke engagement op alle niveaus vast te houden.

Het is duidelijk dat alle regeringen in België zich samen met de andere lidstaten van de Europese Unie inzetten voor de volledige en tijdige uitvoering van de 2030 Agenda en herinnert eraan dat deze Agenda een samenhangend en wederzijds versterkend kader vormt met de Actieagenda van Addis Abeba inzake ontwikkelingsfinanciering (FfD), de Overeenkomst van Parijs en het biodiversiteitskader van Kunming-Montreal.

Daarom blijft België sterk overtuigd van het multilateralisme en van een internationale orde gebaseerd op de rechtsstaat, het grondbeginsel van de Verenigde Naties. Enkel door multilateralisme zullen we op lange termijn antwoorden vinden op de complexe crisissen van vandaag.

Bijlage ---

Statistical

Annex

Deze bijlage presenteert een set van 82 indicatoren de vooruitgang van België (en waar mogelijk de deelstaten) op weg naar de SDGs te monitoren. Deze indicatoren werden geselecteerd voor dit rapport door het Interfederaal Instituut voor de Statistiek (ISI). Deze indicatoren werden verzameld door het Federaal Planbureau.

GEBRUIKTE GEOGRAFISCHE CODES, KLEUREN, LIJNEN EN MARKERINGEN		
	BE België	
	BR Brussels Hoofdstedelijk Gewest	
	DAC Comité voor Ontwikkelingshulp	
	DE Duitsland	
	EU Europese Unie, 27 landen	
	FED Federaal BE	
	FR Frankrijk	
	NL Nederland	
	VL Vlaams Gewest	
	WA Waals Gewest	

indicators.be > Voor alle informatie over alle indicatoren: cijfers vanaf 1990, doelstellingen, band met de SDGs, internationale vergelijkingen, opsplitsingen voor bevolkingsgroepen, definities, bronnen...

1.1. SELECTIE VAN INDICATOREN

De vooruitgang van België naar de SDGs wordt gemeten aan de hand van een balans van 51 indicatoren, drie indicatoren per SDG. De 51 indicatoren van de balans gehaald uit een grotere set van 82 SDG-opvolgingsindicatoren, die allen grafisch worden voorgesteld in de statistische bijlage. Deze 51 indicatoren omvatten de 34 indicatoren uit de VNR van 2017 (Belgium, 2017), waaraan één indicator per SDG is toegevoegd om een breder beeld van de situatie te geven.

De set van 82 indicatoren werd door het Interfederaal Instituut voor de Statistiek geselecteerd uit de lijst van 231 globale indicatoren die door de VN zijn voorgesteld voor de opvolging van de SDGs en uit de werkzaamheden van Eurostat en het Federaal Planbureau, rekening houdend met de beschikbaarheid van gegevens in België. De vergelijkbaarheid op Europees niveau, de beschikbaarheid van gewestelijke gegevens en het bestaan van een gekwantificeerde doelstelling zijn ook criteria waarmee rekening is gehouden bij de selectie van de indicatoren.

1.2. TRENDEVALUATIE

Uit de balans van 51 indicatoren blijkt dat in 2030 slechts weinig SDGs bereikt zullen zijn in België als de huidige trends worden voortgezet.

- Van de 26 indicatoren met een gekwantificeerde doelstelling, zouden 9 indicatoren deze doelstelling bereiken door de huidige trends te verlengen, terwijl 17 indicatoren deze doelstelling naar verwachting niet zullen halen.
- Van de 25 indicatoren zonder gekwantificeerde doelstelling, evolueren 11 indicatoren in de richting van hun doelstelling tussen 2000 en 2022, terwijl er twee in de tegenovergestelde richting evolueren. Voor de overige 12 indicatoren is de evolutie stabiel of onbepaald.

Uit de opsplitsing naar geslacht (21 indicatoren) blijkt dat de situatie in België relatief gunstig is, hoewel er aanzienlijke verschillen blijven bestaan. De opsplitsingen volgens inkomensniveau (acht indicatoren) en opleidingsniveau (vijf indicatoren) tonen, zoals te verwachten, een gunstigere situatie voor de categorieën met hogere inkomens of opleidingsniveaus. Mensen met ten hoogste een diploma van lager secundair onderwijs zijn bijzonder benadeeld.

1.3. EVOLUTIE VAN DE LIJST VAN INDICATOREN

Deze indicatoren en hun evaluatie worden minstens één keer per jaar in februari bijgewerkt voor het rapport Indicatoren van duurzame ontwikkeling (INR/FPB, 2023). De informatie in dit rapport is aangevuld met de informatie die beschikbaar is op www.indicators.be.

De lijst van indicatoren kan evolueren in het licht van de ontwikkelingen op het niveau van de VN en Eurostat en de beschikbaarheid van gegevens. In België vond in de eerste helft van 2023 een maatschappelijk debat plaats over deze lijst van indicatoren. De resultaten van dit debat zullen geleidelijk worden geïntegreerd in de werkzaamheden over de indicatoren vanaf het rapport Indicatoren van duurzame ontwikkeling van februari 2024.

1.4. IMPACT OP DE REST VAN DE WERELD: VOETAFDRUKINDICATOREN

De ontwikkeling van België heeft een negatieve invloed op de rest van de wereld. België is immers een netto-invoerder van CO₂ en grondstoffen. Dit resultaat weerspiegelt het feit dat België een kleine open economie is die afhangt van hulpbronnen elders in de wereld.

In 2015 bedroeg de koolstofvoetafdruk van België 116,8 Mt CO₂, terwijl de productiegerelateerde uitstoot van België 100,8 Mt CO₂ bedroeg. De materiaalvoetafdruk van België bedroeg 137,2 miljoen ton materiaal in 2019, terwijl de materiaalwinning in België 95,6 miljoen ton bedroeg in 2019. Tussen 2008 en 2019 is de materiaalvoetafdruk met ongeveer 24,7% gedaald.

1.5. LEESWIJZER VOOR TABELLEN EN GRAFIEKEN

De tabellen met de evaluatie van België van drie indicatoren per SDG die vermeld zijn aan het begin van elk sectie van hoofdstuk 6 bevatten de volgende informatie voor elke indicator:

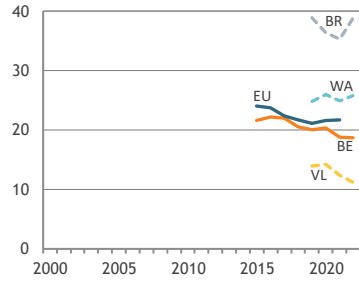
- de naam van de indicator en zijn nummer,
- de meeteenheid van de indicator,
- de aan de indicator toegekende doelstelling; dit is ofwel een aantal, indien er een gekwantificeerde doelstelling bestaat, ofwel een pijl, die de gewenste richting van de evolutie aangeeft,
- de evaluatie van de vooruitgang van de indicator in de richting van de doelstelling, met behulp van drie pictogrammen:

 gunstig ongunstig onbepaald

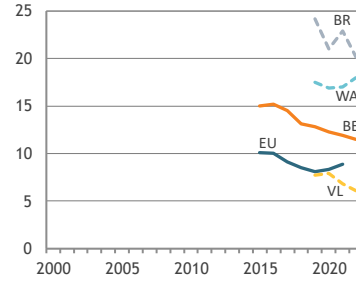
De grafieken van de volledige set van 82 SDG-opvolgingsindicatoren tonen, op basis van de beschikbaarheid van gegevens, de evolutie tussen 2000 en 2022 van de indicator op Belgisch niveau, op het niveau van de Europese Unie of de drie buurlanden (Duitsland, Frankrijk en Nederland) en op het niveau van de drie Belgische gewesten. Voor deze 82 indicatoren is aanvullende informatie, met name de evaluatie van de indicator en zijn doelstelling, te vinden op de site www.indicators.be, als online aanvulling op de statistische bijlage. De evaluatiemethode voor de vooruitgang van de indicatoren in de richting van hun doelstelling is uitvoerig beschreven in bijlage 6 van het rapport Indicatoren van duurzame ontwikkeling van februari 2023 (INR/FPB, 2023).

SDG 1
Geen armoede

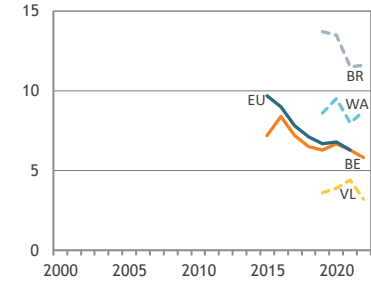
01 **Risico op armoede of sociale uitsluiting**
procent van bevolking

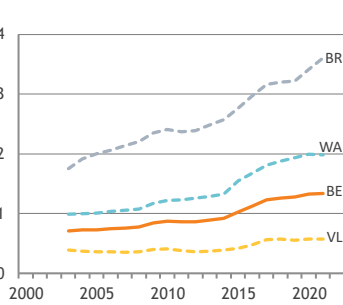
02 **Zeer lage werkintensiteit**
procent van bevolking onder 65 jaar

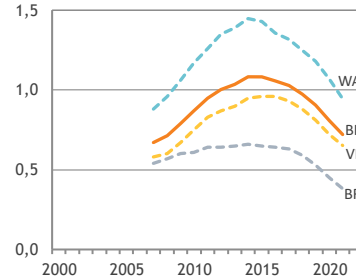
03 **Ernstige materiële en sociale ontbering**
procent van bevolking

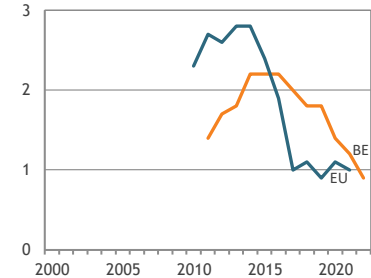
04 **Leefloners**
procent van bevolking

05 **Overmatige schuldenlast van de gezinnen**
procent van 18-jarigen en ouder

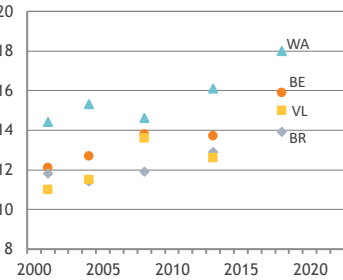

06 **Uitstel of afstel van medische zorg om financiële redenen**
procent van 16-jarigen en ouder

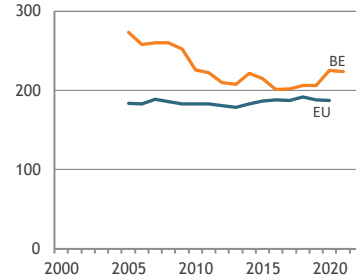

SDG 2
Geen honger

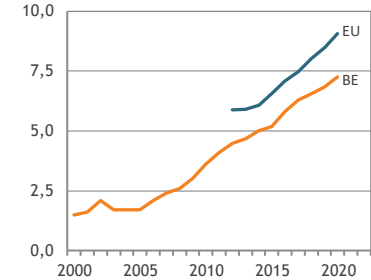
07 **Obesitas bij volwassenen**
procent van 18-jarigen en ouder

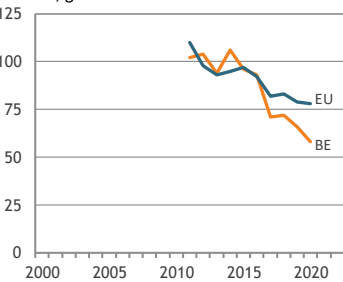
08 **Vleesconsumptie**
gram per inwoner per dag

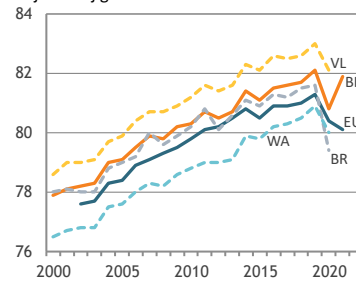
09 **Oppervlakte biologische landbouw**
procent van landbouwoppervlakte

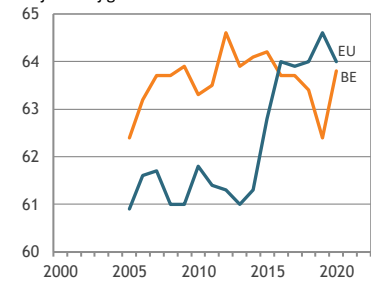
10 **Landbouwpesticiden**
index, gemiddelde 2011-2013 = 100

11 **Levensverwachting**
jaren bij geboorte

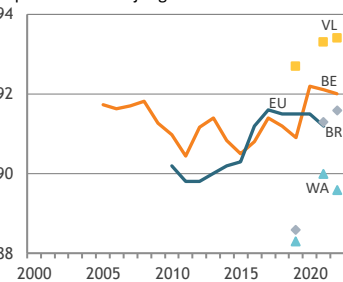

12 **Levensverwachting in goede gezondheid**
jaren bij geboorte

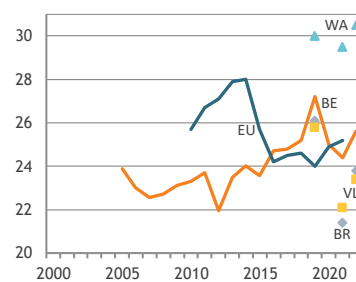

SDG 3
Goede gezondheid en welzijn

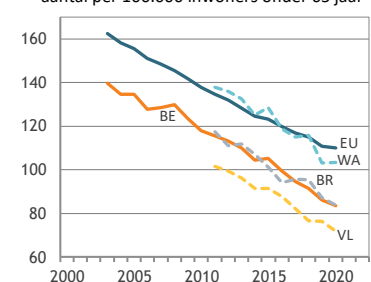
13 **Ervaren gezondheid**
zeer goed, goed of redelijk
procent van 16-jarigen en ouder

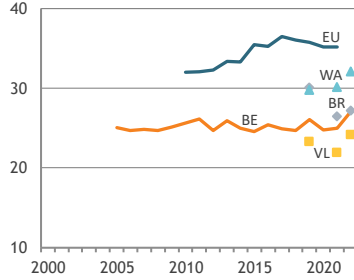
14 **Beperking in dagelijkse activiteiten**
procent van 16-jarigen en ouder

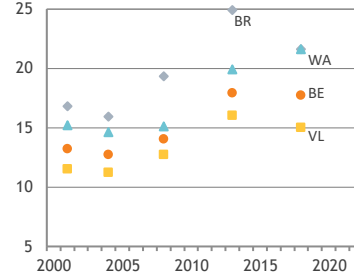
15 **Voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen**
aantal per 100.000 inwoners onder 65 jaar

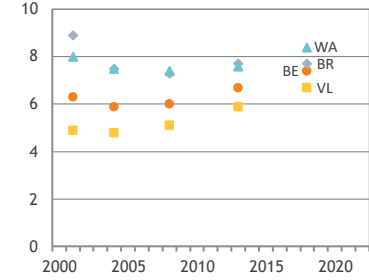
16 **Langdurige ziekte of aandoening**
procent van 16-jarigen en ouder

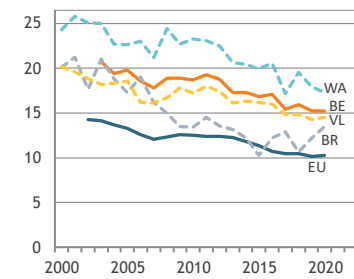
17 **Psychologische ontredde**
procent van 15-jarigen en ouder

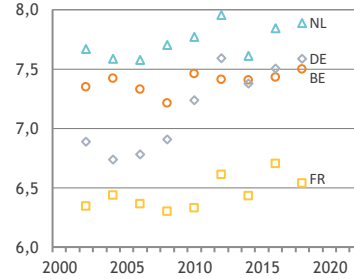
18 **Depressie**
procent van 15-jarigen en ouder

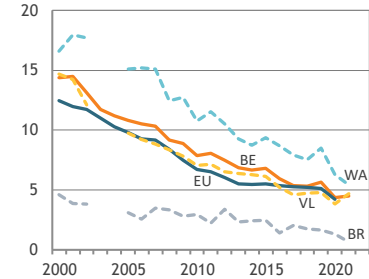
19 **Zelfdoding**
aantal per 100.000 inwoners

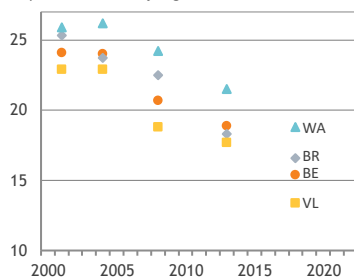
20 **Tevredenheid met het leven**
score 0-10 | bevolking van 15 jaar en ouder

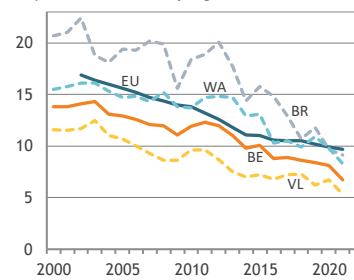
21 **Verkeersdoden**
aantal op 30 dagen per 100.000 inwoners

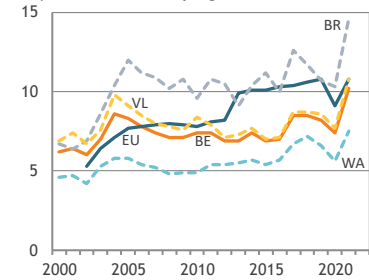
22 **Dagelijkse rokers**
procent van 15-jarigen en ouder

23 **Vroegtijdige schoolverlaters**
procent van 18-24-jarigen

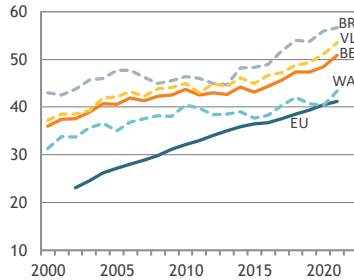

24 **Levenslang leren**
procent van 25-64-jarigen

SDG 4
Kwaliteitsonderwijs

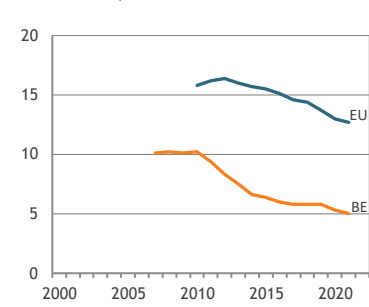
25 **Gediplomeerden van het hoger onderwijs**
procent van 25-34-jarigen

26 **Onvoldoende leesvaardigheid**
procent van 15-jarige leerlingen

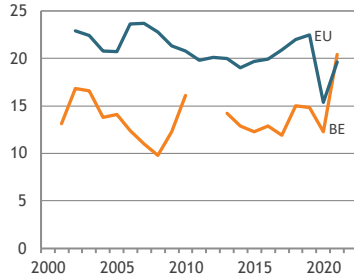

27 **Loonkloof tussen vrouwen en mannen**
uurlonen, procentueel verschil

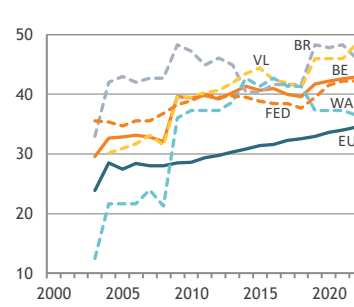

SDG 5
Gendergelijkheid

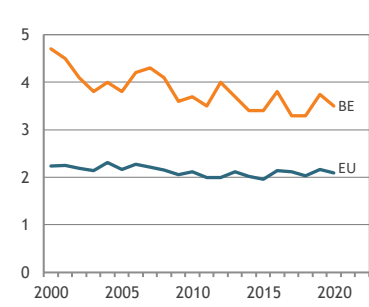
28 **Zonder beroepsactiviteit door familie**
verantwoordelijkheden
procent van niet-beroepsactieve 15-64-jarigen

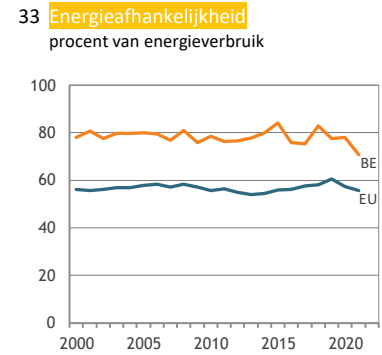
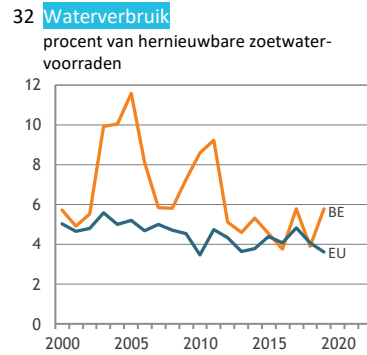
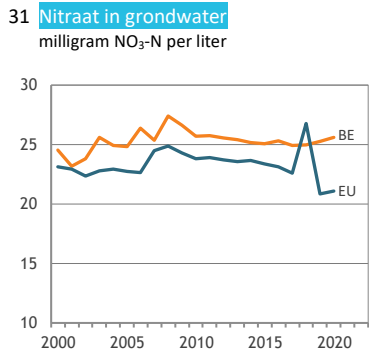
29 **Vrouwelijke parlementsleden**
procent

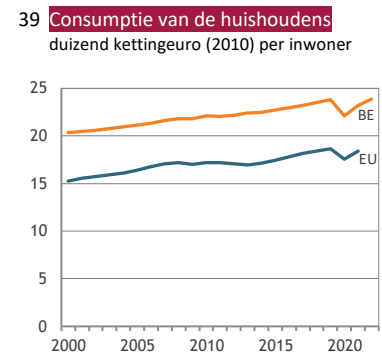
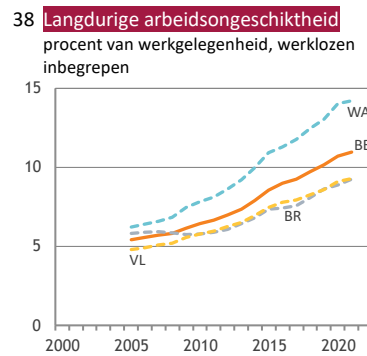
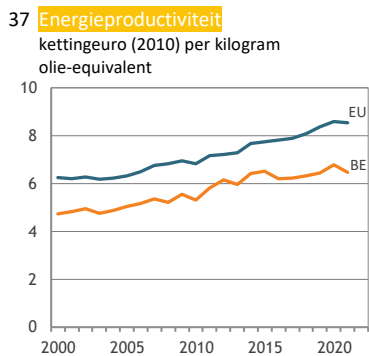
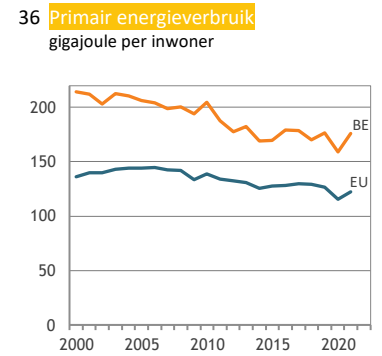
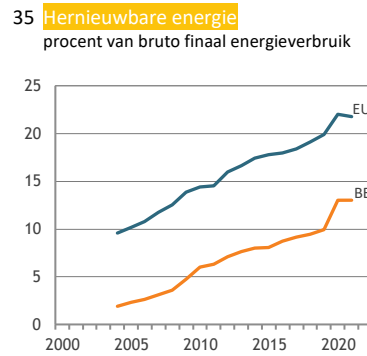
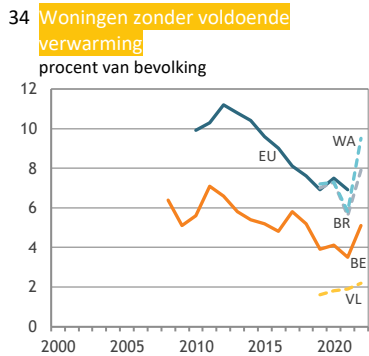
30 **Nitraat in rivierwater**
milligram NO₃-N per liter

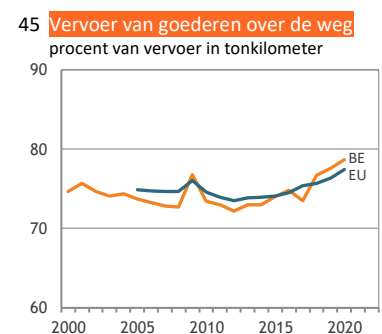
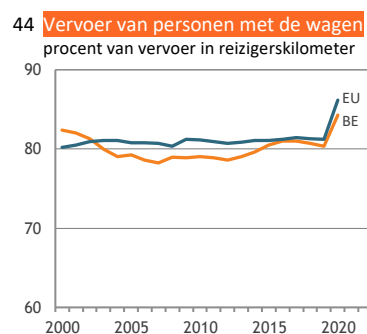
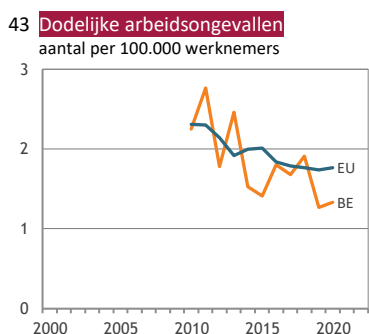
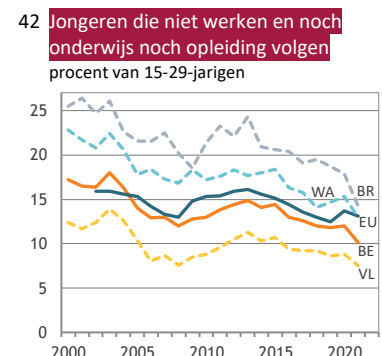
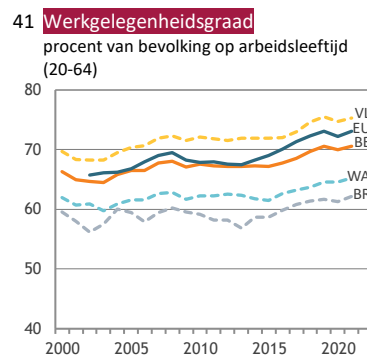
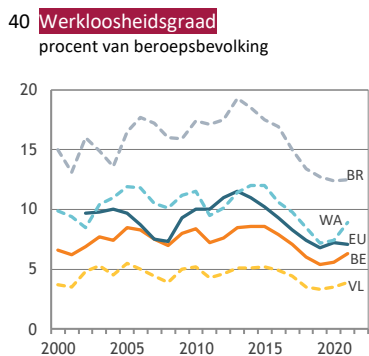
SDG 6
Schoon water en sanitair

SDG 7
Betaalbare en duurzame energie

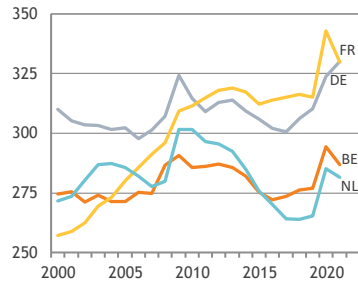

SDG 8
Waardig werk en economische groei

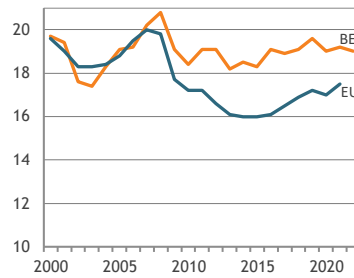

SDG 9
Industrie, innovatie en infrastructuur

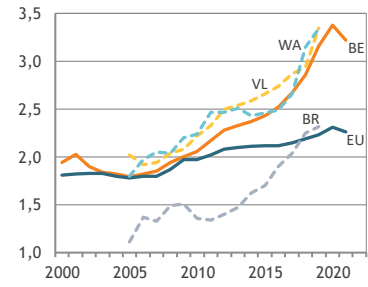
46 Fysieke kapitaalgoederenvoorraad
procent van bruto binnenlands product

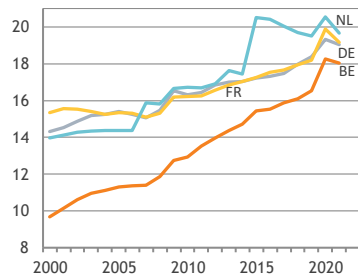
47 Investerings (bruto) in de fysieke kapitaalgoederenvoorraad
procent van bruto binnenlands product

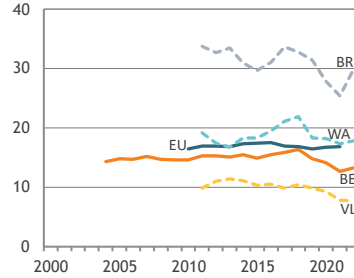
48 Onderzoek en ontwikkeling
procent van bruto binnenlands product

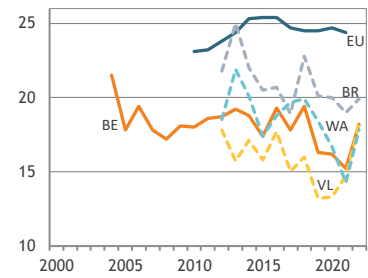
49 Kenniskapitaalgoederenvoorraad
procent van bruto binnenlands product

50 Armoederisico
procent van bevolking

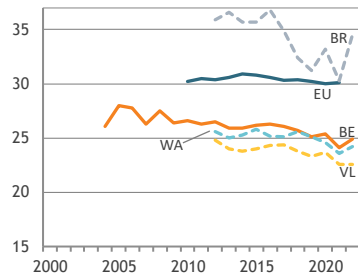

51 Diepte van het armoederisico
procentuele afstand tot armoederisico-drempel

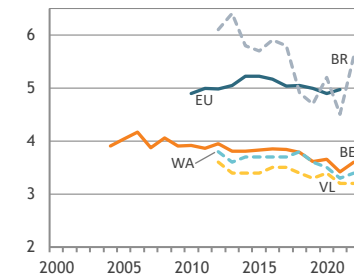

SDG 10
Ongelijkheid verminderen

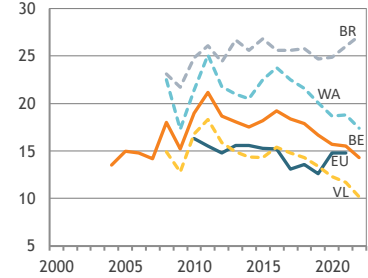
52 Inkomensongelijkheid: Gini-index
schaal 0-100

53 Inkomensongelijkheid: S80/S20
kwintielverhouding

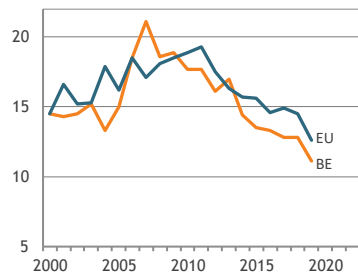

54 Gebrekkige huisvesting
procent van bevolking

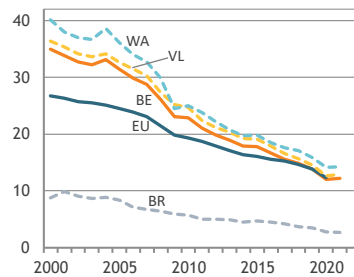

SDG 11
Duurzame steden en gemeenschappen

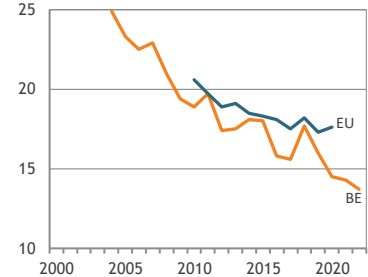
55 Blootstelling aan fijn stof
microgram PM_{2,5} per kubieke meter

56 Uitstoot van stikstofoxiden
kilogram NO₂ per inwoner

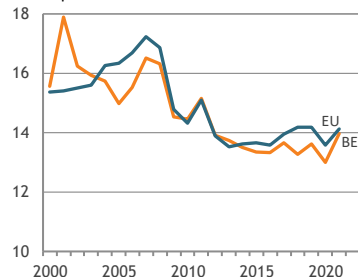

57 Geluidsoverlast
procent van bevolking

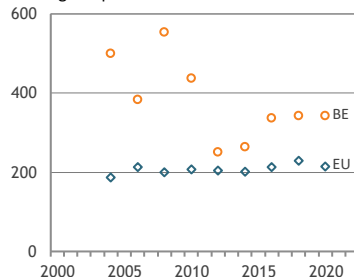

SDG 12
Verantwoorde consumptie en productie

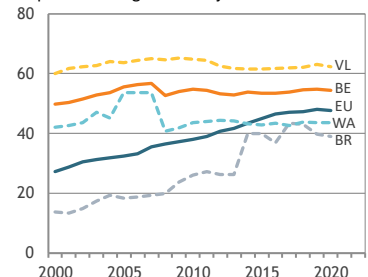
58 Binnenlands materiaalverbruik
ton per inwoner

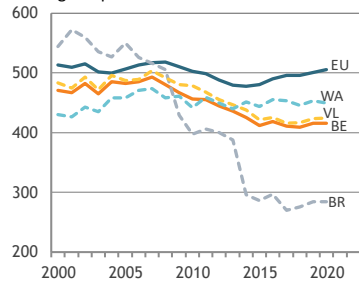
59 Gevaarlijk afval
kilogram per inwoner

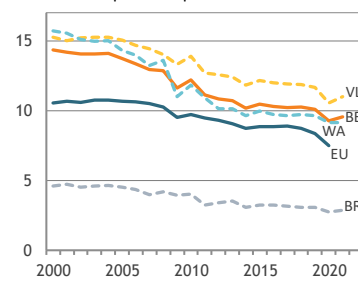
60 Gerecycleerd afval
procent van gemeentelijk afval

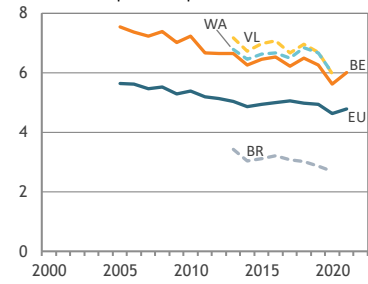
61 Gemeentelijk afval
kilogram per inwoner

62 Uitstoot van broeikasgassen
ton CO₂-equivalent per inwoner

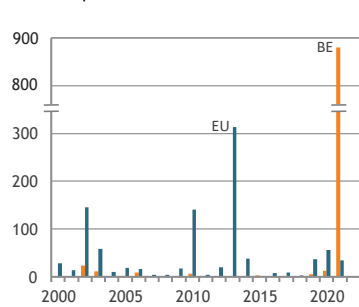

63 Uitstoot van broeikasgassen niet-ETS
ton CO₂-equivalent per inwoner

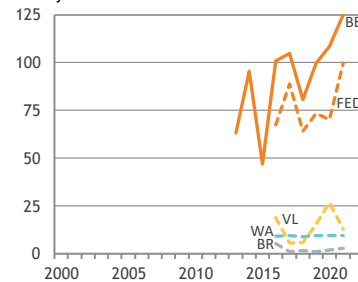

SDG 13
Klimaatactie

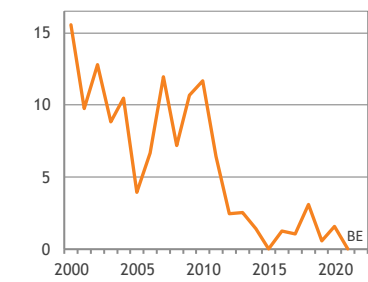
64 Slachtoffers van natuurrampen
aantal per 100.000 inwoners

65 Bijdrage aan internationale klimaatfinanciering
miljoen euro

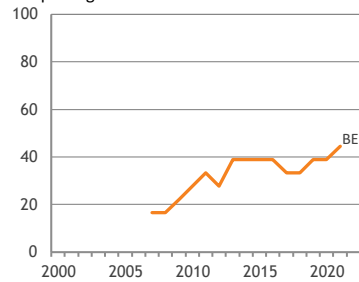

66 Olieverontreiniging
aantal per 100 vliegreun

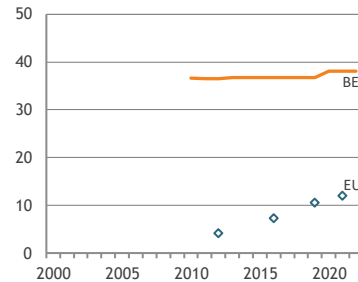

SDG 14
Leven in het water

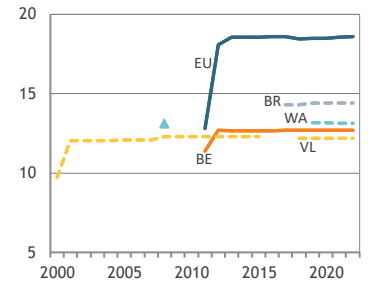
67 Duurzame visvangst
procent vissoorten binnen duurzame opbrengstwaarden

68 Zee-oppervlakte in Natura 2000-gebied
procent van zee-oppervlakte

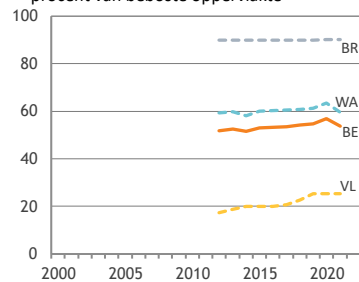

69 Landoppervlakte in Natura 2000-gebied
procent van landoppervlakte

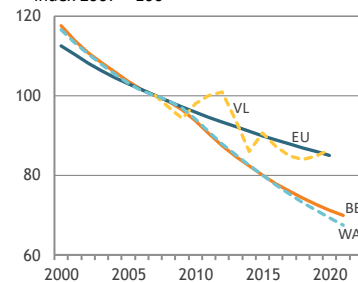

SDG 15
Leven op het land

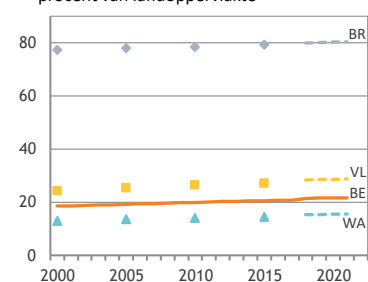
70 Bossen met FSC- of PEFC-label
procent van beboste oppervlakte

71 Populatie akkervogels
index 2007 = 100

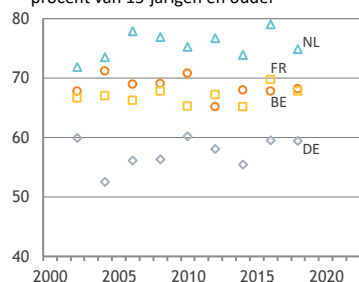

72 Bebouwde oppervlakte
procent van landoppervlakte

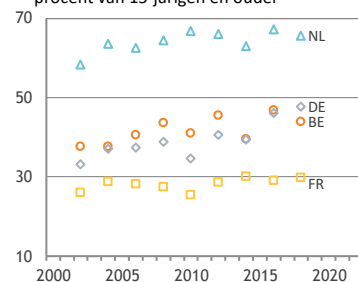

SDG 16
Vrede, justitie en sterke publieke diensten

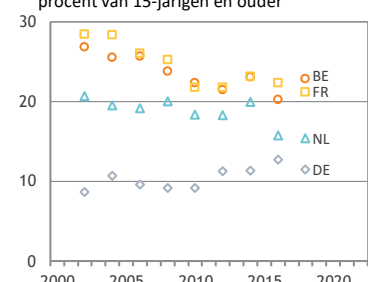
73 Contact met vrienden en familie
minstens een keer per week
procent van 15-jarigen en ouder

74 Gegeneraliseerd vertrouwen
score van minstens 6 op schaal 0-10
procent van 15-jarigen en ouder

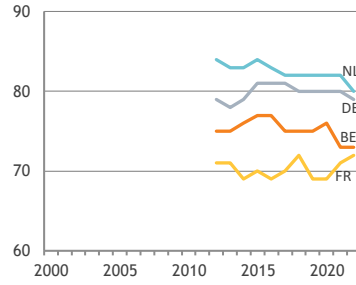
75 Slachtoffers van inbraak of lichamelijk geweld
procent van 15-jarigen en ouder

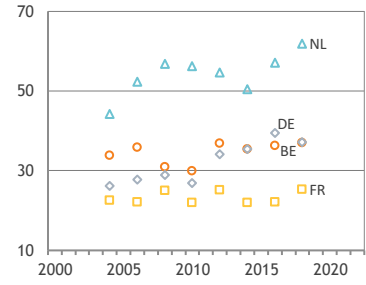
76 **Veiligheidsgevoel in de openbare ruimte**
heel erg veilig en veilig
procent van 15-jarigen en ouder

77 **Corruptieperceptie-index**
score 0-100

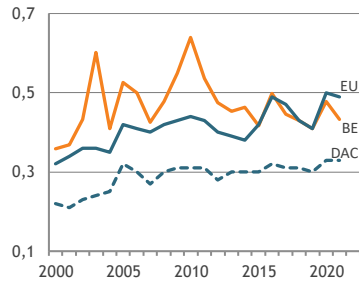

78 **Vertrouwen in instellingen**
score van minstens 6 op schaal 0-10
procent van 15-jarigen en ouder

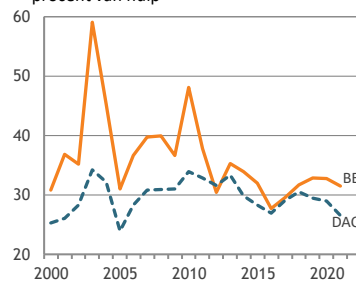

SDG 17 Partnerschap om doelstellingen te bereiken

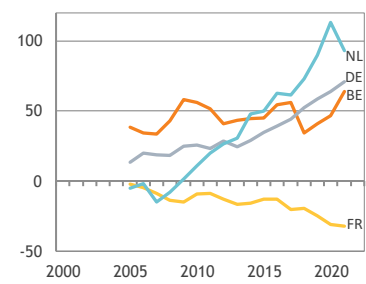
79 **Officiële ontwikkelingshulp**
procent van bruto nationaal inkomen

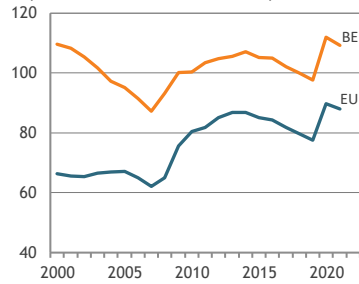
80 **Officiële ontwikkelingshulp aan de minst ontwikkelde landen**
procent van hulp

81 **Internationale investeringspositie**
procent van bruto binnenlands product

82 **Overheidsschuld**
procent van bruto binnenlands product

BACK TO THE TOP